

Het ITS maakt
deel uit van de
Radboud Universiteit

Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016

Roelof Schellingerhout | Clarie Ramakers

its

Radboud Universiteit

Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016

Roelof Schellingerhout | Clarie Ramakers

31 maart 2017

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Projectnummer: 34002129
Opdrachtgever: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie
Opdrachtnemer: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

© 2017 WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag
Auteursrechten voorbehouden

Inhoud

Voorwoord v

Samenvatting vii

Summary xiii

1 Inleiding 1
1.1 Aanleiding onderzoek 1
1.2 Doel onderzoek en onderzoeksvragen 2
1.3 Drie scholierenonderzoeken kindermishandeling 3

2 Kindermishandeling in Nederland 5
2.1 Nationale prevalentiestudies 5
2.2 Risicofactoren 6
2.3 Hulpzoekgedrag en disclosure 7

3 Methode en opzet scholierenonderzoek 9
3.1 Operationalisatie en meten van kindermishandeling 9
3.2 Aanpassingen scholierenonderzoek 2016 11
3.2.1 Risicofactoren 11
3.2.2 Hulpzoekgedrag en disclosure 12
3.2.3 Problematische echtscheidingen 13
3.2.4 Samenloop kindermishandeling en fysiek geweld tussen ouders 13
3.3 Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) 14
3.4 Aanpassing en uitbreiding VVNG 15
3.5 Afnameprocedure 17
3.6 Steekproeftrekking, werving en toestemmingsprocedure 17
3.7 Ervaring werving scholen en afname in de klassen 18
3.8 Ethische aspecten 20
3.9 Opschoning van het databestand 20

4 Representativiteit en vergelijkbaarheid 21
4.1 Kenmerken van de deelnemende scholen 21
4.2 Vergelijkbaarheid en representativiteit van de deelnemende scholieren 22
4.2.1 Vergelijkbaarheid 24
4.2.2 Representativiteit 25

5 Prevalentie van kindermishandeling 2016 29
5.1 Inleiding 29
5.2 Prevalentie kindermishandeling '*ooit*' volgens de SOM-2006 definitie 29
5.3 Prevalentie kindermishandeling '*afgelopen jaar*' volgens de SOM-2006 definitie 33
5.4 Prevalentie volgens de NIS/NPM-2010 definitie 36

6 Samenhang en risicofactoren 39
6.1 Risicofactoren bij kindermishandeling 39
6.1.1 Risicofactoren 39
6.1.2 Unieke effecten van de risicofactoren 42
6.2 Samengaan van verschillende vormen van kindermishandeling 43

7 Trends in de tijd 47
7.1 Inleiding 47
7.2 Trends in risicofactoren 47
7.3 Trends in prevalentie 50

8 Kindermishandeling en geweld tussen ouders 55
8.1 Inleiding 55
8.2 Geweld tussen ouders en kindermishandeling 56
8.3 Geweld tussen ouders en echtscheidingen 59
8.4 Samengevat 60

9 Hulpzoekgedrag en disclosure 61
9.1 Inleiding 61
9.2 Afbakening van de doelgroep 61
9.3 Wie zoeken er hulp? 62
9.4 Op welke wijze zoeken scholieren hulp? 63
9.5 Samengevat 64

10 Uitkomsten en vervolg 67
10.1 Beantwoording onderzoeksvragen 67
10.2 Beperkingen van de prevalentiecijfers 71
10.3 Determinanten van kindermishandeling 72
10.4 Aanbevelingen voor volgende metingen 73
10.5 Aanbeveling bij prevalentiecijfers 75
10.6 Pas op de plaats: aanvullend onderzoek op basis van bestaand materiaal 75

Literatuur 77

Bijlage 1: Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen 2016 (VVNG 2016) 79
Bijlage 2: Wervingsbrieven en informatiefolder 97
Bijlage 3: Dummy-procedure 105
Bijlage 4: Nazorgfolder 107
Bijlage 5: Extra analyses 109

Voorwoord

Huiselijk geweld en kindermishandeling spelen zich grotendeels in het verborgene af, waardoor het lastig is de prevalentie ervan vast te stellen. Via triangulatie van verschillende onafhankelijke deelonderzoeken wenst het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie toch een betrouwbaar beeld van de omvang van huiselijk geweld en kindermishandeling te verkrijgen.

Het WODC heeft het ITS, Radboud Universiteit Nijmegen in oktober 2015 opdracht verleend om de prevalentie van kindermishandeling te onderzoeken onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Dit betreft de derde meting van het scholierenonderzoek kindermishandeling. Eerdere metingen werden uitgevoerd in 2006 en 2010. Het huidige scholierenonderzoek is uitgevoerd door de onderzoekers Roelof Schellingerhout en Clarie Ramakers van ITS, Radboud Universiteit Nijmegen. Na het scholierenonderzoek 2016 zal door een ander onderzoeksbureau, een informantenstudie met betrekking tot kindermishandeling worden uitgevoerd. De resultaten van het huidige scholierenonderzoek en het nog uit te voeren informantenonderzoek moeten in samenhang worden bekeken, zoals ook in eerdere meetrondes is gebeurd.

De onderzoekers van het ITS zijn bijgestaan door een onafhankelijke begeleidingscommissie. Graag willen de onderzoekers alle leden van de begeleidingscommissie danken voor hun zeer betrokken en positief kritische medewerking aan de totstandkoming van dit scholieronderzoek. De commissie heeft gefunctioneerd onder voorzitterschap van prof. dr. Wim Slot (Vrije Universiteit Amsterdam). Verder bestond de commissie uit: Helen Verleg, MSc (Ministerie van Veiligheid en Justitie - Directie Sanctietoepassing en Jeugd, Maartje Gofers, MSc (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport - Directie Jeugd), prof. dr. Catrin Finkenauer (Vrije Universiteit Amsterdam - Faculteit Gedrags- en bewegingswetenschappen; per april 2016 Universiteit Utrecht - Faculteit der Sociale Wetenschappen), dr. Inge van der Valk (Universiteit Utrecht - Faculteit der Sociale Wetenschappen) en drs. Nicole Mertens (WODC, ministerie van Veiligheid en Justitie).

Daarnaast willen de onderzoekers dank uitspreken aan de medewerkers van de scholen voor hun medewerking aan het onderzoek, de mentoren en docenten die hun lesuur beschikbaar hebben gesteld, de scholieren voor het nauwgezet invullen van de vragenlijst en ouders/verzorgers die hun kinderen toestemming hebben gegeven dit te doen. Zonder hun bereidwillige medewerking was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Clarie Ramakers
Roelof Schellingerhout
ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Samenvatting

Doel van het scholierenonderzoek

Het doel van het scholieronderzoek kindermishandeling is om te onderzoeken hoe vaak kindermishandeling voorkomt anno 2016 onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs, welke scholieren onder welke omstandigheden het meeste risico lopen en welke scholieren daadwerkelijk slachtoffer zijn of zijn geweest in het verleden van een of meerdere vormen van kindermishandeling.

Inbedding en plaats van het scholierenonderzoek

Het scholierenonderzoek maakt deel uit van een breder onderzoekprogramma dat als doel heeft de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland te bepalen. Na het huidige scholierenonderzoek volgt nog een informantenstudie. In deze informantenstudie worden professionals bevraagd naar het voorkomen van kindermishandeling. De uitkomsten van beide studies tezamen zullen uiteindelijk leiden tot een schatting van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland.

Uitkomsten van de eerste twee meetrondes van het scholierenonderzoek

Het Scholieronderzoek Kindermishandeling 2016 is het derde landelijke onderzoek naar de prevalentie van kindermishandeling in Nederland onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Eerdere meetrondes hebben plaatsgevonden in 2006 en in 2010. Voor het onderzoek zijn verschillende definities van kindermishandeling gebruikt. In het eerste onderzoek uit 2006 werden de volgende vormen van kindermishandeling onderscheiden: verwaarlozing, psychologische agressie van ouders, fysiek geweld binnenshuis, seksueel misbruik binnen en buiten het gezin en meegemaakte conflicten tussen ouders (fysieke confrontatie en dreigen met een wapen).
In 2006 hadden 373 op de 1000 scholieren *ooit* een gebeurtenis meegemaakt die als een vorm van kindermishandeling werd beschouwd. En 195 op de 1000 scholieren gaven aan in de *laatste 12 maanden* slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling.
In 2010 werd het scholierenonderzoek uit 2006 herhaald. De belangrijkste conclusie van het tweede onderzoek was dat de prevalentiecijfers geen daling lieten zien ten opzichte van 2006. Bij gebruikmaking van dezelfde definitie van kindermishandeling die *afgelopen jaar* was meegemaakt, berekenden de onderzoekers dat 187 op de 1000 scholieren mishandeld waren. In absolute aantallen ging het om 184.000 jongeren tussen de 11 en 17 jaar. In deze tweede studie werden de prevalentiecijfers ook berekend volgens een strengere definitie van kindermishandeling, de zogenaamde NIS/NPM-2010 definitie. Deze hield in dat verwaarlozing, seksueel misbruik buiten het

gezin en psychologische agressie van ouders niet meer tot vormen van kindermishandeling werden gerekend. Onder de strengere definitie vielen nog steeds seksueel misbruik binnen het gezin, fysiek geweld richting het kind en fysieke confrontatie tussen ouders onder kindermishandeling. Met deze aangepaste definitie kwamen de onderzoekers uit op een prevalentie van kindermishandeling in Nederland van 99 per 1000 scholieren. In absolute aantallen ging het toen om ruim 97.000 jongeren tussen de 11 en 17 jaar. Met deze strengere definitie werd vervolgens ook de prevalentie in 2006 opnieuw berekend. Deze kwam uit op 95 per 1000 scholieren. Op grond hiervan concludeerden de onderzoekers dat kindermishandeling in 2010 geen daling liet zien in vergelijking met 2006.

Scholierenonderzoek 2016: opzet en uitvoering

Het onderzoek onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs in 2016 vormt een bijna exacte replicatie van de vorige onderzoeken uit 2006 en 2010. Dit met als doel de prevalentiecijfers van kindermishandeling uit de drie metingen met elkaar te kunnen vergelijken. De prevalentie is bepaald door het aantal scholieren per 1000 te schatten dat zichzelf slachtoffer voelt van kindermishandeling. De prevalentie is berekend volgens de brede definitie die in 2006 is gebruikt en volgens de strengere definitie waarmee in 2010 is gewerkt.

Naast het onderzoeken van de prevalentie van kindermishandeling in Nederland, dient het onderzoek ook inzicht te geven in trends (toe- of afname van kindermishandeling) en in de kracht van de risicofactoren die samenhangen met de prevalentie van kindermishandeling. De risicofactoren die in de vorige metingen werden onderzocht, zijn ook in het huidige scholierenonderzoek meegenomen. Dit zijn leeftijd en geslacht van de scholier, schooltype, etniciteit, sociaal-economische status van de ouder(s), alleenstaand ouderschap en gezinsgrootte. Op basis van een literatuurstudie zijn aan de meting in 2016 twee risicofactoren toegevoegd, namelijk religie en de aanwezigheid van een stiefouder in het gezin.

Het huidige scholierenonderzoek is ten opzichte van de vorige twee metingen uitgebreid met twee inhoudelijke onderwerpen. De eerste uitbreiding betrof de samenloop van fysiek geweld tussen ouders en vormen van kindermishandeling rechtstreeks tegen de scholier zelf. Ook diende de vermoedelijke relatie onderzocht te worden tussen fysiek geweld tussen ouders en (v)echtscheiding. De tweede uitbreiding betrof het hulpzoekgedrag en disclosure van slachtoffers. Met disclosure wordt bedoeld het naar anderen toe uitkomen mishandeld te zijn of erover te spreken.

Het scholieronderzoek in 2016 is gehouden onder 1935 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. De scholieren zijn afkomstig van 22 scholen verspreid over heel Nederland en zijn verdeeld over de klassen één tot en met vier van het VMBO, HAVO en VWO. Van de 1935 ingevulde vragenlijsten konden er 1908 meegenomen worden in de analyse.

De scholieren hebben de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) ingevuld tijdens een lesuur in de klas. Ouders en scholieren zijn van tevoren om toestemming gevraagd aan het onderzoek deel te nemen. Scholieren die van hun ouders niet mochten meedoen, kregen tijdens

het voornoemde lesuur een dummyvragenlijst evenals een aantal andere scholieren in dezelfde klas. Dit om de privacy van de scholieren die van hun ouders niet mee mochten doen, voldoende te kunnen borgen. De dummyvragenlijst zag er precies hetzelfde uit qua vormgeving/lay-out, maar had als onderwerp Sport en bewegen. 59 scholieren hebben een dummyvragenlijst ingevuld.

De werving van de scholen is gestart in december 2015 en heeft geduurd tot juni 2016. Doordat de werving van de scholen erg moeizaam verliep, heeft de dataverzameling op de scholen gelijktijdig met de werving plaatsgevonden. In juni 2016 is de laatste school bezocht en zijn de laatste vragenlijsten ingevuld. De ingevulde vragenlijsten zijn vervolgens bij het ITS ingevoerd en verwerkt (juni-juli 2016). Vervolgens hebben de onderzoekers de dataset geschoond, de gegevens geanalyseerd en over de uitkomsten gerapporteerd.

Uitkomsten scholierenonderzoek kindermishandeling 2016

Prevalentie
De prevalentie van kindermishandeling in Nederland is, op basis van de zelfrapportage van scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs gedaald, ten opzichte van 2010 en 2006. Deze daling geldt voor alle drie de gehanteerde definities:

- Prevalentie volgens de SOM-2006 definitie, *ooit*: 247 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *ooit* slachtoffer geweest van kindermishandeling. Dit is inclusief verwaarlozing.
- Prevalentie volgens de SOM-2006 definitie, *in het afgelopen jaar*: 123 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer geweest van kindermishandeling.
- Prevalentie kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie: 65 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer van kindermishandeling geweest.

Psychologische agressie als vorm van kindermishandeling komt het vaakst voor. Zowel *in het afgelopen jaar* als *ooit* meegemaakt, respectievelijk 81 op de 1000 scholieren en 143 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (volgens de SOM-2006 definitie). Fysiek geweld door de ouders richting de scholier zelf volgt daarna als vorm van kindermishandeling die vaak voorkomt: 48 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs heeft dit *in het afgelopen jaar* meegemaakt en 101 op de 1000 scholieren hebben dit *ooit* ervaren (volgens de SOM-2006 definitie).

Samengaan van vormen van kindermishandeling
Een derde van de scholieren die rapporteren over mishandeling, is slachtoffer van meerdere vormen van kindermishandeling. Bij meerdere vormen van kindermishandeling gaat het vaak om combinaties van psychologische agressie, fysiek geweld en fysieke confrontatie tussen ouders.

Risicofactoren
Een andere belangrijke uitkomst is dat VMBO scholieren vaker slachtoffer zijn van kindermishandeling dan scholieren uit HAVO/VWO. Ook scholieren van allochtone ouders zijn dat vaker dan scholieren van autochtone ouders. Scholieren in stedelijke gebieden zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren die elders wonen. De belangrijkste risicofactoren om slachtoffer te zijn of te worden van kindermishandeling zijn: het schooltype, etniciteit en stedelijkheid.

Trends (2006, 2010, 2016).
Analyse van de verschillende meetrondes laat zien dat de risicofactoren hetzelfde zijn in deze meetrondes.

De cijfers laten een daling zien van de prevalentie van kindermishandeling van 2010 naar 2016. Deze daling is significant voor kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie die *ooit* heeft plaatsgevonden, maar niet voor kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie die het *afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden en ook niet voor kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie.

Bij deze daling van prevalentie van 2010 naar 2016 moet opgemerkt worden dat de twee studies niet vergelijkbaar zijn, wat betreft de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren. Ook kan er in 2016 sprake zijn van selectiviteit van de deelnemende scholen (de werving van de scholen leverde veel problemen op). De daling in cijfers van 2010 naar 2016 kan pas op waarde worden geschat als ook het informantenonderzoek uitgevoerd is.

Hulpzoekgedrag en disclosure
Van de scholieren die aangeven dat zij slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling (en die voldoen aan de criteria van kindermishandeling *ooit*), geeft 59 procent aan dat zij geen hulp hebben gezocht en 41 procent geeft aan dat ze wel hulp hebben gezocht. Meisjes zoeken vaker hulp dan jongens (72 procent versus 28 procent) en scholieren die op HAVO/VWO zitten zoeken vaker hulp dan scholieren op het VMBO (55 procent versus 45 procent).
Scholieren die hulp gezocht hebben, doen dit in veel gevallen bij vrienden, buren of bekenden (49 procent). Ook wordt er hulp gezocht binnen het eigen gezin (33 procent), binnen de bredere familie (32 procent), bij iemand van school (29 procent) of wat minder vaak bij iemand van jeugdhulp (18 procent).

Fysiek geweld tussen ouders, echtscheiding en kindermishandeling
Er is geen overtuigend bewijs gevonden voor een verband tussen fysiek geweld tussen ouders, echtscheiding (of uit elkaar gaan) en kindermishandeling. Bij 2,5 procent van de scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs is er sprake van een samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en kindermishandeling. Deze groep wijkt wat achtergrondkenmerken niet af van andere groepen scholieren die slachtoffer waren van kindermishandeling.
Als scholieren een echtscheiding hebben meegemaakt rapporteren zij tevens vaker dat zij getuige zijn geweest van fysiek geweld tussen ouders. Op basis van dit onderzoek is niet te bepalen of het fysiek geweld heeft geleid tot een echtscheiding, of dat juist de echtscheiding aanleiding was voor fysiek geweld.

Conclusies

In vergelijking met 2010 is er sprake van een daling van de prevalentie kindermishandeling in Nederland, zoals gemeten bij scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Deze daling is alleen significant voor kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden (volgens de SOM-2006 definitie)
De daling kan samenhangen met verschillen in achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren aan de verschillende metingen of met andere vormen van selectiviteit. De uitkomsten van het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 kunnen pas goed op waarde worden geschat als het informantenonderzoek uitgevoerd is.

Een daling van de prevalentie betekent geenszins dat het probleem minder urgent of betekenisvol is. Nog steeds melden 65 per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs mishandeld te zijn in de afgelopen 12 maanden. Dit aantal is berekend volgens de strengere NIS/NPM-2010 definitie die 13 indicatoren van kindermishandeling onderscheidt. Volgens een bredere definitie van kindermishandeling die 32 indicatoren meet, heeft 123 per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs een of andere vorm van kindermishandeling ervaren *in het afgelopen jaar*. En als verwaarlozing als vorm van kindermishandeling meegenomen wordt, dan melden 247 per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* te zijn mishandeld.

Summary

Aim of the study

The aim of the *2016 Pupils on abuse* study is to investigate the prevalence of child abuse among pupils in the first four years of secondary school in 2016; which pupils are the most at risk, and under what circumstances; and which pupils are current or former victims of one or more forms of child abuse.

Embedding and location of the study

This study is part of a wider research programme that aims to determine the prevalence of domestic violence and child abuse in the Netherlands. This study among pupils will be followed by study among informants, in which professionals will be asked about the incidence of child abuse. The combined results of both studies will ultimately be used to estimate the prevalence of child abuse in the Netherlands.

Results of the first two measurement periods in the study among pupils

The *2016 pupils on abuse study* is the third national study on the prevalence of child abuse in the Netherlands among pupils in the first four years of secondary school. Previous measurements were taken in 2006 and 2010. Various definitions of child abuse were used in the study. The initial 2006 study distinguished between the following forms of abuse: neglect, psychological aggression on the part of the parents, physical domestic violence, sexual abuse within and outside the family and conflicts witnessed between parents (physical confrontations and threatening with a weapon).
In 2006, 373 out of 1000 pupils had experienced an event regarded as child abuse *at some point in their lives*. Furthermore, 195 out of 1000 pupils reported having experienced child abuse *during the last 12 months*.
The 2006 pupil study was repeated in 2010. The key conclusion of the second study was that the prevalence figures showed no decline compared to those from 2006. Using the same definition of child abuse experienced *over the past year*, the researchers calculated that 187 out of 1000 pupils had suffered abuse. In absolute figures, this represents 184,000 young people aged between 11 and 17. In this second study, a stricter definition of child abuse was used to calculate prevalence figures (NIS/NPM-2010 definition), which meant that neglect, sexual abuse outside the family and psychological aggression on the part of the parents no longer counted as forms of child abuse. The stricter definition still considered sexual abuse within the family, physical violence towards the pupil and confrontations between parents to be forms of child abuse. Applying this modified definition, the researchers arrived at prevalence figures of 99 per 1000 pupils in the Netherlands.

In absolute figures, this represents a little over 97,000 young people aged between 11 and 17. The stricter definition was also used to recalculate the prevalence in 2006, which totaled 95 per 1000 pupils. Based on these comparisons, the researchers concluded that child abuse in 2010 showed no decline relative to 2006.

2016 pupil study: design and implementation

The 2016 study among pupils in the first four years of secondary school was nearly an exact replication of the previous studies from 2006 and 2010. This strategy was employed to facilitate an effective comparison of the child-abuse prevalence figures between the three studies. Prevalence is determined by estimating the number of pupils per 1000 who consider themselves victims of child abuse. This prevalence is calculated according to the broad definition used in 2006, as well as the stricter definition applied in 2010.

In addition to estimating the prevalence of child abuse in the Netherlands, this study is also intended to provide insight into trends (increased/decreased child abuse) and the influence of risk factors associated with the prevalence of child abuse. The risk factors investigated in the previous study were also included in the current study, i.e. age and sex, school type, ethnicity, socio-economic status of the parent(s), single parent yes/no, and family size. Based on a literature study, two risk factors were added to the 2016 study: religion, and the presence of a step-parent in the family.

The present pupil study was expanded to include two material topics that were not included in the previous two studies. The first of these concerned the combination of physical violence between parents with forms of child abuse against the pupil directly, as well as a suspected correlation between physical violence between parents and divorces (potentially those involving malicious acts between the parties). The second addition concerned help-seeking behaviour and disclosure on the part of the victims, where ‘disclosure’ refers to telling others that one has been abused, or talking about it.

The 2016 study was conducted among 1935 pupils in the first four years of secondary school. They attended years 1-4 in 22 schools spread throughout the Netherlands (preparatory vocational (VMBO), senior general (HAVO) and pre-university (VWO) secondary schools). Of the 1935 completed questionnaires, 1908 qualified for inclusion in the analysis.

The pupils completed the *Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen* (VVNG, Unpleasant and Distressing Events Questionnaire) during class time. Parents and pupils were asked to give informed consent prior to taking part in the study. To protect their privacy, pupils whose parents did not allow them to participate were given a dummy questionnaire during the above-mentioned lesson, as were a number of other pupils in the same class. The dummy questionnaire had exactly the same design and layout as the study questionnaire, but contained questions on sport and exercise. Fifty-nine pupils completed the dummy questionnaire.

Recruitment of schools began in December 2015, and concluded in June 2016. Because the recruitment process was extremely slow, data collection at schools ran concurrently with the recruitment. The last school was visited and the final questionnaires completed in June 2016. The approximately 2000 completed questionnaires were processed in June/July 2016. In the months thereafter (August-December 2016) the researchers cleaned up the data set, analyzed the data and reported on the results.

Results: Child abuse among pupils 2016

Prevalence
Based on self-reporting by pupils in the first four years of secondary school, the prevalence of child abuse in the Netherlands in 2016 was lower than in 2010 and 2006. This reduction applies to all three definitions:

- Prevalence according to the SOM-2006 definition, *at some point*: 247 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school have been victims of child abuse *at some point in their lives*. This definition includes neglect.
- Prevalence according to the SOM-2006 definition, *during the past 12 months*: 123 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school have been victims of child abuse *over the past year*.
- Prevalence of child abuse according to the NIS/NPM-2010 definition: 65 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school have been victims of child abuse *over the past year*.

Psychological aggression is the most frequently occurring form of child abuse, with prevalences of 81/1000 (in the past year) and 143/1000 (at some point in their lives) among pupils in the first four years of secondary school (according to the SOM-2006 definition). Physical violence inflicted by parents on the pupils themselves is the next most common form of child abuse, experienced in the past year by 48 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school, and by 101 out of 1000 pupils at some point in their lives (according to the SOM-2006 definition).

Multiple forms of abuse
One-third of the pupils who reported abuse are victims of multiple forms of child abuse, which often occurs in combinations of psychological aggression, physical violence and physical confrontations between parents.

Risk factors
A further key result concerns the fact that pupils in preparatory vocational (VMBO) schools suffer abuse more often than pupils from other schools. Pupils whose parents are from non-western ethnic minority backgrounds are also more likely to experience abuse than pupils from Dutch backgrounds, as are pupils in urban areas compared to pupils in non-urban areas. The key risk factors for child abuse are therefore: school type, ethnicity and urban living environment.

Trends (2006, 2010, 2016)
Analyzing the results of the various studies reveals the same risk factors in each iteration.

The figures show a drop in child abuse in 2016 compared to 2010. This drop is significant in terms of child abuse according to the SOM-2006 definition that took place *at some point*, but not for abuse according to the SOM-2006 definition that took place *during the past year* or according to the NIS/NPM-2010 definition.

A relevant note to this drop in prevalence from 2010 to 2016 is that the two studies are not comparable in terms of the demographics of the participating pupils. There may also have been selectiveness on the part of the participating schools in 2016 (school recruitment was very problematic). The drop in figures from 2010 to 2016 can only be properly evaluated once the study among informants has been carried out.

Help-seeking behaviour and disclosure
Of the pupils who reported child abuse (and who meet the criteria for child abuse *at some point*), 59 per cent claim never to have sought help and 41 per cent claim they did seek help. Girls seek help more often than boys (72 versus 28 per cent), and boys at HAVO/VWO schools seek help more often than boys at VMBO (55 versus 45 per cent).
In many cases, boys who seek help do so from friends, neighbours or people they know (49 per cent). They also seek help within their own immediate family (33 per cent), from their extended family (32 per cent), from someone at school (29 per cent) or, less commonly, from a youth worker (18 per cent).

Physical violence between parents, divorce and child abuse
There is convincing evidence to support a correlation between physical violence between parents, divorce, and child abuse. 2.5 per cent of pupils in the first four years of secondary school report a combination of physical violence between parents and child abuse. The demographics of these pupils do not differ from other groups of pupils who suffered child abuse.
Pupils who experienced their parents' divorce also more frequently report having witnessed physical violence between parents. The causal relationship between physical violence and divorce cannot be determined with certainty, however.

Conclusions

The prevalence of child abuse as measured among pupils in the first four years of secondary school in the Netherlands has dropped since 2010. The drop is significant only for child abuse that occurred *at some point* (according to the SOM-2006 definition).
However, it may be affected by demographic differences between the pupils participating in the various studies, or other selectiveness factors. The results of the 2016 pupils on abuse study cannot be effectively evaluated until the study among informants has been carried out.

A drop in prevalence in no way indicates that the problem has become less urgent or significant. The fact remains that 65 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school report having been abused during the past twelve months, a figure that was calculated according to the stricter NIS/NPM-2010 definition that distinguishes between thirteen indicators of child abuse.

According to a broader definition of child abuse that incorporates 32 indicators, 123 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school reported experiencing some form of child abuse *during the past year*. Furthermore, if neglect is counted as a form of child abuse, 247 out of 1000 pupils in the first four years of secondary school report having been abused *at some point in their lives*.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

In 2010 waren bijna 119.000 kinderen van 0-18 jaar slachtoffer van mishandeling. Het gaat dan bijvoorbeeld om lichamelijke mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik. Kindermishandeling komt vaak voor in huiselijke kring. Het kan gaan om opzettelijke mishandeling, maar dat is niet altijd het geval. Als ouders of verzorgers de zorg niet meer aankunnen, kan hun gedrag ontsporen met mishandeling tot gevolg. Ook buiten de huiselijke kring komt kindermishandeling voor.
Kindermishandeling is een ernstig maatschappelijk probleem dat een goede ontwikkeling van het kind verstoort en kan leiden tot blijvende schade. Het is een problematiek die vraagt om structurele aandacht en een gerichte aanpak. Daarom is onderzoek belangrijk naar hoe vaak kindermishandeling voorkomt, welke kinderen onder welke omstandigheden het meeste risico lopen en welke kinderen daadwerkelijk slachtoffer zijn of zijn geweest. Door middel van onderzoek komt er steeds meer inzicht in daders en slachtoffers van kindermishandeling, waardoor de aanpak van kindermishandeling effectiever kan verlopen.

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 (afgekort tot SOK-2016) is het derde landelijke onderzoek naar het voorkomen van kindermishandeling onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Twee keer eerder is onderzoek gedaan naar kindermishandeling onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs, te weten in 2006 en 2010 (respectievelijk Lamers-Winkelman et al., 2007; Alink et al., 2011). Het huidige onderzoek is een replicatie van de eerdere metingen om de onderlinge vergelijkbaarheid zo optimaal mogelijk te maken.

De resultaten van het scholierenonderzoek 2016 komen eerder beschikbaar dan de resultaten van de zogenaamde informantenstudie. In de informantenstudie staan de ervaringen van de professionals centraal. In de voorgaande twee meetrondes (2006 en 2010) is het informantenonderzoek telkens gelijktijdig uitgevoerd met het scholierenonderzoek. Op deze wijze konden de resultaten van het scholierenonderzoek (die gebaseerd zijn op zelfrapportage van scholieren) getoetst worden aan de resultaten van de informantenstudie. In de huidige meetronde zijn het scholierenonderzoek en de informantenstudie van elkaar losgekoppeld. De onderlinge toetsing kan dus in deze rapportage van het scholieronderzoek niet worden opgenomen. Op het moment dat deze rapportage tot stand is gekomen (februari 2017), loopt de informantenstudie nog. Daarom dienen de conclusies die getrokken worden op basis van het scholierenonderzoek als voorlopig te worden beschouwd. In de rapportage van het informantenonderzoek zullen de resultaten van beide onderzoeken tezamen worden bekeken.

Het Scholieronderzoek Kindermishandeling 2016 maakt deel uit van een breder onderzoek dat als doel heeft de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland te bepalen. Omdat in het bredere prevalentie-onderzoek aandacht wordt besteed aan de samenloop tussen

huiselijk geweld en kindermishandeling in hetzelfde gezinssysteem, is het huidige scholierenonderzoek met dit onderwerp uitgebreid. In de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG 2016, zie bijlage 1) die in de eerdere scholierenonderzoeken is gebruikt, zijn extra vragen opgenomen over huiselijk geweld c.q. geweld en/of conflicten tussen ouders. Daarnaast is het onderzoek uitgebreid met vragen die inzicht geven in het hulpzoekend gedrag van slachtoffers van kindermishandeling, disclosure en (v)echtscheidingen.

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 heeft plaatsgevonden in het voortgezet onderwijs onder ruim 1900 scholieren in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar. De scholieren zijn afkomstig van 22 scholen verspreid over heel Nederland en over de klassen 1 tot en met 4 van verschillende schooltypen: VMBO, HAVO en VWO.

Het ITS, Radboud Universiteit te Nijmegen heeft in opdracht van het WODC dit scholierenonderzoek uitgevoerd.

1.2 Doel onderzoek en onderzoeksvragen

Doel van het scholierenonderzoek
Het SOK-2016 heeft tot doel:

1. het aantal scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs per 1000 leerlingen te schatten dat zich in 2016 slachtoffer voelt van verschillende vormen van kindermishandeling volgens de criteria die in het eerste scholierenonderzoek in 2006 zijn gebruikt (Lamers-Winkelman et al., 2007);
2. het aantal scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs per 1000 leerlingen te schatten dat in 2016 slachtoffer is van kindermishandeling volgens de strengere NIS/NPM-2010 definities die in het tweede onderzoek in 2010 zijn gebruikt (Alink et al., 2011);
3. inzicht te geven in de trend van de schattingen van 1 en 2 van 2006 en 2010 naar 2016;
4. de samenloop van kindermishandeling en geweld tussen ouders/verzorgers onderling te verkennen;
5. inzicht te geven in de trend met betrekking tot (de kracht van) risicofactoren van 2006 en 2010 naar 2016.

Daarnaast wordt beoogd inzicht te krijgen in hulpzoekend gedrag, disclosure van scholieren en geweld tussen ouders/verzorgers in de context van een (v)echtscheiding.

Onderzoeksvragen

1. In welke mate hebben scholieren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs *ooit* en het *afgelopen jaar* kindermishandeling ervaren volgens de ruime (SOM-2006)[1] en strikte definitie, zoals gebruikt in 2010 (NIS/NPM-2010)[2].

1 Bedoeld worden de criteria die in het eerste scholierenonderzoek, *Scholieren over Mishandeling,* in 2006 (SOM-2006) zijn gebruikt (zie: Lamers-Winkelman et al., 2007).

2 Bedoeld worden de definitie die in de Tweede Nationale Prevalentiestudie van Kinderen en Jeugdigen (Alink et al., 2011) is gebruikt. Deze definitie is gebaseerd op de definitie die in de Amerikaanse NIS-4 (Fourth National Incidence of Child Abuse and Neglect, Sediak et al., 2010) is gebruikt. Zie Alink et al., 2011, hoofdstuk 3 en bijlage 4). De NIS/NPM-2010 definitie worden ook in de informantenstudie gebruikt.

2. Hoe hangt het voorkomen van verschillende typen kindermishandeling (seksueel misbruik, fysiek geweld, psychologische agressie, meegemaakte conflicten tussen ouders en verwaarlozing) samen?
3. Wat is de trend in de prevalentie sinds 2006?
4. Zijn er wijzigingen in de trend als wordt gelet op (de kracht van) risicofactoren?
5. In hoeverre hebben de scholieren die aangeven mishandeld te zijn, hulp gezocht?
6. In hoeverre hebben de scholieren die aangeven mishandeld te zijn, met anderen over hun ervaringen gesproken?
7. Bij hoeveel scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs die aangeven andere vormen van kindermishandeling te hebben ervaren (vormen die rechtstreeks op de scholier zelf zijn gericht), is tevens sprake van fysiek geweld tussen de ouders/verzorgers?
8. Wat zijn de kenmerken van de scholieren en hun gezinnen waarbij sprake is van bedoelde samenloop, afgezet tegen de scholieren respectievelijk hun gezinnen die
   a) geen enkele vorm van kindermishandeling rapporteren;
   b) alleen vormen van kindermishandeling tegen de scholier zelf rapporteren?
9. In hoeverre heeft eventueel geweld tussen de ouders/verzorgers in de context van een echtscheiding plaatsgevonden?

De vragen één tot en met vier hebben betrekking op de replicatie van het eerdere onderzoek en zijn ongewijzigd overgenomen. De vragen vijf tot en met negen zijn extra onderzoeksvragen, die niet in de vorige meetrondes zijn meegenomen. Deze onderzoeksvragen zijn verder uitgewerkt en opgenomen als nieuwe vragen in de vragenlijst.

1.3 Drie scholierenonderzoeken kindermishandeling

In deze rapportage worden de uitkomsten van het huidige Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 vergeleken met de uitkomsten van de beide vorige meetrondes (2006, 2010). Deze worden als volgt benoemd en afgekort (waarbij het jaartal in de afkorting wijst op het jaar waarin de dataverzameling heeft plaatsgevonden en niet het jaar waarin het onderzoek is gepubliceerd.

- Scholierenonderzoek mishandeling 2006 – SOM-2006

Auteurs: Lamers-Winkelman, F., Slot, N.W., Bijl, B. & Vijlbrief, A.C. (2007). *Scholieren over mishandeling.* Vrije Universiteit Amsterdam, PI Research.

- Scholierenonderzoek kindermishandeling 2010 – NPM-2010

Auteurs: Alink, L., IJzendoorn, R.V., Bakermans-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010. De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010).* Casimir Publishers.

- Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 – SOK-2016

Auteurs: Schellingerhout, R. en C. Ramakers (2017). *Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016.* ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

2 Kindermishandeling in Nederland

2.1 Nationale prevalentiestudies

In de afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor kindermishandeling. Dit heeft er weliswaar toe geleid dat het aantal meldingen van kindermishandeling is gestegen, maar het aantal slachtoffers is niet gedaald. Deze belangrijke conclusie werd getrokken uit de Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (Alink et al,, 2011). Uit deze studie kwam naar voren dat er in 2010 naar schatting 119.000 kinderen van 0 tot 18 jaar werden mishandeld. Dat waren 34 kinderen op de 1000. In vergelijking met het scholieronderzoek naar kindermishandeling in 2006 (Lamers-Winkelman et al., 2007) werd berekend dat er ruim 107.000 kinderen van 0 tot 18 jaar in Nederland blootgesteld werden aan kindermishandeling. Dat betekende 3 procent van alle kinderen in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. Het betrof hier alle gevallen van mishandeling met aanwijsbare en vermoedelijke schade voor het kind of de jongere. Als alleen de zwaarste gevallen van kindermishandeling met aanwijsbare schade werden meegenomen in de prevalentiecijfers, dan ging het om ruim 37.000 gevallen van kindermishandeling in 2005/2006.

Van de scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (SOM-2006) gaf ruim een derde aan *ooit* kindermishandeling te hebben meegemaakt en één op de vijf scholieren was *in het afgelopen jaar* slachtoffer geweest van een of andere vorm van kindermishandeling. Een derde bevinding uit dit onderzoek was dat één op de vijftien scholieren het slachtoffer was geweest van een combinatie van verschillende vormen van kindermishandeling (Lamers-Winkelman et al., 2007).

Vergelijking scholierenonderzoeken 2006 en 2010
Om te bepalen of er sprake was van een daling of toename van het aantal slachtoffers van kindermishandeling in 2010 ten opzichte van 2006, zijn in de Leidse studie verschillende prevalentiecijfers berekend op basis van beide scholierenonderzoeken (Alink et al., 2011). Hierbij is zowel gebruik gemaakt van de ruime definitie uit SOM-2006 als de strengere NIS/NPM-2010 definitie van kindermishandeling. Uitgaande van de SOM-2006 definitie *in het afgelopen jaar* werden in 2006 195 op de 1000 scholieren mishandeld; in 2010 waren dat 187 op de 1000 scholieren. Uitgaande van de NIS/NPM-2010 definitie werden er 95 (in 2006) en 99 (in 2010) op de 1000 scholieren in Nederland mishandeld.

Definities van kindermishandeling
In het scholierenonderzoek van 2006 (SOM-2006) wordt onder kindermishandeling *ooit* verstaan: *'gedragingen jegens kinderen die te beschouwen zijn als ernstige vormen van fysiek of psychologisch geweld, van verwaarlozing of van seksueel misbruik. Ernstig geweld tussen ouders waarvan kinderen getuige zijn geweest, wordt tevens opgevat als een ernstige bedreiging van de veiligheid van kinderen en worden in die zin opgevat als vorm van kindermishandeling'*.

In het scholierenonderzoek van 2010 is de definitie van kindermishandeling gebaseerd op de Amerikaanse NIS-4. Deze definitie[3] valt binnen de definitie van kindermishandeling zoals die is vastgelegd in de Wet op de Jeugdzorg (artikel 1, lid m) en luidt … '*elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel'*.

In het scholierenonderzoek van 2006 en van 2010 is dezelfde vragenlijst gebruikt. Alle definities worden geoperationaliseerd door de antwoorden van scholieren op verschillende items van de vragenlijst.

2.2 Risicofactoren

Uit voorgaande prevalentiestudies (IJzendoorn et al., 2005) en scholierenonderzoeken (Lamers-Winkelman, 2007; Alink et al., 2011) naar kindermishandeling kwam naar voren dat het risico op kindermishandeling groter is in gezinnen met laag opgeleide ouders en waarin sprake is van werkloosheid van beide ouders. Ook allochtone afkomst bleek een risicofactor te zijn. In de groep mishandelde kinderen waren kinderen met een allochtone afkomst sterk oververtegenwoordigd. Dat gold voor kinderen van zowel nieuw allochtone als traditionele herkomst (Alink et al., 2011). Verder bleek dat het risico op kindermishandeling groter was in éénouder gezinnen, in gezinnen met drie of meer kinderen en in gezinnen waarin sprake was van een stiefouder.
In het dossier kindermishandeling van het Nederlands Jeugdinstituut[4] (NJI) wordt nog een aantal andere risicofactoren genoemd, zoals persoonlijkheid en problemen van de ouder. Een ouder die zelf ook slachtoffer is geweest van kindermishandeling, loopt een groter risico om zijn eigen kind te mishandelen. Kwetsbare kinderen hebben ook een groter risico om mishandeld en verwaarloosd te worden. Kinderen die moeilijk zijn op te voeden, of die vanwege een lichamelijke of verstandelijke beperking extra aandacht en zorg nodig hebben, zijn extra kwetsbaar voor mishandeling. Kinderen die te vroeg zijn geboren of veel ziek zijn, blijken meer risico te hebben om mishandeld of verwaarloosd te worden.
Leefomgeving blijkt ook een rol te spelen. Kindermishandeling komt vaker voor in buurten met zwakke sociale verbanden, criminaliteit, drugsproblematiek, armoede en achterstand, aldus het NJI. Verder wijst het NJI evenals de Nederlandse prevalentiestudies op de factoren gezinsgrootte en alleenstaand ouderschap.
Meisjes en kinderen met een handicap of ontwikkelingsachterstand lopen een groter risico slachtoffer te worden van seksueel misbruik. Ook geweld tussen partners wordt genoemd als een risicofactor van gezinnen waarin er sprake is van seksueel misbruik. Zowel jongens als meisjes lopen een groter risico om seksueel misbruikt te worden als ze opgroeien in een gezin waarin de biologische moeder afwezig is.

3 Voor de uitgebreide beschrijving van de definities verwijzen wij naar Bijlage 4 van het onderzoeksrapport *Kindermishandeling 2010,* Alink et al., 2011, pagina's 177-186.
4 Bron: www.nji.nl >dossier kindermishandeling. Nederlands Jeugdinstituut (publicatiedatum onbekend).

Uit diverse buitenlandse studies (Chan, 2015; Herrenkohl et al., 2008; Bourassa, 2007) komt naar voren dat er een relatie bestaat tussen huiselijk geweld en/of geweld tussen partners en kindermishandeling. Zo deed Chan (2015) onderzoek over het samengaan van intensief geweld tussen ouders en kindermishandeling, onder scholieren in Hong-Kong tussen de 9 en 18 jaar oud. Bij 3,6 procent van de scholieren was er sprake van een samenloop van kindermishandeling en geweld tussen ouders. Het WODC heeft recent een literatuuronderzoek afgerond met betrekking tot het samengaan van huiselijk geweld en kindermishandeling (Ten Boom en Witkamp, 2016). De auteurs concludeerden dat ervan uit moet worden gegaan dat in relaties waar partnergeweld plaatsvindt en kinderen zijn, het risico op kindermishandeling significant hoger is dan in relaties waarin geen geweld tussen partners plaatsvindt en vice versa.

2.3 Hulpzoekgedrag en disclosure

Of jongeren die mishandeld zijn hulp zoeken of er met anderen over praten, is in het huidige scholierenonderzoek meer uitgewerkt dan in beide voorgaande metingen. Het anderen laten weten mishandeld te zijn of erover te praten, wordt 'disclosure' genoemd. Er is nog zeer weinig onderzoek gedaan naar hulpzoekend gedrag en disclosure, specifiek onder scholieren in de leeftijd van 12-18 jaar die slachtoffer zijn van mishandeling. Het rapport 'Kindermishandeling voorkomen: het kan!, opgesteld door Augeo[5] (2014) biedt een interessant overzicht van de wetenschappelijke literatuur. Zoals bijvoorbeeld het onderzoek van het Nederlands Jongeren panel (NJR panel) en de 'Factsheet Barriers to children seeking help' van de National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC, 2009).

In een representatief landelijke jongerenpanel van NJR (2013) zijn jongeren bevraagd over het onderwerp kindermishandeling. De onderzoeksgroep[6] bestond uit VMBO, MBO, HAVO en VWO scholieren met een gemiddelde leeftijd van 15 jaar. Hieruit blijkt dat 22 procent van de jongeren die het thuis erg moeilijk hebben gehad of zich onveilig hebben gevoeld, er met niemand over gesproken heeft. Van de jongeren die dat wel hebben gedaan (78 procent), geeft circa 70 procent aan dat het hen geholpen heeft. Daarbij worden vrienden het vaakst genoemd (53 procent) als personen aan wie jongeren het vertellen, gevolgd door ouders (29 procent) en grootouders (17 procent). Anderen, te weten professionele hulpverleners of beroepskrachten (leerkracht, huisarts, politie), worden in minder dan 10 procent van de gevallen genoemd als de aangewezen persoon om te praten over de mishandeling. Verder komt uit dit panelonderzoek naar voren dat 40 procent van de jongeren niet weet bij wie of welke organisatie zij hulp kunnen vragen als ze mishandeld zouden worden.

5 Augeo. *Kindermishandeling voorkomen: het kan!* Het rapport is geschreven in samenwerking met het Nederlands Jeugdinstituut (NJi) en Verwey-Jonker Instituut. Wij hebben gebruik gemaakt van de literatuurverwijzingen die voor het opstellen van Preventiepunt: 6 *Voorlichting op school* door de auteurs zijn geraadpleegd. Dit om meer inzicht te krijgen in het hulpzoekend gedrag van jongeren die mishandeld zijn en de belemmeringen die zij daarbij ervaren, waardoor mishandelde kinderen niet of nauwelijks uit zichzelf hulp zoeken en/of er met anderen over praten. Driebergen-Rijsenburg, 2014.

6 De onderzoeksgroep bestond uit 787 jongeren; 53 procent meisjes en 47 procent jongens. Van de onderzochte groep volgde 34 procent het VMBO, 15 procent het MBO, 19 procent HAVO en 31 procent VWO.

Ook uit andere bronnen blijkt dat slechts een klein deel van het aantal kinderen uit zichzelf met iemand praat over kindermishandeling of contact opneemt met een hulporganisatie. Van het aantal meldingen bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (2012) komt slechts 0,1 procent van kinderen zelf. Ook de Kindertelefoon die in 2012 14.000 (anonieme) gesprekken voerde over het onderwerp kindermishandeling met kinderen, kon slechts 201 kinderen er toe bewegen om professionele hulp te zoeken.

Uit een Vlaams onderzoek (Van Rijsselberghe et al., 2009) naar prevalentie van zelfbeschadigend gedrag blijkt dat jongeren[7] zelden hulp zoeken; niet bij volwassenen en al helemaal niet bij professionele hulpverleners. Meisjes zochten iets vaker hulp of praatten makkelijker met iemand over hun problemen dan jongens. Vrienden genieten de voorkeur boven leden van het eigen gezin of andere volwassenen. Zelfbeschadigend gedrag houdt sterk verband met lichamelijke mishandeling, seksueel geweld en familiale voorgeschiedenis van zelfbeschadiging. De onderzoekers wijzen er op dat zelfbeschadiging niet moet worden gezien als een roep om hulp. Het vormt vaak een ontlading van spanning en emotionele pijn.

De reden waarom jongeren niet uit zichzelf praten over kindermishandeling heeft te maken met angst, schaamte en/of loyaliteit met de ouder(s). Uit een overzichtsstudie van de National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC, 2009) naar de redenen van jongeren om hulp te zoeken en wat hen daarin belemmert, bleek onder meer dat slechts een kwart van de volwassenen die als kind seksueel misbruikt waren, er met iemand in die tijd over gesproken had (Cawson et al., 2009). Een reden waarom jongeren geen hulp zoeken is dat zij niet weten dat ze hulp kunnen krijgen of naar wie ze toe moeten. Ook kunnen jongeren ontmoedigd zijn geraakt om hulp te zoeken door een negatieve ervaring in het verleden of de angst niet serieus te worden genomen. Jongeren zijn ook vaak bang dat ze niet geloofd worden of hebben vrees voor de gevolgen ervan (Mental Health Foundation and Camelot Fondation, 2006).

Verder wordt er nog gewezen op culturele- en genderverschillen bij de redenen waarom jongeren niet uit zichzelf hulp zoeken of praten over wat ze meegemaakt hebben. Meisjes praten makkelijker dan jongens over hun ervaringen. Ze zijn het meer gewend om over hun problemen met vriendinnen te praten. Jongens daarentegen laten vaker dan meisjes hun gevoelens liever niet zien. Dit kan hulpzoekend gedrag in de weg staan (Childline, 2003; NSPCC, 2009). Verder wijst het NSPCC op jongeren die erg kwetsbaar zijn door een lichamelijke en/of verstandelijke beperking of doordat ze geïsoleerd wonen en leven. Deze kinderen zijn minder goed in staat hun problemen of vervelende gebeurtenissen te verwoorden of hebben een dusdanig klein netwerk dat ze ook minder mensen hebben aan wie ze hun verhaal kwijt kunnen (National Working Group on Child Protection and Disability, 2003).

7 Het onderzoek is uitgevoerd onder 4500 scholieren in de 3e en 4e klas van de middelbare school.

3 Methode en opzet scholierenonderzoek

3.1 Operationalisatie en meten van kindermishandeling

Kindermishandeling wordt in dit onderzoek geoperationaliseerd door de antwoorden van scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs op vragen van de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG). De operationalisatie weerspiegelt dat kindermishandeling verschillende vormen kan aannemen. Over iedere vorm van kindermishandeling wordt een aantal vragen gesteld in de VVNG. Het volgende schema (tabel 3.1) geeft een overzicht.

In de SOM-2006 definitie van kindermishandeling (die ook in 2010 is gebruikt[8]) telt niet iedere vraag in de vragenlijst mee in de bepaling van de prevalentie van kindermishandeling. Zo worden er vier vragen gesteld die betrekking hebben op 'psychologische agressie van de ouders', maar hiervan telt maar één vraag mee voor de bepaling van de prevalentie ('Ouder heeft gedreigd de jongere te slaan').

De prevalentie volgens de SOM-2006 definitie is op twee manieren te bepalen: een scholier heeft *ooit* te maken gehad met kindermishandeling, of een scholier heeft *in het afgelopen jaar* te maken gehad met kindermishandeling. Bij de vragen naar verwaarlozing kan de scholier geen tijdsperiode aangeven. Dit zijn stellingen (zoals 'Toen ik jonger was, zorgden mijn ouders ervoor dat ik naar school ging') waarbij de scholier aan moet geven in hoeverre hij/zij het met deze stelling eens is. Er kan van verwaarlozing geen tijdsperiode worden bepaald en daarom telt deze vorm van kindermishandeling niet mee als de prevalentie voor *het afgelopen jaar* wordt bepaald.

In 2010 werd er ook een tweede, strengere definitie van kindermishandeling gebruikt, op basis van beoordeling van de items door een panel van experts (de NIS/NPM-2010 definitie). Zij moesten beoordelen in hoeverre de items pasten bij de omschrijving van kindermishandeling volgens de Wet op de Jeugdzorg. Uiteindelijk is een selectie gemaakt van 13 items die behoren tot de onderwerpen seksueel misbruik binnen het gezin, fysiek geweld binnenshuis en meegemaakte conflicten tussen de ouders (enkele items die betrekking hebben op fysieke confrontatie en/of dreiging met een wapen).

De VVNG is bij de vorige meetrondes afgenomen bij een representatieve steekproef van scholen en scholieren (gestreefd werd naar 2000 scholieren). Afname vond plaats door middel van een klassikale afname, waarbij maatregelen werden genomen om de anonimiteit te waarborgen van de leerlingen wier ouders geen toestemming hadden gegeven voor het onderzoek (zie paragraaf 3.5).

8 Desbetreffende vragen waren in vragenlijsten van 2006 en 2010 vrijwel gelijk, op enkele subtiele verschillen in formulering na ('kont' in 2006 wordt 'billen' in 2010).

Tabel 3.1 – Operationalisatie van kindermishandeling in de VVNG 2016 vragenlijst

	SOM-2006 definitie *Ooit*	SOM-2006 definitie *afgelopen jaar*	NIS/NPM-2010 definitie
Verwaarlozing			
Geen hulp bij huiswerk door ouders	ja		
Ouders onverschillig bij problemen op school	ja		
Niet bij prestaties gestimuleerd door ouders	ja		
Niet door ouders gerustgesteld bij verdriet	ja		
Geen hulp van ouders bij problemen	ja		
Ouders zorgden niet voor genoeg kleding om warm te blijven	ja		
Ouders zorgden niet voor persoonlijke hygiëne van het kind	ja		
Ouders zorgden niet voor reguliere schoolgang	Ja		
Seksueel misbruik			
Binnen gezin/familie			
Seks gehad met volwassene	ja	ja	ja
Door volwassene gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	ja	ja	ja
Door minderjarige gedwongen naar geslachtsdelen te kijken /aan te raken	ja	ja	
Seksueel misbruik door minderjarigen	ja	ja	
Buiten het gezin/familie			
Seks gehad met volwassene	ja	ja	
Door volwassene gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	ja	ja	
Door minderjarige gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	ja	ja	
Seksueel misbruik door minderjarigen	ja	ja	
Fysiek geweld			
Ouder heeft de jongere met de vuist geslagen of hard geschopt	ja	ja	ja
Ouder heeft jongere op de billen geslagen met een riem of ander hard voorwerp	ja	Ja	ja
Ouder heeft de jongere tegen de grond gegooid of geslagen	ja	ja	ja
Ouder heeft jongere met een riem of een ander voorwerp op een ander deel van het lichaam geslagen dan billen	ja	ja	ja
Ouder heeft jongere in elkaar geslagen	ja	ja	ja
Ouder heeft jongere bij keel geknepen en adem afgeknepen	ja	ja	ja
Ouder heeft jongere expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp	ja	ja	ja
Ouder heeft jongere met een mes of pistool bedreigd	ja	ja	ja
Psychologische agressie door ouders			
Ouder heeft gedreigd jongere te slaan	ja	ja	
Fysieke Confrontatie tussen ouders			
Ouder heeft de ander (hard) weggeduwd of de ander beet gegrepen	ja	ja	
Ouder heeft de ander geslagen	ja	ja	
Ouder heeft de ander met een voorwerp geslagen of geprobeerd te slaan	ja	ja	
Ouder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	ja	ja	ja
Ouder heeft de ander in elkaar geslagen	ja	ja	ja
Ouder heeft de ander met mes of pistool bedreigd	ja	ja	
Ouder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt	ja	ja	ja

Bij de analyses in dit onderzoek is de prevalentie van kindermishandeling (zowel tijdens de hele levensloop van de scholier, als *in het afgelopen jaar*) per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs bepaald. Tevens is in dit onderzoek gekeken naar de determinanten van kindermishandeling (achtergrondkenmerken en risicofactoren) en deze zijn vergeleken met de vorige onderzoeken.

3.2 Aanpassingen scholierenonderzoek 2016

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 (SOK-2016) kent een opzet die vrijwel gelijk is aan de meetronde in 2010. Er zijn wel enkele wijzigingen aangebracht in de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) vanwege aanvullende onderwerpen die door de opdrachtgever zijn aangedragen. Deze aanvullende onderwerpen volgen onder andere uit de wens om de samenloop van kindermishandeling en geweld tussen ouders in het gezin te verkennen, en de onderwerpen hulpzoekend gedrag en disclosure op te nemen. Naast deze uitbreidingen van de vragenlijst zijn er ook twee extra risicofactoren opgenomen in de vragenlijst, namelijk de aanwezigheid van een stiefouder in het gezin en het lid zijn van een geloof of kerkgenootschap van de ouders.

3.2.1 Risicofactoren

In de rapportage van de meetronde 2010 (Alink et al., 2011) is de (individuele en gezamenlijke) invloed van de volgende risicofactoren bekeken:

- geslacht en
- leeftijd van de scholier;
- schooltype;
- etniciteit van de scholier;
- sociaal-economische status: werkloos zijn van ouders plus beleving van de scholier of het gezin rijk is;
- alleenstaand ouderschap;
- gezinsgrootte.

Deze risicofactoren (en de bijbehorende vragen) zijn ook opgenomen in de huidige meetronde.

Uit het informantenonderzoek (Alink et al., 2011) komen naast de risicofactoren die hierboven worden genoemd, nog aanvullende risicofactoren naar voren. Ook uit andere bronnen (Slotboom et al., 2012) weten we dat er aanvullende risicofactoren zijn bij kindermishandeling en seksueel misbruik. Sommige van deze factoren zijn lastig in het huidige onderzoek mee te nemen. Bijvoorbeeld, uit het literatuuronderzoek van Slotboom et al. (2012) komt naar voren dat een risicofactor voor seksueel misbruik binnen het gezin een verstandelijke beperking bij het kind is of psychosociale problematiek bij de ouders (depressies, hechtingsproblematiek, externaliserende problemen).

De volgende potentiële risicofactoren komen uit de literatuur naar voren als belangrijk en zijn in de huidige vragenlijst verwerkt (Slotboom et al., 2012):

- de aanwezigheid van een stiefouder in huis. Dit wordt met name bij seksueel misbruik genoemd;
- religie. Dit wordt zowel bij fysieke mishandeling binnen het gezin als bij seksueel misbruik genoemd.

De aanwezigheid van een stiefouder in het gezin is als antwoordcategorie opgenomen bij een bestaande vraag. Voor religie zijn enkele vragen toegevoegd met betrekking tot het lid zijn van een geloof of kerkgemeenschap van de ouders.

3.2.2 Hulpzoekgedrag en disclosure

In de vragenlijst uit 2010 zijn de volgende vragen gesteld:

- *Als je wel eens iets vervelends hebt meegemaakt zoals beschreven in de vragen die je tot nu hebt ingevuld, heb je daarvoor dan hulp gezocht? Antwoordmogelijkheden: ja, namelijk …; nee, want …. ; er is nooit iets vervelends gebeurd.*
- *Als je wel eens iets vervelends hebt meegemaakt zoals beschreven in de vragen die je tot nu toe hebt ingevuld, kun je aangeven of dit in Nederland is gebeurd?*

De vraag naar hulpzoekgedrag diende in het huidige scholierenonderzoek verder uitgewerkt te worden. In overleg met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie is bepaald dat er gevraagd zou worden of de scholier hulp had gezocht en zo nee waarom niet; waar of bij wie er hulp is gezocht en of de scholier dat uit zichzelf heeft gedaan of dat iemand dat had aangeraden.

De vraag naar ‘disclosure’ betreft het naar anderen toe uitkomen slachtoffer te zijn (geweest) van mishandeling. In bepaalde opzichten is disclosure ook al een vorm van hulpzoekgedrag. In onderzoek naar huiselijk geweld (Van Dijk et al., 2010) zochten veel slachtoffers (die 18 jaar of ouder waren ten tijde van het onderzoek) hulp bij familie of vrienden (veel minder bij officiële instanties). Ongeveer twee derde gaf als reden voor het hulp zoeken dat men zijn hart wilde luchten, dan wel behoefte had aan een luisterend oor.

Het onderzoeken van disclosure kan logischerwijs het beste in combinatie met de vragen naar hulpzoekgedrag. Daarom zijn na het onderwerp ‘hulp zoeken’ twee vragen toegevoegd die inzicht bieden in disclosure bij scholieren die iets vervelends of naars hebben meegemaakt. De extra vragen over het zoeken van hulp en disclosure zijn opgenomen aan het einde van de vragenlijst. Dit om zo weinig mogelijk de vragen over de verschillende vormen van kindermishandeling en dus de replicatie te verstoren.

3.2.3 Problematische echtscheidingen

Jaarlijks maken naar schatting 70.000 kinderen een scheiding van hun ouders mee (Inspectie Jeugdzorg, 2013). Onder een problematische scheiding verstaat genoemde Inspectie '*een scheiding die gepaard gaat met hevige spanningen en conflicten tussen ouders, waardoor ouders niet meer in staat zijn om het belang van hun kinderen voorop te stellen*'.

Over het aantal problematische scheidingen of scheidingen die uitlopen op een vechtscheiding zijn geen officiële cijfers bekend. Er worden schattingen gemaakt die uiteenlopen van acht tot twintig procent. De vereniging van Familierecht Advocaten en Scheidingsmediators (vFAS) schatten dat één op de vijf scheidingen een 'vechtscheiding' is. Andere deskundigen schatten dat er op dit moment 16.000 kinderen ernstige last hebben van de scheiding van hun ouders en dat daar jaarlijks 3.500 nieuwe kinderen bijkomen (Bron: Kinderombudsman). Spruijt en Kormos (2014) berekenden in 2013 dat in Nederland zo'n 70.000 thuiswonende kinderen te maken hebben met een scheiding van hun ouders. Op basis van interviews bleek dat zo'n 8 procent (5.600) van de scheidingskinderen te maken heeft met heftig ruziënde ouders. De site Divorce Challenge[9] baseert haar cijfers op een factsheet uitgebracht door het WODC[10]. Volgens deze cijfers zijn ongeveer 15 tot 20 procent van de scheidingen vechtscheidingen.

In het scholierenonderzoek 2016 is onderzocht of er sprake is van een samenloop van huiselijk geweld tussen ouders en kindermishandeling. Ook is onderzocht in hoeverre huiselijk geweld tussen ouders samenhangt met een problematische scheiding.

Met dit doel zijn aan de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) twee vragen toegevoegd: de vraag naar scheiding van ouders en hoe lang ouders gescheiden of uit elkaar zijn. Of ouders voorbereidingen hebben getroffen om te gaan scheiden (de scheiding hoeft nog niet 'rond' te zijn), is als antwoordcategorie opgenomen bij de vraag of ouders gescheiden of uit elkaar zijn.

3.2.4 Samenloop kindermishandeling en fysiek geweld tussen ouders

Fysiek geweld tussen ouders (zie onderzoeksvraag 7, paragraaf 1.2) heeft betrekking op een van de vormen van kindermishandeling, zowel volgens de SOM-2006 definitie als volgens de strengere NIS/NPM-2010 definitie.

De vraag van de opdrachtgever gaat over het samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en kindermishandeling. Voor de beantwoording van deze vraag zijn de gegevens over het *afgelopen jaar* (in dit geval dus 2016) het meest relevant. Dan is namelijk met enige zekerheid te stellen dat

9 Divorce Challenge. https://www.divorcechallenge.nl/node/2.

10 Bron: Scheidingen 2015. Gerechtelijke procedures en gesubsidieerde rechtsbijstand. Factsheet 2016-2. Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum. Ministerie van Veiligheid en Justitie. Den Haag.

fysiek geweld tussen de ouders en kindermishandeling tegen het kind in hetzelfde jaar hebben plaatsgevonden.
Bij de vragen naar het '*ooit*' voorkomen van kindermishandeling en fysiek geweld tussen de ouders is niet met zekerheid te zeggen dat er sprake is van een feitelijk samengaan in een bepaalde periode. Van 'verwaarlozing' als vorm van kindermishandeling weten we niet wanneer dit heeft plaatsgevonden en om deze reden is verwaarlozing niet meegenomen bij analyse van de samenloop van kindermishandeling en fysiek geweld tussen ouders.

Om de vraag naar de genoemde samenloop te beantwoorden, zijn vier groepen scholieren met elkaar vergeleken:

- scholieren bij wie er alleen sprake is van fysiek geweld tussen ouders in 2016, maar geen van de andere vormen van kindermishandeling (seksueel misbruik, fysiek geweld binnenshuis gericht tegen het kind, psychologische agressie van ouders tegen de jongere);
- scholieren bij wie er sprake is van het samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en andere vormen van kindermishandeling (seksueel misbruik, fysiek geweld binnenshuis gericht tegen het kind, psychologische agressie van ouders) in 2016;
- scholieren bij wie er sprake is van kindermishandeling exclusief fysiek geweld tussen de ouders (seksueel misbruik, fysiek geweld binnenshuis gericht tegen het kind, psychologische agressie van ouders tegen de jongere) in 2016;
- scholieren bij wie er in 2016 geen sprake was van kindermishandeling (inclusief fysiek geweld tussen de ouders).

Bij de vier groepen die hierboven worden onderscheiden, is gekeken naar:
(1) de omvang van de groepen;
(2) de kenmerken van de groepen (zowel de verdeling naar achtergrondkenmerken als de verschillende risicofactoren).

Uit de eerdere rapportages is niet op te maken hoe groot de verschillende groepen zullen zijn. De verwachting is dat de groepen niet groot zullen zijn: de prevalentie over 2010 voor meegemaakte conflicten tussen de ouders was 49 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Uit diezelfde studie komt ook naar voren dat vormen van kindermishandeling vaak samengaan: conflicten tussen de ouders gaan vaak samen met seksueel misbruik, fysiek geweld en psychologische agressie van de ouders tegen de scholier.

3.3 Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG)

We bespreken eerst kort de wijze waarop de oorspronkelijke VVNG is samengesteld in 2006, hoe deze eruit zag in 2010 en hoe deze is aangepast en uitgebreid tot de huidige VVNG 2016 (zie bijlage 1 voor de VVNG 2016).

Samenstelling en ontwikkeling VVNG
De opdracht was dat de methode van onderzoek en de analyses van het huidige scholieronderzoek een zo nauwkeurig mogelijke replicatie was van het tweede scholierenonderzoek in 2010 (Alink

et al., 2011). In dat onderzoek is de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen gebruikt die in 2006 door de Vrije Universiteit is samengesteld. Er was op dat moment geen geschikte Nederlandse vragenlijst beschikbaar waarmee een betrouwbaar beeld kon worden verkregen van de mate waarin scholieren zich slachtoffer voelen van kindermishandeling. Voor de samenstelling van de VVNG is gebruik gemaakt van buitenlandse vragenlijsten: de vragenlijst 'Dating Violence Questionnaire' (Douglas en Straus, 2006) en de vragenlijst 'Parent-Child Conflict Tactics Scales' (CTPS: Straus, Hamby, Finkelhor, Mooren & Runyan, 1998). Daarnaast is destijds gebruik gemaakt van de vragenlijsten 'Gezondheid en geluk van scholieren: voortgezet onderwijs' en 'Nationaal Scholierenonderzoek 2001', van respectievelijk het Trimbosinstituut en het Sociaal Cultureel Planbureau.

De VVNG 2010 (en de VVNG 2006) bestaat uit vijf categorieën van vragen:
1. verschillende vormen van kindermishandeling: verwaarlozing, psychologische agressie van ouders, fysiek geweld binnenshuis, seksueel misbruik, meegemaakte conflicten tussen ouders;
2. overige vervelende en nare gebeurtenissen, zoals pesten op school;
3. niet gewelddadige disciplinering en conflicthantering van ouders;
4. schaal voor sociale wenselijkheid (deze bestaat uit 13 items);
5. biografische en sociaal-demografische kenmerken.

De vragen over de verschillende *vormen van kindermishandeling* zijn ontleend aan 'Dating Violence Questionnaire' en de 'Parent-Child Conflict Tactics Scales'. Deze zijn integraal overgenomen in de VVNG 2016. De tweede categorie bestaat uit *overige vervelende en nare gebeurtenissen* in een breder kader, zoals bijvoorbeeld pesten op school. Deze vragen zijn ontleend aan 'Gezondheid en geluk van scholieren; voortgezet onderwijs' en 'Nationaal Scholierenonderzoek 2001'. Ook deze vragen zijn exact behouden gebleven. Vragen over *niet-gewelddadige disciplinering en conflicthantering van ouders* komen uit de Parent-Child Conflict Tactics Scales. Ook deze zijn volledig intact gebleven en niet gewijzigd. Om een indicatie te geven van de neiging tot het geven van *sociaal wenselijke antwoorden,* zijn vragen opgenomen uit de Dating Violence Questionnaire.

De VVNG 2010 heeft in vergelijking met de VVNG 2006 aan het einde nog twee extra vragen: een vraag naar het zoeken van hulp en een vraag naar het land waar de mishandeling heeft plaatsgevonden (in Nederland of in een ander land). De VVNG 2010 omvat totaal 114 vragen. De VVNG 2006 bestond uit 112 vragen en bevatte een open veld voor vragen en/of opmerkingen aan het einde van de vragenlijst.

3.4 Aanpassing en uitbreiding VVNG

Voor het scholierenonderzoek 2016 is de VVNG uit 2010 gebruikt en is daarmee integraal overgenomen. Wel zijn er vragen toegevoegd en aangepast. Het gaat om de volgende wijzigingen en toevoegingen:

Biografische en sociaal-demografische kenmerken, aanwezigheid stiefouder, religie, scheiding

Vraag 5a - Hoe lang ben je al in Nederland? *Deze vraag is toegevoegd.*

Vraag 8 - In wat voor gezin woon je? *bij deze vraag zijn de antwoordcategorieën gewijzigd om onderscheid te kunnen maken tussen biologische en stiefouders.*

Vraag 15a - Zijn je ouders gescheiden of uit elkaar? *Deze vraag is toegevoegd.*

Vraag 15b - Hoe lang zijn je ouders gescheiden of uit elkaar? *Deze vraag is toegevoegd.*

Vraag 16a - Zijn je ouders of is één van je ouders lid van een bepaald geloof of kerkgenootschap? *Deze vraag is toegevoegd.*

Vraag 16b - Van welk geloof of kerkgenootschap is dat? *Deze vraag is toegevoegd.*

Tijdsperiode vervelende nare gebeurtenissen

Er is een vraag toegevoegd naar de tijdsperiode waarin de mishandeling heeft plaatsgevonden. Deze vraag is ingeleid met: *Sommige kinderen hebben wel eens iets vervelends of naars meegemaakt van wat er in deze vragenlijst staat.*

Vraag 115 - Kun je aangeven of jij zoiets vervelends of naars hebt meegemaakt? In de antwoordcategorieën is de tijdsperiode aangegeven: ja, in de afgelopen 12 maanden; ja, langer dan 1 jaar geleden; ja, in de afgelopen 12 maanden en ook daarvoor; nee, er is nooit iets vervelends gebeurd. Deze vraag is opgenomen om een relatie te kunnen leggen tussen scheiding/uit elkaar gaan van ouders en kindermishandeling.

Hulpzoekend gedrag

In de VVNG 2010 is één vraag gewijd aan het zoeken naar hulp. Dit onderwerp is uitgebreid door in de vragenlijst een apart onderwerp 'Zoeken naar hulp' te maken, dat als volgt werd geïntroduceerd: *De volgende vragen gaan over het zoeken naar hulp. Sommige kinderen vinden het fijn om met anderen te praten over wat ze meegemaakt hebben en gaan op zoek naar hulp. Andere kinderen doen dat liever niet.*

Vraag 117a - Heb je hulp gezocht bij anderen voor de vervelende en nare gebeurtenissen die je hebt meegemaakt? Deze vraag is toegevoegd.

Vraag 117b - Waarom heb je geen hulp gezocht? Deze (open) vraag is toegevoegd.

Vraag 117c - Waar of bij wie heb je hulp gezocht? Deze vraag is toegevoegd.

Vraag 177d - Heb je dit uit jezelf gedaan of heeft iemand je dat aangeraden of daarbij geholpen? Deze vraag is toegevoegd.

Disclosure

Ook dit onderwerp is toegevoegd aan de vragenlijst en is als volgt geïntroduceerd: *Sommige kinderen vertellen anderen alles wat ze hebben meegemaakt, anderen doen dat liever niet.*

Vraag 118 - Heb jij alles verteld wat je hebt meegemaakt? De antwoordcategorieën zijn: ja, alles in één keer verteld; ja, maar in stukjes; nog niet alles verteld; anders, namelijk; weet ik niet. Deze vraag is toegevoegd.

Einde vragenlijst

Aan het einde van de vragenlijst is (net als in 2006 en 2010) opnieuw de mogelijkheid geboden om opmerkingen, vragen of andere dingen op te schrijven. Hiervan is veelvuldig gebruik gemaakt door de scholieren. Er worden veelal schrijnende gebeurtenissen beschreven. Soms staat er ook

een min of meer impliciete vraag om hulp. Vanwege de privacy van de scholieren kon hier niets mee gedaan worden. Wel kregen de scholieren na afloop van het invullen van de vragenlijst een nazorgfolder aangeboden (zie bijlage 4). Daarin stond algemene informatie over waar ze naar toe konden bellen voor vragen of hulp. Ook stond in bijna alle gevallen de naam van de vertrouwenspersoon of zorgcoördinator van de school op de nazorgfolder. Ook hier konden de scholieren terecht voor hulp (zie ook paragraaf 3.6).

Omvang VVNG 2016
De aangepaste en uitgebreide VVNG 2016 komt uiteindelijk op een totaal van 118 vragen.

3.5 Afnameprocedure

De afnameprocedure van het scholieronderzoek in de klassen een tot en met vier van het voortgezet onderwijs diende een replicatie te zijn van de manier waarop dat in 2006 en 2010 heeft plaatsgevonden. Uit het oogpunt van vergelijkbaarheid met de eerdere metingen is er dan ook voor gekozen om geen wijzigingen in de methode van afname van de vragenlijst aan te brengen, maar deze vrijwel letterlijk over te nemen van de vorige meetronde.

3.6 Steekproeftrekking, werving en toestemmingsprocedure

Net als bij de vorige meetrondes is gebruik gemaakt van een zelfwegende, gestratificeerde steekproef onder scholen voor voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO, VWO). Hiervoor is gebruik gemaakt van bestanden van DUO (Uitvoeringsorganisatie van de Rijksoverheid voor het Onderwijs). Het streven was om 30 scholen aan het onderzoek mee te laten doen. In de vorige meetronde (Alink et al., 2011) vond stratificatie naar regio plaats op basis van landsdelen, in de meetronde daarvoor op basis van provincies (Lamers-Winkelman et al., 2007). Wij hebben stratificatie naar landsdelen toegepast.

Om het streefaantal van 30 scholen te halen zijn een basissteekproef en drie schaduwsteekproeven getrokken. De scholen zijn in eerste instantie schriftelijk benaderd. Scholen kregen een brief van het onderzoeksinstituut, een aanbevelingsbrief van de ministeries van VWS en V&J en een flyer over het onderzoek (zie bijlage 2). De brieven zijn zoveel als mogelijk op naam van de schooldirecteur gestuurd, om te voorkomen dat ze ongelezen op de grote stapel zouden belanden. In een later stadium zijn de zorgcoördinatoren aangeschreven. De namen van de directeuren en de zorgcoördinatoren zijn via internet opgezocht of nagevraagd middels telefonisch contact met de school. Twee weken na ontvangst zijn alle scholen gebeld om te vragen of ze aan het onderzoek mee willen doen. Die eerste nabelronde vond plaats kort voor de kerstvakantie van 2015.

Binnen de groep van deelnemende scholen is een tweede selectie gemaakt. Er zijn willekeurig vier klassen gekozen (één 1e, één 2e, één 3e en één 4e klas). De ouders van de leerlingen uit de geselecteerde schoolklassen zijn met een brief geïnformeerd over het doel en de opzet van het onderzoek. Deze brief werd in de meeste gevallen door de scholen zelf verstuurd, in veel gevallen

via de mail. In deze brief, die uit naam van het onderzoeksinstituut is verzonden, is aan de ouders toestemming gevraagd voor de (anonieme) deelname van hun kind aan het onderzoek. Ouders en leerlingen konden toestemming weigeren door het invullen van een antwoordstrook of het sturen van een mail naar het mailadres kindermishandeling@its.ru.nl. Wanneer ouders of leerlingen niet reageerden op de brief, werd aangenomen dat zij instemden met deelname aan het onderzoek (zie paragraaf 3.8).

Voor scholieren van wie de ouders bezwaar aantekenden tegen deelname aan het onderzoek, is de procedure van de 'dummygroepen' gevolgd, zoals in het vorige scholierenonderzoek is toegepast (zie bijlage 3). Deze procedure komt erop neer dat scholieren van wie de ouders geen toestemming hebben gegeven, een andere vragenlijst invullen, de zogenaamde dummy-vragenlijst. Om de betrokken scholieren niet op te laten vallen in de klas, zijn 'dummygroepen' geformeerd. Een dummygroep bestaat uit één of meer leerlingen die niet mogen deelnemen, aangevuld met enkele willekeurig aangewezen leerlingen (wier ouders geen bezwaar tegen deelname hadden aangetekend). Leerlingen die niet van hun ouders mochten deelnemen, gingen aldus op in een grotere groep leerlingen die de VVNG 2016 niet invulden. De dummy-vragenlijst had als onderwerp 'Sporten en Bewegen'.

In de geselecteerde klassen heeft de afname van de VVNG 2016 plaatsgevonden tijdens een lesuur, meestal dat van de mentor van de betreffende klas of tijdens het lesuur levensbeschouwing/maatschappijleer. De mentor/docent introduceerde de onderzoeker en bleef tijdens de instructie en de afname in de klas aanwezig met als doel de rust en orde in het lesuur te helpen waarborgen. De klassikale afnames op scholen is gedaan door vier ervaren onderzoekers, waaronder beide projectleiders en auteurs van dit rapport.

Bij de klassikale afname is gebruik gemaakt van genummerde enveloppen, waarbij de onderzoeker niet wist welke leerlingen een dummy-vragenlijst kregen. Na het invullen van de vragenlijst werden de vragenlijsten door de onderzoekers ingenomen en in een gesloten doos gedaan.

In de envelop met de vragenlijst zat ook de schriftelijke informatie (zie bijlage 4) over waar de leerling eventueel hulp en ondersteuning kan krijgen. Daarnaast kon de leerling op iedere school terecht bij een vertrouwenspersoon, dan wel bij leerlingenzorg voor nazorg of hulp.

3.7 Ervaring werving scholen en afname in de klassen

Werving
De werving van scholen is zeer moeizaam verlopen. Een belangrijke reden hiervoor is dat scholen worden overvraagd om deel te nemen aan onderzoek. Bijvoorbeeld, in dezelfde periode van de werving van scholen voor het scholierenonderzoek kindermishandeling vond er ook een intensieve werving plaats onder scholen voor het onderzoek Passend Onderwijs.

De werving van scholen is gestart in december 2015 en heeft geduurd tot en met juni 2016. Halverwege maart 2016 hadden 16 scholen zich aangemeld; halverwege april 2016 stond de teller op

22. Er is gedurende de hele wervingsperiode aanhoudend gebeld met scholen nadat er schriftelijke en digitale informatie was opgestuurd aan scholen die in de eerste en tweede steekproef waren terecht gekomen. Ook is op verzoek van de begeleidingscommissie uitgeprobeerd of de werving bevorderd kon worden door scholen eerst te bellen en dan pas de informatie op te sturen. Verondersteld werd dat het persoonlijke contact zou helpen bij de werving van scholen voor het onderzoek. Na 14 dagen deze procedure gevolgd te hebben, bleek toch dat scholen het liefst eerst de informatie over het onderzoek op papier wilden ontvangen. Wat wel geholpen heeft bij de werving, was het aanbod van de onderzoekers om na afloop van het onderzoek een lezing te verzorgen over de uitkomsten van het onderzoek.

De afnames van de VVNG 2016 op de deelnemende scholen hebben dus gelijktijdig met de werving van andere scholen plaatsgevonden. De eerste afnames zijn in maart 2016 gedaan en de laatste afnames in juni 2016. In totaal hebben er 22 scholen meegedaan aan het onderzoek en 1935 scholieren. 59 scholieren hebben een dummy-vragenlijst[11] ingevuld.
In totaal zijn er 22 scholieren voor deelname aan het onderzoek door de ouders afgemeld; in een enkel geval ging het om meerdere afmeldingen in een klas. Niet bij alle afmeldingen hoefde de dummy-procedure gevolgd te worden. Soms wilden ouders en/of de scholier helemaal niet meedoen aan onderzoek en wilden ze ook niet de dummy-vragenlijst invullen. Deze scholieren deden iets anders tijdens het invullen van de vragenlijst, zoals het maken van huiswerk.
De afmeldingen van scholieren door de ouders hadden doorgaans niet te maken met de anonimiteit. Als reden voor niet-deelname noemden ouders dat met deze onderzoeksopzet kindermishandeling niet onderzocht zou kunnen worden. Of dat scholieren toch niet serieus een vragenlijst op school zouden invullen.

Afnames
De afnames op scholen zijn goed verlopen. De ontvangst van de onderzoekers op de scholen was goed. Van tevoren was afgesproken tijdens welk lesuur de afname zou plaatsvinden. De leerlingen waren hier niet altijd van op de hoogte gesteld dat de vragenlijst dat lesuur zou worden afgenomen. Leerlingen die snel klaar waren (sommigen al na 15 minuten), hadden vaak geen boek of iets anders bij zich waarmee zij zich de resterende tijd konden bezighouden. Dit is een aandachtspunt voor een volgende meting.
Een heel lesuur (van 50 minuten) bleek niet nodig te zijn om de vragenlijst in te vullen. Slechts in een enkel geval had een leerling wel het hele lesuur nodig; meestal betrof dat een leerling met dyslexie. Zij deden vaak twee keer zo lang over het invullen van de vragenlijst. De vragenlijst is moeilijk voor scholieren met dyslexie vanwege het kleine lettertype en de lay-out. De vragenlijst is te moeilijk voor scholieren uit de lagere klassen lagere niveaus (VMBO). Het taalgebruik in de vragenlijst is onvoldoende passend voor deze scholieren, bijvoorbeeld het woord chantage moest vaak uitgelegd worden.
Het vragenblok ‘Ruzie en onenigheid tussen ouders’ kunnen scholieren niet invullen als hun ouders gescheiden zijn en het kind bij één van de ouders woont met een nieuwe vriend of vriendin.

11 In 2006 (Lamers-Winkelman et al., 2007) waren dit 64 scholieren (51 mochten niet deelnemen van hun ouders en 13 zijn toegevoegd aan de dummygroep. In 2010 (Alink et al., 2011) hebben in totaal 114 scholieren de dummy-vragenlijst ingevuld (41 ouders en/of 77 scholieren zelf hebben bezwaar gemaakt tegen deelname).

Soms werd de vraag gesteld of het blok wel ingevuld kon worden als de moeder vervangen werd door de vriendin van vader. Voor een volgende meting dient hieromtrent een duidelijke invulinstructie in de vragenlijst komen.
Scholieren die niet in Nederland maar in Duitsland wonen, konden hun postcode niet invullen. Het is raadzaam hier rekening mee te houden omdat het in de grensstreken met Duitsland steeds vaker voorkomt dat Nederlandse scholieren in Duitsland wonen en in Nederland naar school gaan.

3.8 Ethische aspecten

Het onderzoek is goedgekeurd door de METC 'Independent Review Board Nijmegen'.

3.9 Opschoning van het databestand

In totaal hebben 1935 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs de VVNG 2016 ingevuld. Van 16 respondenten kon de vragenlijst niet gebruikt worden. Sommige van hen (n=4) waren 18 jaar of ouder, enkele respondenten (n=4) lieten te veel missings zien en enkele respondenten (n=2) hadden alleen extreme antwoorden gegeven. Sommige respondenten (n=6) scoorden te hoog op de schaal van sociale wenselijkheid. De analyse is uitgevoerd op de data van in totaal 1908 scholieren en dat aantal is vrijwel gelijk aan het aantal uit de vorige meetrondes (2006 en 2010).

4 Representativiteit en vergelijkbaarheid

4.1 Kenmerken van de deelnemende scholen

Bij het trekken van de steekproef is rekening gehouden met de regio van de school, het schooltype (VMBO versus HAVO/VWO) en de omvang van de school. De omvang is berekend ten opzichte van het gemiddelde voor een regio, de helft van de scholen in een regio is op deze wijze gedefinieerd als een grote school en de andere helft van de scholen is een kleine school. Wat betreft het schooltype komen scholen die zowel VMBO als HAVO/VWO hebben twee keer voor in de steekproef: een keer als VMBO school en een keer als HAVO/VWO school[12].

Tabel 4.1 geeft aan in hoeverre de deelnemende scholen wat betreft schooltype overeenkomen met het vooraf opgestelde steekproefkader, waarin rekening is gehouden met regionale verschillen in voorkomen van schooltypen en aantallen leerlingen.
Uitgaande van het steekproefkader hebben:
(1) te weinig scholen in regio 3 (Zuid-Holland) meegedaan en
(2) iets te veel VMBO scholen ten opzichte van HAVO/VWO scholen (maar dit verschil is klein).
Het te kleine aantal scholen in Zuid-Holland komt door het op het laatste moment afmelden van een school in deze regio. Met deze aantallen is één school meer of minder van grote invloed.

Tabel 4.1 – Representativiteit van deelnemende scholen

Regio*	Deelnemende scholen						Steekproefkader		
	VMBO	HAVO/ VWO	totaal	VMBO	HAVO/ VWO	totaal	VMBO	HAVO/ VWO	totaal
1	2	3	5	9%	14%	23%	11,7%	8,3%	20,0%
2	1	2	3	5%	9%	14%	8,3%	8,3%	16,7%
3	2	1	3	9%	5%	14%	11,7%	10,0%	21,7%
4	3	2	5	14%	9%	23%	11,7%	8,3%	20,0%
5	3	3	6	14%	14%	27%	11,7%	10,0%	21,7%
Totaal	11	11	22	50%	50%	100%	55,0%	45,0%	100,0%

* Regio: 1: Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland en Overijssel; 2: Noord-Holland; 3: Zuid-Holland; 4: Utrecht, Gelderland; 5: Zeeland, Noord-Brabant, Limburg

Stedelijkheid was geen factor bij het opstellen van het steekpoefkader en het benaderen van de scholen[13].
Opgeteld over alle scholen hebben 11 grote scholen en 11 kleine scholen deelgenomen.

12 Als een school mee doet als VMBO school dan doet deze niet ook mee als HAVO/VWO school en omgekeerd. Scholen vinden het heel vervelend als zij twee keer voor hetzelfde onderzoek benaderd worden.
13 Hierbij is de opzet van het scholierenonderzoek 2010 als uitgangspunt genomen.

4.2 Vergelijkbaarheid en representativiteit van de deelnemende scholieren

Het huidige onderzoek moet antwoord geven op de vraag hoe vaak kindermishandeling voorkomt onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs in Nederland en of het aantal scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs dat slachtoffer is van kindermishandeling toe- dan wel afneemt ten opzichte van vorige metingen van het scholierenonderzoek.
Voor het beantwoorden van deze vragen is het belangrijk om te kijken naar de representativiteit van de scholieren in het huidige onderzoek en vorige meetrondes en in hoeverre de groepen deelnemende scholieren van de verschillende meetrondes vergelijkbaar zijn.

Een onderzoek is *representatief* als de kenmerken van de onderzochte groep overeenkomen met de kenmerken van de populatie. Dus, het onderzoek uit 2016 is representatief als de kenmerken van de groep scholieren die in 2016 is onderzocht, overeenkomen met de kenmerken van alle scholieren in Nederland (de populatie).
Onderzoeken zijn *vergelijkbaar* als achtergrondkenmerken van de onderzochte groep overeenkomen. Dus: het onderzoek uit 2006 is vergelijkbaar met het onderzoek uit 2010 als de scholieren uit beide onderzoeken dezelfde achtergrondkenmerken hebben.

Representativiteit en vergelijkbaarheid zijn niet hetzelfde. De onderzoeken uit 2006 en 2010 kunnen vergelijkbaar zijn (de scholieren hebben dezelfde kenmerken in 2006 als in 2010) maar niet representatief (de kenmerken van de groep die in 2006 en in 2010 is onderzocht komen niet overeen met de kenmerken van de populatie). Een van beide onderzoeken kan wel representatief zijn.

Tabel 4.2 geeft informatie over zowel de representativiteit als de vergelijkbaarheid van de groepen scholieren die deelgenomen hebben aan de verschillende meetrondes van het scholierenonderzoek kindermishandeling.

Bij zowel de representativiteit als de vergelijkbaarheid is het van belang dat duidelijk is wat de doelpopulatie is: naar welke populatie mogen de uitkomsten van de onderzoeken worden gegeneraliseerd? Het scholierenonderzoek is uitgevoerd onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Dit kan worden beschouwd als de *doelpopulatie*, de populatie waarover uitspraken mogen worden gedaan. Echter, niet alle achtergrondkenmerken van deze doelpopulatie zijn bekend. Daarom kijken we indien nodig ook naar populaties die voor een groot deel samenvallen met de doelpopulatie. Bijvoorbeeld, de populatie jongeren tussen de 12 en 16 jaar[14].

14 In de scholierenonderzoeken worden jongeren meegenomen van 11 tot en met 17 jaar. De 11- en de 17-jarigen maken echter een zeer klein deel uit van de respondenten (samen ongeveer 1%). Voor de analyses worden de 11-jarigen bij de 12-jarigen gevoegd en de 17-jarigen bij de 16-jarigen. In de populatie maakt de groep 11-jarigen 14 procent uit van de jongeren tussen de 11 en 17 jaar; de 17-jarigen maken hier eveneens 14 procent van uit. Daarom wordt in deze rapportage soms gesproken over 12-16 jarigen in plaats van 11-17 jarigen. De beste definitie van de groep onderzochte jongeren is ‘scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs’.

Tabel 4.2 – Achtergrondkenmerken van de scholieren in de verschillende meetrondes van het scholierenonderzoek en in de populatie

	Vergelijkbaarheid onderzoeken onderling			Referentiegegevens populatie in NL		
	2006	2010	2016	2006	2010	2016
*Stedelijkheid**						
• zeer sterk stedelijk	11,8%	10,8%	8,8%	15,2%	15,9%	16,9%
• sterk stedelijk	11,9%	22,7%	17,9%	23,6%	24,1%	24,8%
• matig stedelijk	17,4%	21,0%	19,5%	21,1%	21,1%	20,7%
• weinig stedelijk	23,0%	22,2%	28,7%	20,6%	20,5%	19,9%
• niet stedelijk	36,0%	23,4%	25,1%	19,6%	18,5%	17,7%
*Geslacht***						
• jongen	47,4%	52,5%	50,6%	51,1%	51,2%	51,2%
• meisje	52,6%	47,5%	49,4%	48,9%	48,0%	48,0%
*Leeftijd****						
• 12 jaar	13,1%	16,9%	10,6%	13,8%	14,8%	16,2%
• 13 jaar	26,2%	28,9%	26,9%	23,7%	23,7%	23,4%
• 14 jaar	24,3%	23,8%	26,1%	24,8%	24,0%	23,9%
• 15 jaar	20,6%	19,1%	20,5%	24,6%	23,8%	24,0%
• 16 jaar	15,9%	11,3%	16,0%	13,1%	13,7%	12,6%
*Schooltype*****						
• VMBO	54,6%	62,5%	56,5%	55%	52%.	52%
• HAVO/VWO	45,4%	37,5%	43,5%	45%	48%	48%
*Etnische groep******						
• allochtoon	11,4%	14,1%	15,4%	15,4%	15,7%	16,5%
• autochtoon	88,6%	85,9%	84,6%	84,6%	84,3%	83,5%
Vader betaald werk#						
• ja	93,0%	92,4%	92,5%	91,8%	92,7%	91,6%
• nee	5,6%	4,8%	4,6%	8,2%	7,3%	8,4%
• weet niet	1,4%	2,8%	2,8%			
Moeder betaald werk#						
• ja	78,2%	80,7%	82,3%	70,5%	76,8%	76,8%
• nee	20,5%	17,1%	16,2%	29,5%	23,2%	23,2%
• weet niet	1,3%	2,2%	1,5%			
SES##						
• laag	86,4%	86,7%	89,4%			
• hoog	13,6%	13,3%	10,6%			
Samenstelling gezin###						
• geen alleenstaande ouder	90,4%	90,0%	91,9%	84,4%	83,1%	81,2%
• alleenstaande ouder	9,6%	10,0%	8,1%	15,6%	16,9%	18,8%

Bron: SOM-2006; NPM-2010, SOK-2016; CBS statline; DUO.

* Stedelijkheid onderzoek 2006 op basis van de cijfers uit de rapportage (stedelijkheid zit niet in het databestand van 2006); referentiegegevens inwoners van Nederland tussen de 10 en 20 jaar (CBS Statline). Stedelijkheid op basis van de 4-cijferige postcode van het woonadres van de jongere.

** Geslacht referentiegegevens jongeren tussen de 12 en 16 jaar (CBS Statline).

*** Leeftijd: referentiegegevens scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (DUO-gegevens). Bij de 12-jarigen uit het onderzoek zijn ook de 11-jarigen opgeteld (minder dan 1 procent van het totaal); bij de 16-jarigen zijn ook de 17-jairgen opgeteld (minder dan 1 procent van het totaal).

**** Schooltype: schooltype van leerlingen in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (DUO gegevens).

***** Etnische groep: referentiegegevens jongeren tussen de 12 en 16 jaar (CBS statline).

\# vader/moeder betaald werk: netto arbeidsparticipatie voor mannen en vrouwen tussen de 35 en 55 jaar, die ouder zijn in een gezin (netto arbeidsparticipatie: het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking) (CBS Statline).

SES: in het onderzoek een combinatie van werkloosheid van de ouders en de inschatting van het kind hoe rijk het eigen gezin is (geen referentiegegevens).

Samenstelling gezin: referentiegegevens: aandeel kinderen tussen de 12 en 15 jaar dat een alleenstaande ouder heeft (CBS statline).

4.2.1 Vergelijkbaarheid

In tabel 4.2 staan de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren uit de scholierenonderzoeken 2006, 2010 en 2016. Dit zijn kenmerken die ook in de analyses meegenomen worden. De resultaten uit de verschillende meetrondes staan in kolommen naast elkaar. Het gaat bij de vergelijkbaarheid van de onderzoeken om de eerste drie kolommen. Dit levert een beeld op in hoeverre de scholieren die aan de verschillende meetrondes hebben meegenomen, vergelijkbaar zijn met elkaar.

Verschillen tussen de meetrondes in achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren zijn getoetst door middel van Chi-kwadraat toetsen. Er werden significante ($p<0,05$) verschillen tussen de meetrondes gevonden voor *alle* achtergrondkenmerken, behalve voor het kenmerk 'vader heeft betaald werk' (zie tabel 4.2).

Stedelijkheid
In 2006 woont ruim een derde van de scholieren in een niet stedelijk gebied. Dat is meer dan in 2010 en 2016. Voor zowel 2006 als 2016 geldt dat er ten opzichte van 2010 relatief weinig deelnemende scholieren uit de (sterk) stedelijke gebieden komen. Kindermishandeling komt meer voor in de (zeer) sterk stedelijke gebieden, zo blijkt uit de analyses in 2010 en 2016 (zie hoofdstuk 6, tabel 6.1; hoofdstuk 7 tabel 7.1).
De variabele stedelijkheid (op basis van postcode van het woonadres) ontbreekt in het databestand van 2006. De percentages die in de tabel worden vermeld, zijn overgenomen uit de rapportage 2006.

Geslacht
In 2006 zijn er onder de deelnemers meer meisjes dan jongens, in 2010 zijn er meer jongens dan meisjes en in 2016 is het aantal jongens en meisjes ongeveer gelijk. Meisjes zijn over het algemeen vaker slachtoffer van kindermishandeling dan jongens.

Leeftijd
De scholieren uit meetronde 2010 zijn over het algemeen jonger dan de scholieren uit de meetrondes 2006 en 2016. Zo telt de meetronde 2010 relatief gezien de meeste 12-jarigen. Het voorkomen van kindermishandeling neemt over het algemeen toe met de leeftijd.

Schooltype
In 2010 zitten er meer deelnemende scholieren op het VMBO dan in 2006 en in 2016. Scholieren op het VMBO zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren op de HAVO/VWO.

Etnische groep
In 2010 en in 2016 zijn er iets meer allochtone scholieren die deelnemen dan in 2006. Allochtone scholieren zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan autochtone scholieren, blijkt uit de analyses van de verschillende meetrondes (zie hoofdstuk 6, tabel 6.1; hoofdstuk 7 tabel 7.1).
In 2010 is de groep allochtonen onderverdeeld in traditioneel allochtonen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) en nieuwe allochtonen. In 2006 is dat niet gedaan en de gegevens

ontbreken in het databestand om de indeling zelf te maken. Voor de vergelijking van de afnames gebruiken we de indeling allochtoon versus autochtoon.

Sociaal-economische status (SES)
In scholierenonderzoeken kindermishandeling (2006, 2010, 2016) wordt sociaal-economische status geoperationaliseerd door een combinatie van het hebben van betaald werk door de ouders en de beleving van de scholier of zijn/haar gezin rijk is. Een scholier krijgt een lage SES toegekend als beide ouders werkloos zijn en/of als hij of zij het eigen gezin als niet rijk beschouwt[15].
Het aandeel scholieren dat aangeeft dat vader werk heeft is gelijk voor de drie onderzoeken. Het aandeel scholieren dat aangeeft dat moeder werk heeft, stijgt licht van 2006 naar 2010 en 2016.
Het aandeel scholieren met een lage SES is in 2016 iets lager dan in 2010 en 2006.
In de onderzoeken tot nu toe wordt gevonden dat kindermishandeling vaker voorkomt bij scholieren met een lage SES.

Samenstelling van het gezin
Onder de deelnemende scholieren in 2016 is het aantal scholieren dat deel uitmaakt van een 1-ouder gezin, iets lager dan in 2010 en in 2006. Sommige vormen van kindermishandeling worden vaker aangetroffen bij scholieren van alleenstaande ouders.

Samenvattend oordeel
Met betrekking tot de *vergelijkbaarheid* kan gesteld worden dat de verschillende meetrondes niet goed vergelijkbaar zijn, uitgaande van de verdeling van de deelnemende scholieren naar achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, stedelijkheid, schooltype, sociaal-economische status en etnische groep (allochtonen versus autochtonen). De gevonden verschillen in verdeling naar achtergrondkenmerken kunnen invloed hebben op de uitkomsten van het onderzoek (de prevalentie van kindermishandeling). Het is moeilijk om aan te geven wat de invloed precies zal zijn. Als we de vergelijking beperken tot de metingen in 2010 en 2016, dan zien we meer verschillen die tot een lagere prevalentie in 2016 ten opzichte van 2010 zouden kunnen leiden. In 2016 zijn er ten opzichte van 2010 minder scholieren uit stedelijke gebieden, minder scholieren uit het VMBO en minder scholieren met alleenstaande ouders die hebben deelgenomen aan het onderzoek (zie tabel 4.2).

4.2.2 Representativiteit

Representatief wil zeggen dat de relevante achtergrondkenmerken van de scholieren uit de onderzoeken overeenkomen met de achtergrondkenmerken van de scholieren uit de populatie.
Voor een oordeel over de representativiteit van de deelnemende scholieren is gezocht naar referentiegegevens in de populatie. Deze referentiegroep bestaat idealiter uit scholieren in de eerste

15 Er is door de onderzoekers langdurig gezocht naar een andere mogelijke operationalisatie van SES, op basis van gegevens die beschikbaar zijn op postcode niveau. Dit is niet gelukt. Uiteindelijk is besloten om voor alle analyses de operationalisatie van SES van de meetrondes 2006 en 2010 over te nemen.

vier jaar van het voortgezet onderwijs. Jongeren tussen de 12 en 16 jaar vormen een tweede mogelijke referentiegroep (zie voetnoot 14).

Stedelijkheid
De referentiegegevens van de doelpopulatie (scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) bestaan uit de stedelijkheid van de woonomgeving van jongeren (scholieren en niet-scholieren) in de populatie van 10 tot 20 jaar (Bron: CBS Statline). Het was helaas niet mogelijk om specifiek de groep scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs te bekijken. We maken de assumptie dat de stedelijkheid van de woonomgeving van jongeren tussen de 10 en 20 jaar niet veel zal verschillen van de stedelijkheid van de woonomgeving van scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs.
Ten opzichte van de referentiegegevens komen er voor alle meetrondes te weinig scholieren voor uit de (zeer) sterk stedelijke gebieden. Omdat kindermishandeling vaker voorkomt bij scholieren in (zeer) stedelijke gebieden, kan verwacht worden dat de gevonden prevalentie van kindermishandeling in alle onderzoeken een onderschatting is.

Geslacht
Voor jongeren in de populatie (scholieren en niet-scholieren) tussen de 12 en 16 jaar oud geldt voor 2006, 2010 en 2016 dat iets meer dan 51 procent jongen is. In meetronde 2006 is er sprake van iets te weinig jongens, ten opzichte van deze populatiegegevens.

Leeftijd
Tabel 4.2 geeft de leeftijdsverdeling van scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. In 2006 en 2016 zijn er iets te veel 16-jarigen in de onderzoeken, ten opzichte van de populatie.

Schooltype
In 2006 en 2016 is er een goede verdeling van schooltype, in 2010 zijn er ten opzichte van de populatie iets te veel VMBO-scholen (op basis van de kenmerken genoemd in de rapportages van de verschillende meetrondes).

Etnische groep
Voor de jongeren (scholieren en niet-scholieren) in de populatie geldt dat 15-16 procent allochtoon is. Ten opzichte van de referentiegroep zijn er te weinig allochtonen bij de respondenten in afnameronde 2006.

Sociaal-economische status (SES)
De representativiteit met betrekking tot SES is eigenlijk niet goed te bepalen.
Er zijn geen directe referentiegegevens voor SES, zoals geoperationaliseerd in de studies 2006, 2010 en 2016. Er zijn wel gegevens over de arbeidsdeelname van mannen en vrouwen. De referentiegegevens hebben betrekking op de arbeidsparticipatie (het hebben van betaald werk) van mannen en vrouwen tussen de 35 en 55 jaar, die ouder zijn in een gezin. Bij het betaald werk

hebben van de vader komen de referentiegegevens goed overeen met de uitkomsten uit de verschillende meetrondes. Bij de vrouwen ligt de participatie iets lager in het onderzoek dan in de populatie, maar de patronen zijn hetzelfde.

Samenstelling gezin
De referentiegegevens worden hier gevormd door het aandeel jongeren tussen de 12 en 15 jaar dat een alleenstaande ouder heeft (andere gegevens zijn niet beschikbaar). Deze aandelen liggen lager in het onderzoek dan in de populatie. Bovendien is het aandeel scholieren met een alleenstaande ouder in het onderzoek het laagst in 2016, terwijl het bij de referentiegroep juist het hoogst is.

Samenvattend oordeel
Met betrekking tot *representativiteit* kan gesteld worden dat uitgaande van de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs, er bij alle meetrondes bedreigingen zijn voor de representativiteit. Met name bij stedelijkheid: ten opzichte van de populatie zijn er zowel in 2010 als in 2016 te weinig scholieren uit de (zeer) sterk stedelijke gebieden.
Het is moeilijk om aan te geven wat de invloed precies zal zijn. In het algemeen is het beeld dat de schatting van kindermishandeling onder scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs in 2016, 2010 en 2006 een onderschatting zal zijn van de ‘werkelijke’ prevalentie. Ten opzichte van de populatie zijn er minder scholieren uit stedelijke gebieden, minder scholieren uit allochtone gezinnen, en minder scholieren met alleenstaande ouders onder de respondenten van alle meetrondes.

5 Prevalentie van kindermishandeling 2016

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de meetronde 2016 besproken. Bij de schattingen van de prevalentie van kindermishandeling wordt een betrouwbaarheidsinterval van 95 procent gehanteerd[16]. De prevalentie wordt gegeven per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs en, op enkele plaatsen, in absolute aantallen.

5.2 Prevalentie kindermishandeling '*ooit*' volgens de SOM-2006 definitie

Allereerst kijken we naar de prevalentie van kindermishandeling, volgens de definitie zoals deze is opgesteld in de allereerste meting van het scholierenonderzoek kindermishandeling, de zogenaamde SOM-2006 definitie. In de SOM-2006 definitie van kindermishandeling wordt gekeken naar mishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden en kindermishandeling die *in het afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden. In de huidige paragraaf kijken we naar kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden, in de volgende paragraaf komt kindermishandeling *in het afgelopen jaar* aan de orde.

Verwaarlozing
De eerste vorm van kindermishandeling die in de SOM-2006 definitie van kindermishandeling wordt onderscheiden is *verwaarlozing*. Verwaarlozing wordt gemeten door middel van 8 items in de vragenlijst (tabel 5.1). Als een scholier op drie of meer items positief antwoordt is er sprake van ernstige verwaarlozing en verwaarlozing telt in dat geval mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie. Het meest hebben de scholieren te maken met ouders die geen hulp geven bij het huiswerk, die onverschillig zijn bij problemen op school of die hun kinderen niet stimuleren bij prestaties. In totaal hebben 34 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* te maken gehad met ernstige verwaarlozing (zie tabel 5.1).

16 In de eerdere meetrondes van het scholierenonderzoek werd een betrouwbaarheidsinterval van 85 procent gehanteerd. Op verzoek van de opdrachtgever (WODC) wordt in het huidige onderzoek een betrouwbaarheidsinterval van 95 procent gehanteerd. Een 95 procent betrouwbaarheidsinterval is gebruikelijk in wetenschappelijk onderzoek.

Tabel 5.1 – Prevalentie-ooit (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van verwaarlozing, 2016 (zelfrapportage)

	N	Prev	95% BI
Geen hulp bij huiswerk door ouders	1.895	137	(122-153)
Ouders onverschillig bij problemen op school	1.884	67	(56-79)
Niet bij prestaties gestimuleerd door ouders	1.885	48	(39-58)
Niet door ouders gerustgesteld bij verdriet	1.887	41	(32-50)
Geen hulp van ouders bij problemen	1.899	36	(27-44)
Ouders zorgden niet voor genoeg kleding om warm te blijven	1.896	23	(16-30)
Ouders zorgden niet voor persoonlijke hygiëne van het kind	1.899	15	(10-21)
Ouders zorgden niet voor reguliere schoolgang	1.902	15	(9-20)
Totaal verwaarlozing*	1.835	241	(221-261)
Ernstige verwaarlozing (SOM-2006 definitie)**	**1.835**	**34**	**(26-43)**

* Een of meer typen van verwaarlozing.

** Minstens drie typen van verwaarlozing (deze telt mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie).

Bron: SOK-2016

Seksueel misbruik

Binnen seksueel misbruik wordt een onderscheid gemaakt tussen misbruik dat binnen het gezin of de familie plaatsvindt en misbruik dat buiten het gezin of de familie plaatsvindt.

Tabel 5.2 – Prevalentie-ooit (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van seksueel misbruik, 2016 (zelfrapportage)*

Seksueel misbruik	N	Prev	95% BI
Binnen gezin/familie			
Seks gehad met volwassene	1.899	6	(2-9)
Door volwassene gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	1.888	13	(8-18)
Door minderjarige gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	1.879	5	(2-8)
Seksueel misbruik door minderjarigen	1.881	5	(2-9)
Totaal seksueel misbruik binnen gezin/familie	1.876	18	(12-24)
Buiten het gezin/familie			
Seks gehad met volwassene	1.896	11	(6-16)
Door volwassene gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	1.887	10	(6-15)
Door minderjarige gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	1.881	15	(10-21)
Seksueel misbruik door minderjarigen	1.881	17	(11-22)
Totaal seksueel misbruik buiten gezin/familie	1.875	34	(25-42)
Totaal seksueel misbruik (SOM-2006 definitie)	**1863**	**43**	**(34-53)**

* Al deze items tellen mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie.

Bron: SOK-2016

Seksueel misbruik *ooit* komt vaker voor buiten het gezin/familie (34 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) dan binnen het gezin/familie (18 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs). In totaal hebben 43 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* te maken gehad met seksueel misbruik (zie tabel 5.2).

Fysiek geweld

Bij fysiek geweld gaat het om lichamelijk geweld van een ouder richting de scholier. Fysiek geweld wordt in de vragenlijst gemeten door middel van 13 items, waarbij er 8 meetellen bij de bepaling van de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie (zie tabel 5.3).

Fysiek geweld van een ouder heeft vaak te maken met het knijpen van de scholier, het door elkaar schudden van de scholier, het slaan van de scholier op een hand, arm of been en het op de billen slaan van de scholier. In totaal hebben 324 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* te maken gehad met fysiek geweld van zijn of haar ouders, als we alle items meenemen. Als alleen de items meegenomen worden die deel uitmaken van de SOM-2006 definitie, dan is de prevalentie-*ooit* 108 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs.

Tabel 5.3 – Prevalentie-ooit (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van fysiek geweld, 2016 (zelfrapportage)*

	N	Prev	95% BI
Ouder heeft jongere geknepen	1.885	145	(129-161)
Ouder heeft jongere door elkaar geschud	1.881	102	(88-115)
Ouder heeft jongere op hand, arm of been geslagen	1.886	144	(128-160)
Ouder heeft de jongere met de blote hand een tik op de billen gegeven	1.880	110	(95-124)
Ouder heeft jongere een klap in gezicht, op hoofd of oren gegeven	1.889	97	(84-111)
Ouder heeft de jongere met de vuist geslagen of hard geschopt	1.881	57	(47-68)
Ouder heeft jongere op de billen geslagen met een riem of ander hard voorwerp	1.884	44	(34-53)
Ouder heeft de jongere tegen de grond gegooid of geslagen	1.886	37	(29-46)
Ouder heeft jongere met een riem of een ander voorwerp op een ander deel van lichaam geslagen dan billen	1.879	30	(22-38)
Ouder heeft jongere in elkaar geslagen	1.881	26	(19-33)
Ouder heeft jongere bij keel geknepen en adem afgeknepen	1.882	16	(10-22)
Ouder heeft jongere expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp	1.883	7	(3-11)
Ouder heeft jongere met een mes of pistool bedreigd	1.889	6	(2-9)
Totaal fysiek geweld (optelling alle items)	1.851	324	(302-345)
Totaal fysiek geweld (SOM-2006 definitie, vetgedrukte items)	**1.851**	**108**	**(87-115)**

* De **vetgedrukte items** tellen mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie.
Bron: SOK-2016

Psychologische agressie

Kindermishandeling hoeft geen fysieke vorm aan te nemen, maar kan ook bestaan uit psychologische agressie. Dit is in de vragenlijst gemeten door middel van 4 items waarvan er slechts één meetelt bij de bepaling van de prevalentie van kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie (de ouder heeft gedreigd om de scholier te slaan).

Psychologische agressie bestaat vaak uit het stom noemen van de scholier en het schreeuwen of gillen tegen de scholier. Meer dan de helft van de scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (582 op de 1000) heeft *ooit* wel eens te maken gehad met een vorm van psychologische agressie van de ouders. Als we alleen het item meenemen dat meetelt bij het bepalen van de prevalentie van kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie, dan zijn 143 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* slachtoffer van kindermishandeling.

Tabel 5.4 – Prevalentie-ooit (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van psychologische agressie door ouders, 2016 (zelfrapportage)*

	N	Prev	95% BI
Ouder heeft jongere stom of lui of zoiets genoemd	1.886	478	(456-501)
Ouder heeft tegen jongere geschreeuwd, gegild of gekrijst	1.879	364	(342-386)
Ouder heeft tegen jongere gevloekt of hem/haar uitgescholden	1.877	232	(213-251)
Ouder heeft gedreigd jongere te slaan (SOM-2006 definitie)	**1.884**	**143**	**(128-159)**
Totaal psychologische agressie door ouders (optelling alle items)	1.908	582	(560-604)

* De **vetgedrukte items** tellen mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie.
Bron: SOK-2016

Fysieke confrontatie

Scholieren kunnen zich ook bedreigd voelen door wat er zich tussen de ouders afspeelt. In de SOM-2006 definitie van kindermishandeling wordt dit aspect gemeten door middel van vragen over fysieke confrontaties tussen de ouders. Er zijn 9 items over fysieke confrontatie tussen ouders gemeten (zie hoofdstuk 3, tabel 3.1), waarvan er 7 meetellen bij de bepaling van de prevalentie van kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie.

152 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs hebben *ooit* te maken gehad met fysieke confrontaties tussen zijn of haar ouders, als we alle items meenemen. Indien er alleen gekeken wordt naar de items die meetellen bij de SOM-2006 definitie van kindermishandeling dan zijn 87 op 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* slachtoffer van kindermishandeling.

Tabel 5.5 – Prevalentie-ooit (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van fysieke confrontatie tussen ouders, 2016 (zelfrapportage)

	N	Prev	95% BI
Ouder heeft gegooid met iets, ergens tegenaan geslagen of geschopt of iets kapot gemaakt	1.840	108	(94-122)
Ouder heeft de ander (hard) weggeduwd of de ander beet gegrepen	1.843	61	(50-72)
Ouder heeft iets naar de ander gegooid	1.840	56	(46-67)
Ouder heeft de ander geslagen	1.843	54	(43-64)
Ouder heeft de ander met een voorwerp geslagen of geprobeerd te slaan	1.847	29	(22-37)
Ouder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	1.848	28	(20-35)
Ouder heeft de ander in elkaar geslagen	1.847	16	(11-22)
Ouder heeft de ander met mes of pistool bedreigd	1.849	8	(4-12)
Ouder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt	1.849	5	(2-8)
Totaal fysieke confrontatie (optelling alle items)	1.836	152	(136-168)
Totaal fysieke confrontatie (SOM-2006 definitie)	**1.836**	**87**	**(73-99)**

* De **vetgedrukte items** tellen mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*ooit* volgens de SOM-2006 definitie.
Bron: SOK-2016

Totaal kindermishandeling ooit, volgens de SOM-2006 definitie
Als we alle items die meetellen bij de bepaling van de prevalentie van kindermishandeling volgens de SOM- 2006 definitie combineren, dan is de uitkomst dat 247 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs *ooit* te maken hebben gehad met kindermishandeling (waarbij de grenzen van het 95 procent betrouwbaarheidsinterval lopen van 227 tot en met 268). In absolute aantallen gaat het om bijna 211.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs[17].

5.3 Prevalentie kindermishandeling '*afgelopen jaar*' volgens de SOM-2006 definitie

Bij de prevalentie van kindermishandeling *in het afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie wordt verwaarlozing niet meegenomen (zie de uitleg in paragraaf 3.1).

Seksueel misbruik
Ook als wordt gekeken naar seksueel misbruik *in het afgelopen jaar* komt seksueel misbruik buiten het gezin vaker voor dan seksueel misbruik binnen het gezin. In totaal zijn 21 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs het *afgelopen jaar* slachtoffer geweest van seksueel misbruik (zie tabel 5.6).

17 In het scholierenonderzoek 2006 werd voor de bepaling van absolute aantallen uitgegaan van het aantal *scholieren in de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs*. In het scholierenonderzoek 2010 werd voor de bepaling van absolute aantallen uitgegaan van *het aantal jongeren in Nederland tussen de 12 en 16 jaar*. De huidige onderzoekers vinden dat voor de bepaling van de absolute aantallen het beste uitgegaan kan worden van het aantal scholieren in het voortgezet onderwijs. Voor het schooljaar 2015-2016 was dat aantal 853.856 (Bron: DUO).

Tabel 5.6 – Prevalentie afgelopen jaar (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van seksueel misbruik, 2016 (zelfrapportage)*

Seksueel Misbruik	N	Prev	95% BI
Binnen gezin/familie			
Door volwassene gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	1.888	6	(2-9)
Door minderjarige gedwongen naar geslachtsdelen te kijken /aan te raken	1.879	3	(1-6)
Seksueel misbruik door minderjarige	1.881	3	(0-5)
Seks gehad met volwassene	1.899	3	(0-5)
Totaal seksueel misbruik binnen gezin/familie	**1.876**	**8**	**(4-12)**
Buiten het gezin/familie			
Seks gehad met volwassene	1.896	8	(4-12)
Seksueel misbruik door minderjarige	1.881	7	(3-11)
Door volwassene gedwongen naar geslachtsdelen te kijken/aan te raken	1.887	6	(3-10)
Door minderjarige gedwongen naar geslachtsdelen te kijken /aan te raken	1.881	6	(2-9)
Totaal seksueel misbruik buiten gezin/familie	**1.875**	**18**	**(12-24)**
Totaal seksueel misbruik (SOM-2006 definitie)	**1.872**	**21**	**(14-27)**

* Alle items tellen mee bij de berekening van de prevalentie van kindermishandeling-*afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie.

Bron: SOK-2016

Fysiek geweld

156 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer geweest van fysiek geweld (tabel 5.7). Vaak ging het om het door elkaar schudden van de scholier, het slaan op de hand, arm of been of om het knijpen van de scholier. Als we alleen de items nemen die meetellen bij de SOM-2006 definitie van kindermishandeling, dan zijn 48 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs slachtoffer van fysiek geweld *in het afgelopen jaar*.

Tabel 5.7 – Prevalentie-afgelopen jaar (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van fysiek geweld, 2016 (zelfrapportage)

	N	Prev	95% BI
Ouder heeft jongere door elkaar geschud	1.881	50	(40-60)
Ouder heeft jongere op hand, arm of been geslagen	1.886	70	(58-81)
Ouder heeft jongere geknepen	1.885	67	(56-78)
Ouder heeft jongere een klap in gezicht, op hoofd of oren gegeven	1.889	42	(33-51)
Ouder heeft de jongere met de blote hand een tik op de billen gegeven	1.880	31	(23-39)
Ouder heeft de jongere met de vuist geslagen of hard geschopt	1.881	24	(17-31)
Ouder heeft de jongere tegen de grond gegooid of geslagen	1.886	19	(13-25)
Ouder heeft jongere op de billen geslagen met een riem of ander hard voorwerp	1.884	18	(12-23)
Ouder heeft jongere in elkaar geslagen	1.881	12	(7-17)
Ouder heeft jongere met een riem of een ander voorwerp op een ander deel van lichaam geslagen dan billen	1.879	11	(6-16)
Ouder heeft jongere bij keel geknepen en adem afgeknepen	1.882	10	(6-15)
Ouder heeft jongere expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp	1.883	3	(1-6)
Ouder heeft jongere met een mes of pistool bedreigd	1.889	3	(1-6)
Totaal fysiek geweld (optelling alle items)	1.851	156	(139-172)
Totaal fysiek geweld (SOM-2006 definitie)	**1.851**	**48**	**(35-54)**

* De **vetgedrukte items** tellen mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie.

Bron: SOK-2016

Psychologische agressie

Psychologische agressie tegen de scholier is de meest voorkomende vorm van kindermishandeling. 442 op de 1000 scholieren in de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs hebben het *afgelopen jaar* te maken gehad met psychologische agressie door de ouders, als we alle items meetellen. In de SOM-2006 definitie van kindermishandeling wordt alleen het item ‘ouder heeft gedreigd de scholier te slaan’ meegenomen. De prevalentie-*afgelopen jaar* is dan 81 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (tabel 5.8).

Tabel 5.8 – Prevalentie-afgelopen jaar (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van psychologische agressie door ouders, 2016 (zelfrapportage)

	N	Prev	95% BI
Ouder heeft jongere stom of lui of zoiets genoemd	1.886	353	(332-375)
Ouder heeft tegen jongere geschreeuwd, gegild of gekrijst	1.879	246	(226-265)
Ouder heeft tegen jongere gevloekt of hem/haar uitgescholden	1.877	151	(135-168)
Ouder heeft gedreigd jongere te slaan (SOM-2006 definitie)	**1.884**	**81**	**(69-94)**
Totaal psychologische agressie door ouders (optelling alle items)	1.908	442	(420-465)

* Het **vetgedrukte items** telt mee bij de prevalentie van kindermishandeling-*afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie.

Bron: SOK-2016

Fysieke confrontatie
Van de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs hebben er 58 het *afgelopen jaar* te maken gehad met minimaal een vorm van fysieke confrontatie tussen de ouders, als alle items meegenomen worden. Als alleen de items meegenomen worden die ook meetellen bij de SOM-2006 definitie, dan is de prevalentie-*afgelopen jaar* voor fysieke confrontatie tussen ouders 32 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs.

Tabel 5.9 – Prevalentie-afgelopen jaar (aantal per 1.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) van fysieke confrontatie tussen ouders, 2016 (zelfrapportage)

	N	Prev	95% BI
Ouder heeft gegooid met iets, ergens tegen aangeslagen of geschopt of iets kapot gemaakt	1.840	41	(32-50)
Ouder heeft de ander (hard) weggeduwd of de ander beet gegrepen	1.843	22	(15-28)
Ouder heeft iets naar de ander gegooid	1.840	21	(15-28)
Ouder heeft de ander geslagen	1.843	16	(11-22)
Ouder heeft de ander met een voorwerp geslagen of geprobeerd te slaan	1.847	9	(4-13)
Ouder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	1.848	8	(4-12)
Ouder heeft de ander in elkaar geslagen	1.847	5	(2-9)
Ouder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt	1.849	3	(0-5)
Ouder heeft de ander met mes of pistool bedreigd	1.849	2	(0-4)
Totaal fysieke confrontatie tussen ouders (optelling alle items)	1.836	58	(48-69)
Totaal fysieke confrontatie tussen ouders (SOM-2006 definitie)	**1.836**	**32**	**(24-43)**

* De **vetgedrukte items** tellen mee bij de prevalentie van kindermishandeling-afgelopen jaar volgens de SOM-2006 definitie.
Bron: SOK-2016

Totaal kindermishandeling afgelopen jaar volgens de SOM-2006 definitie
Als we alle items die kindermishandeling *in het afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie combineren, dan blijken 123 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs het *afgelopen jaar* slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling (95% betrouwbaarheidsinterval van 108 tot en met 138). In absolute aantallen gaat het om 105.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs[18].

5.4 Prevalentie volgens de NIS/NPM-2010 definitie

In de meetronde 2010 is, naast de SOM-2006 definitie van kindermishandeling ook een operationalisatie bepaald van de NIS-definitie van kindermishandeling (zie paragraaf 3.1). De

18 Zie voetnoot 17.

NIS/NPM-2010 definitie van kindermishandeling heeft alleen betrekking op het *afgelopen jaar* en is een selectie binnen de items die kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie meten, met nadruk op de items van fysiek geweld.

Kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie heeft betrekking op de volgende items:

- Een volwassen gezins- of familielid heeft seks met mij gehad.
- Een volwassen gezins- of familielid heeft mij gedwongen naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken.
- Mijn moeder/vader heeft mij met een vuist geslagen of heeft mij (heel) hard geschopt.
- Mijn moeder/vader heeft mij tegen de grond gegooid of geslagen.
- Mijn moeder/vader heeft me op mijn billen geslagen met een riem, een borstel, stok of een ander hard voorwerp.
- Mijn moeder/vader heeft me in elkaar geslagen (d.w.z. heeft achter elkaar heel hard geslagen).
- Mijn moeder/vader heeft mij met een riem, borstel, stok of een ander voorwerp op een deel van mijn lichaam anders dan de billen geslagen.
- Mijn moeder/vader heeft mij bij mijn keel gegrepen en heeft mijn adem afgeknepen.
- Mijn moeder/vader heeft mij met een mes of een pistool (geweer) bedreigd.
- Mijn moeder/vader heeft mij expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp.
- Mijn vader/moeder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt.
- Mijn vader/moeder heeft de ander in elkaar geslagen.
- Mijn vader/moeder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt.

Totaal kindermishandeling afgelopen jaar volgens de NIS/NPM-2010 definitie
Volgens de (strengere) NIS/NPM-2010-definitie komt kindermishandeling *in het afgelopen jaar* voor bij 65 op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (95% betrouwbaarheidsinterval van 50-72). In absolute aantallen gaat het om bijna 55.000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs[19].

19 Zie voetnoot 17

6 Samenhang en risicofactoren

Voor het kunnen tegengaan van kindermishandeling is het nodig dat we inzicht hebben in de determinanten ervan. In dit hoofdstuk bekijken we een aantal achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren. De achtergrondkenmerken die samenhangen met de prevalentie kunnen worden beschouwd als determinanten en risicofactoren. In dit hoofdstuk gaan we in op deze risicofactoren.

6.1 Risicofactoren bij kindermishandeling

6.1.1 Risicofactoren

Tabel 6.1 geeft een overzicht van de risicofactoren voor de verschillende operationalisaties van kindermishandeling, voor de meting van 2016. Het gaat hierbij om de univariate effecten (enkelvoudige samenhang). Univariaat wil zeggen dat er steeds maar rekening wordt gehouden met de samenhang van een enkel kenmerk (zoals geslacht of leeftijd) met de prevalentie van kindermishandeling. Deze samenhang is onderzocht door middel van Chi-kwadraat toetsen. Vetgedrukte waarden in tabel 6.1 geven significante effecten aan. Bijvoorbeeld, geslacht van het slachtoffer heeft een significante samenhang met de prevalentie van kindermishandeling *in het afgelopen jaar*: de significantie is hier .002.

Verderop in dit hoofdstuk geeft tabel 6.2 aan hoe de samenhang tussen de risicofactoren en de verschillende operationalisaties van kindermishandeling eruit ziet. Uit deze tabel (6.2) maken we bijvoorbeeld op dat de prevalentie van kindermishandeling *in het afgelopen jaar* bij meisjes hoger is dan bij jongens.

Geslacht hangt samen met kindermishandeling *in het afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie. Meisjes zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan jongens (zie tabel 6.2).

Leeftijd hangt niet samen met het voorkomen van kindermishandeling. Bij kindermishandeling *ooit* volgens de SOM-2006 definitie is er wel een samenhang met leeftijd zichtbaar, maar dit effect is niet significant. In tabel 6.2 is te zien dat kindermishandeling vaker voorkomt, naarmate de leeftijd van de scholieren stijgt.

Onderwijstype
Voor alle operationalisaties van kindermishandeling geldt dat scholieren op het VMBO vaker slachtoffer zijn van kindermishandeling dan scholieren op de HAVO/VWO.

Tabel 6.1 – Risicofactoren bij kindermishandeling (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs), 2016 (univariate samenhang, significanties van Chi-kwadraat toetsen)

	kindermishandeling *ooit* (SOM-2006 def)	kindermishandeling *afgelopen jaar* (SOM-2006 def)	kindermishandeling (NIS/NPM-2010 def)
Geslacht (jongens vs meisjes)	.312	**.002**	.617
Leeftijd (12-16 jaar)	.052	.263	.307
Onderwijstype (VMBO t.o.v. HAVO/VWO	**.002**	**.029**	**.004**
Etnische groep (allochtonen vs autochtonen)	**.000**	**.000**	**.000**
SES (lage SES vs hoge SES)	**.000**	**.000**	**.000**
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overig)	**.000**	.080	**.035**
Aantal broers/zussen	**.043**	.136	.250
Gescheiden ouders (ja vs nee)	**.000**	**.004**	**.003**
Ouders lid van een geloof/kerkgemeenschap (ja vs nee)	**.012**	**.009**	**.024**
Stedelijkheid (zeer sterk stedelijk …. niet stedelijk)	**.007**	**.000**	.055

Significante effecten zijn **vetgedrukt.**
Bron: SOK-2016

Etnische groep
Scholieren van allochtone ouders of die zichzelf als allochtoon omschrijven, zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling volgens alle drie de operationalisaties van kindermishandeling. Het gaat hier niet om het allochtoon zijn volgens de CBS definitie. In de vragenlijst is gevraagd: *Tot welke groep zou jij jezelf rekenen*? (zie Bijlage 1).

Sociaal-economische status (SES)
Scholieren met een lage SES zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren met een hoge SES. Dat geldt voor alle drie de operationalisaties van kindermishandeling. De SES is gemeten door middel van het werk hebben van de ouders en de inschatting van de scholier hoe rijk zijn/haar gezin is.

Samenstelling van het gezin
Scholieren met een alleenstaande ouder zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling (*ooit* volgens de SOM-2006 definitie en volgens de NIS/NPM-2010 definitie).

Aantal broers/zussen
In grote gezinnen met veel broers en zussen komt kindermishandeling vaker voor dan in kleine gezinnen. Dat geldt voor kindermishandeling *ooit* volgens de SOM-2006 definitie.

Gescheiden ouders
Scholieren met gescheiden ouders zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling, dit geldt voor alle operationalisaties van kindermishandeling.

Lid van een geloof of kerkgemeenschap

In de vragenlijst is gevraagd of de scholier vond dat de ouders lid zijn van een geloof of kerkgemeenschap. Scholieren die aangeven dat hun ouders lid zijn van een geloof of kerkgemeenschap, zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling (dit geldt voor alle drie de operationalisaties van kindermishandeling).

Tabel 6.2 – Risicofactoren bij kindermishandeling (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016 (in percentages)

	kindermishandeling *ooit* SOM-2006	kindermishandeling *afgelopen jaar* SOM-2006	kindermishandeling NIS/NPM-2010
Geslacht			
• jongen	23,5%	10,1%	5,2%
• meisje	25,6%	14,6%	5,7%
Leeftijd			
• 12	19,8%	10,0%	5,3%
• 13	21,6%	10,3%	4,1%
• 14	24,4%	12,7%	4,9%
• 15	27,5%	14,6%	7,4%
• 16	29,4%	13,8%	6,1%
Schooltype			
• HAVO/VWO	21,3%	10,5%	3,8%
• VMBO	27,8%	14,1%	7,0%
Etnische groep			
• allochtoon	39,2%	21,4%	11,0%
• autochtoon	21,8%	10,5%	4,2%
SES			
• hoge SES	22,4%	11,0%	4,7%
• lage SES	42,9%	22,9%	11,4%
Samenstelling gezin			
• overig	23,7%	12,0%	5,1%
• alleenstaande ouder	37,7%	17,8%	10,0%
Ouders gescheiden			
• nee	21,9%	11,2%	4,6%
• ja	33,8%	16,9%	8,8%
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap			
• nee	22,7%	10,8%	4,6%
• ja	28,2%	15,1%	7,2%
Stedelijkheid			
• zeer sterk stedelijk	32,7%	22,6%	11,6%
• sterk stedelijk	29,2%	14,6%	6,3%
• matig stedelijk	24,4%	11,8%	4,0%
• weinig stedelijk	23,2%	11,3%	4,5%
• niet stedelijk	20,0%	8,4%	5,0%
Totaal	24,6%	12,4%	5,5%

Bron: SOK-2016

Stedelijkheid
Scholieren woonachtig in stedelijke gebieden zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren die in minder stedelijke gebieden wonen. Dit effect is significant voor kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie (*ooit* en in *afgelopen jaar*) maar niet voor kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie.

6.1.2 Unieke effecten van de risicofactoren

Om te onderzoeken wat de unieke effecten zijn van de risicofactoren zijn zij gezamenlijk in een logistische regressie verder geanalyseerd met type mishandeling (ja/nee) als afhankelijke variabele en de risicofactoren als onafhankelijke variabelen. Voordeel van deze manier van analyseren is dat duidelijk wordt wat de bijdrage is van iedere risicofactor aan het voorkomen van kindermishandeling. Bijvoorbeeld, uit tabel 6.2 wordt duidelijk dat zowel SES als etnische groep een samenhang heeft met het voorkomen van kindermishandeling. Het kan echter zo zijn dat etnische groep een samenhang heeft met kindermishandeling *omdat* allochtone Nederlanders over het algemeen een lagere SES hebben dan autochtone Nederlanders. Als het effect van 'etnische groep' volledig wordt verklaard door 'SES', dan zal SES in de multivariate analyse nog steeds significant zijn, en etnische groep niet.

De uitkomsten staan in tabel 6.3. In deze tabel staan de odds ratio's voor de verschillende risicofactoren. Vetgedrukte odds ratio's zijn significant. Odds ratio's geven relatieve kansen aan, ten opzichte van een referentiecategorie. Een odds ratio kleiner dan 1 geeft aan dat kindermishandeling minder vaak voorkomt bij de referentiecategorie, een waarde groter dan 1 geeft aan dat kindermishandeling vaker voorkomt bij de referentiecategorie. Dat is de tweede categorie die in tabel 6.3 bij de risicofactoren wordt genoemd. Als er staat 'jongens vs meisjes', dan geldt 'meisjes' als referentiecategorie. Bijvoorbeeld, geslacht is significant bij kindermishandeling die het *afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden. De waarde van de odds ratio (0,63) geeft aan dat kindermishandeling bij jongens minder vaak plaatsvindt dan bij meisjes. Bijvoorbeeld, SES heeft bij kindermishandeling *in het afgelopen jaar* een waarde van 1,72. Dit geeft aan dat kindermishandeling meer voorkomt in gezinnen met een lage SES dan gezinnen met een hoge SES.

In tabel 6.3 wordt ook de term 'R2 Nagelkerke' gebruikt. Deze wordt vaak vergeleken met het percentage verklaarde variantie in een regressie-analyse. Hoe hoger de R2 Nagelkerke, hoe beter de variabelen gezamenlijk het voorkomen van kindermishandeling 'verklaren'. De waarden van de R2 Nagelkerke die worden gevonden in de huidige analyses zijn niet hoog. Dat wil zeggen dat er nog factoren zijn, buiten de factoren die in de huidige studie zijn meegenomen, die samenhangen met het voorkomen van kindermishandeling. De gevonden waarden van de R2 Nagelkerke zijn echter niet lager dan in de analyses die op basis van de vorige meetrondes zijn uitgevoerd (zie hoofdstuk 7).
Wat opvalt in tabel 6.3 is dat er minder effecten significant zijn dan in tabel 6.2. Dat betekent dat risicofactoren een samenhang vertonen. Leeftijd, type onderwijs, etnische groep en sociaal-economische status komen uit de analyse als belangrijke determinanten van kindermishandeling naar voren.

Het lid zijn van een geloof of kerkgenootschap van de ouders is *niet* significant in de multivariate analyse, hetgeen wil zeggen dat het effect van dit kenmerk (zoals te zien is in tabel 6.2), verklaard wordt door andere kenmerken en dat het lid zijn van een geloof of kerkgenootschap op zich niet tot een grotere kans op kindermishandeling leidt.

Het gescheiden zijn van ouders is in de multivariate analyse (tabel 6.3) nog wel significant. Dit wil zeggen dat, scholieren met gescheiden ouders, ook als je allerlei andere kenmerken zoals samenstelling van het gezin en SES meeneemt, vaker slachtoffer zijn van kindermishandeling.

Tabel 6.3 – Risicofactoren bij kindermishandeling (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016 (in odds ratio's)

	kindermishandeling *ooit* (SOM-2006)	kindermishandeling *afgelopen jaar* (SOM-2006)	kindermishandeling (NIS/NPM-2010)
Geslacht (jongens vs meisjes)	0,82	**0,63**	0,91
Leeftijd (ouderen t.o.v. jongeren)	**1,20**	**1,20**	1,21
Type onderwijs (VMBO vs HAVO/VWO)	**1,31**	1,33	**1,72**
Etnische groep (autochtoon vs allochtoon)	**0,56**	**0,65**	**0,52**
SES (lage SES vs hoge SES)	**1,93**	**1,72**	1,74
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overige gezinsvormen)	1,21	0,83	1,12
Ouders gescheiden (ja vs nee)	**1,54**	**1,53**	1,67
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)	1,20	1,35	1,51
Stedelijkheid (zeer sterk stedelijk t.o.v. zeer weinig stedelijk).	0,92	**0,83**	0,91
R2 Nagelkerke	8%	7%	7%

Bron: SOK-2016

6.2 Samengaan van verschillende vormen van kindermishandeling

Scholieren zijn soms slachtoffer van meerdere vormen van kindermishandeling. Tabel 6.4 geeft aan van hoeveel typen kindermishandeling scholieren slachtoffer zijn geweest, waarbij scholieren die geen slachtoffer waren van kindermishandeling buiten beschouwing zijn gelaten. Van de scholieren die *in het afgelopen jaar* slachtoffer waren van kindermishandeling, was ongeveer een derde slachtoffer van meerdere vormen van kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie.

Tabel 6.4 – Samengaan van verschillende typen van kindermishandeling (SOM-2006 definitie, zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016 (selectie scholieren die slachtoffer waren van kindermishandeling)

Aantal typen kindermishandeling	%
Afgelopen jaar (zonder verwaarlozing, N=225)	
1	67,9%
2	21,7%
3	8,5%
4	1,9%
Ooit (inclusief verwaarlozing, N=454)	
1	57,7%
2	25,2%
3	12,1%
4	4,3%
5	0,7%

Bron: SOK-2016

Tabel 6.5 geeft aan welke vormen van kindermishandeling samen voorkomen, voor kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden (in deze tabel is geselecteerd op de scholieren die *ooit* kindermishandeling hebben meegemaakt). In de eerste kolom van de tabel staat hoe vaak een type kindermishandeling in isolatie voorkomt (een scholier is slachtoffer van één type van kindermishandeling). In de overige kolommen is te lezen hoe vaak de verschillende typen van kindermishandeling samen gaan. Bijvoorbeeld, uit tabel 6.5 wordt duidelijk dat van alle scholieren die *ooit* te maken hebben gehad met kindermishandeling, 25 procent *alleen* te maken heeft gehad met psychologische agressie en 17 procent heeft te maken gehad met zowel psychologische agressie als fysieke confrontatie. Fysiek geweld, psychologische agressie en fysieke confrontatie gaan vaak samen.

Tabel 6.5 – Samengaan van verschillende vormen van kindermishandeling (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) (selectie scholieren kindermishandeling ooit SOM-2006 definitie 2016, N =454)

	1 type kindermishandeling	verwaarlozing	seksueel misbruik	fysiek geweld	psychologische agressie	fysieke confrontatie
Verwaarlozing	4%	-	4%	6%	5%	5%
Seksueel misbruik	7%		-	7%	6%	5%
Fysiek geweld	11%			-	24%	14%
Psychologische agressie	25%				-	17%
Fysieke confrontatie	12%					-

Bron: SOK-2016

Tabel 6.6 geeft aan welke vormen van kindermishandeling samen voorkomen, voor kindermishandeling die *in het afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden (in deze tabel is geselecteerd op de scholieren die *in het afgelopen jaar* kindermishandeling hebben meegemaakt). Fysiek geweld, psychologische agressie en fysieke confrontatie gaan vaak samen.

Tabel 6.6 – Samengaan van verschillende typen van kindermishandeling (SOM-2006 afgelopen jaar definitie, zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) (selectie scholieren kindermishandeling in het afgelopen jaar, 2016, N = 226)

	1 type kindermishandeling	seksueel misbruik	fysiek geweld	psychologische agressie	fysieke confrontatie
Seksueel misbruik	9%	-	5%	5%	3%
Fysiek geweld	13%		-	21%	9%
Psychologische agressie	36%			-	15%
Fysieke confrontatie	9%				-

Bron: SOK-2016

De determinanten voor het samengaan van verschillende *vormen* van kindermishandeling verschillen niet veel van de determinanten voor het überhaupt voorkomen van kindermishandeling. De aantallen zijn te klein om analyses uit te voeren op de determinanten voor combinaties van kindermishandeling (zoals op de specifieke groep scholieren die slachtoffer zijn van zowel fysiek geweld als fysieke confrontatie), maar we kunnen wel analyses uitvoeren op het aantal typen kindermishandeling waar een scholier slachtoffer van is geweest (zie tabel 6.7).

Zowel voor kindermishandeling die *ooit* (SOM-2006 definitie) heeft plaatsgevonden als kindermishandeling die het *afgelopen jaar* (SOM-2006 definitie) heeft plaatsgevonden blijkt uit tabel 6.7 dat scholieren uit een gezin met alleenstaande ouders vaker slachtoffer zijn van meerdere typen kindermishandeling en dat scholieren op het VMBO vaker slachtoffer zijn van meerdere typen mishandeling dan scholieren op de HAVO/VWO.

Tabel 6.7 – Samengaan van verschillende typen van kindermishandeling (SOM-2006 definitie, zelfrapportage., scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) naar achtergrondkenmerken (selectie scholieren die slachtoffer waren van kindermishandeling, 2016)

	Aantal typen kindermishandeling		
	1	2	3 of meer
Kindermishandeling, *ooit* (N=421)			
Geslacht			
jongen	61%	27%	12%
meisje	58%	23%	19%
Leeftijd			
12	58%	19%	22%
13	65%	23%	12%
14	62%	25%	14%
15	54%	31%	15%
16	57%	22%	21%
Type huishouden			
overig	62%	24%	14%
alleenstaande ouder	40%	33%	28%
Onderwijstype			
HAVO/VWO	68%	19%	13%
VMBO	54%	28%	18%
Totaal	54%	28%	18%
Kindermishandeling, *afgelopen jaar* (N=220)			
Geslacht			
meisje	70%	22%	8%
jongen	64%	22%	14%
Leeftijd			
12	53%	42%	5%
13	71%	18%	10%
14	71%	22%	7%
15	62%	23%	15%
16	71%	16%	13%
Type huishouden			
overig	69%	20%	11%
alleenstaande ouder	52%	38%	10%
Onderwijstype			
HAVO/VWO	73%	21%	6%
VMBO	64%	23%	13%
Totaal	67%	22%	11%

Bron: SOK-2016

7 Trends in de tijd

7.1 Inleiding

Het is belangrijk om de ontwikkelingen in de prevalentie van kindermishandeling in de tijd te volgen. Hier spelen (minimaal) twee aspecten een rol:

- veranderingen in de risicofactoren die samenhangen met de prevalentie van kindermishandeling;
- veranderingen in de prevalentie van kindermishandeling zelf over de verschillende meetrondes van het scholierenonderzoek.

Paragraaf 7.2 gaat in op het eerste aspect, paragraaf 7.3 gaat in op het tweede aspect.

7.2 Trends in risicofactoren

Tabel 7.1 geeft de univariate samenhang tussen de verschillende risicofactoren en de verschillende operationalisaties van kindermishandeling, voor de meetrondes 2006, 2010 en 2016.
Niet alle risicofactoren zijn in alle meetrondes gemeten. Het gescheiden zijn van de ouders en het lid zijn van een geloof of kerkgenootschap van ouders zijn alleen gemeten in 2016, met betrekking tot stedelijkheid ontbreken de gegevens voor meetronde 2006.

Wat opvalt in tabel 7.1 is dat de samenhang tussen de risicofactoren en het voorkomen van kindermishandeling heel stabiel is voor de verschillende meetrondes. Bijvoorbeeld, bij kindermishandeling *ooit* volgens de SOM-2006 definitie hebben het onderwijstype, de etnische groep, SES en de samenstelling van het gezin in de drie meetrondes een significante samenhang met alle drie de maten van kindermishandeling. Met name de meetrondes 2006 en 2016 komen zeer veel overeen.

Dit leidt tot de veronderstelling dat de risicofactoren bij kindermishandeling, voor zover deze gemeten zijn in de onderzoeken tot nu toe, hetzelfde zijn voor de verschillende meetrondes (2006, 2010, 2016).

Tabel 7.1 – Risicofactoren bij kindermishandeling (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs): 2006, 2010, 2016 (in p–waarden (significanties Chi-kwadraat toets))

	2006	2010	2016
Kindermishandeling ooit SOM-2006 definitie			
Geslacht (jongens vs meisjes)	.312	.959	.312
Leeftijd (12-16 jaar)	.052	**.000**	.052
Onderwijstype (VMBO t.o.v. HAVO/VWO)	**.002**	**.000**	**.002**
Etnische groep (allochtonen vs autochtonen)	**.000**	**.000**	**.000**
SES (lage SES vs hoge SES)	**.000**	**.000**	**.000**
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overig)	**.001**	**.000**	**.000**
Aantal broers/zussen	**.043**	.257	**.043**
Gescheiden ouders (ja vs nee)	-	-	**.000**
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)	-	-	**.012**
Stedelijkheid (zeer sterk stedelijk …. niet stedelijk)	-	**.000**	**.007**
Kindermishandeling afgelopen jaar SOM-2006 definitie			
Geslacht (jongens vs meisjes)	**.005**	.149	**.002**
Leeftijd (12-16 jaar)	.263	**.002**	.263
Onderwijstype (VMBO t.o.v. HAVO/VWO)	**.029**	**.000**	**.029**
Etnische groep (allochtonen vs autochtonen)	**.000**	**.000**	**.000**
SES (lage SES vs hoge SES)	**.000**	**.000**	**.000**
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overig)	.080	**.022**	.080
Aantal broers/zussen	.136	.225	.136
Gescheiden ouders (ja vs nee)	-	-	**.004**
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)	-	-	**.009**
Stedelijkheid (zeer sterk stedelijk …. niet stedelijk)	-	**.012**	**.000**
Kindermishandeling NIS/NPM-2010 definitie			
Geslacht (jongens vs meisjes)	.676	.181	.617
Leeftijd (12-16 jaar)	.320	.109	.307
Onderwijstype (VMBO t.o.v. HAVO/VWO)	**.004**	**.000**	**.004**
Etnische groep (allochtonen vs autochtonen)	**.000**	**.000**	**.000**
SES (lage SES vs hoge SES)	**.001**	**.002**	**.000**
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overig)	**.035**	.113	**.035**
Aantal broers/zussen	.195	.121	.250
Gescheiden ouders (ja vs nee)	-	-	**.003**
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)	-	-	**.024**
Stedelijkheid (zeer sterk stedelijk …. niet stedelijk)	-	.132	.055

Bron: SOM-2006; NPM-2010, SOK-2016

Tabel 7.2 geeft de multivariate samenhang tussen de risicofactoren en de verschillende maten van kindermishandeling. De uitkomsten worden net als in tabel 6.3 gegeven in odds ratio's. Odds ratio's geven relatieve kansen aan, ten opzichte van een referentiecategorie (dit is de tweede categorie die bij de risicofactoren staat vermeld). Een odds ratio kleiner dan 1 geeft aan dat kindermishandeling minder vaak voorkomt bij de referentiecategorie, een waarde groter dan 1 geeft aan dat kindermishandeling vaker voorkomt bij de referentiecategorie. Vetgedrukte odds ratio's zijn

significant. Ook de R2 Nagelkerke wordt gegeven. Hoe hoger de R2 Nagelkerke, hoe beter de variabelen gezamenlijk het voorkomen van kindermishandeling 'verklaren'.

Tabel 7.2 – Risicofactoren bij kindermishandeling (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs): 2006, 2010 en 2016 (in odds ratio's)

	2006	2010	2016
Kindermishandeling ooit SOM-2006 definitie			
Geslacht (jongens vs meisjes)	0,67	0,96	0,82
Leeftijd	**1,21**	**1,24**	**1,20**
Type onderwijs (VMBO vs HAVO/VWO)	**1,31**	**1,43**	**1,31**
Etnische groep (autochtoon vs allochtoon)	**0,53**	**0,65**	**0,56**
SES (lage SES vs hoge SES)	**1,39**	**1,41**	**1,93**
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overige gezinsvormen	1,80	**1,86**	1,21
Ouders gescheiden (ja vs nee)			**1,54**
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)			1,20
Stedelijkheid		0,92	0,92
R2 Nagelkerke	7%	7%	8%
Kindermishandeling afgelopen jaar SOM-2006 definitie			
Geslacht (jongens vs meisjes)	**0,54**	0,84	**0,63**
Leeftijd	**1,16**	**1,17**	**1,20**
Type onderwijs (VMBO vs HAVO/VWO)	1,26	**1,66**	1,33
Etnische groep (autochtoon vs allochtoon)	**0,57**	0,75	**0,65**
SES (lage SES vs hoge SES)	1,30	**1,56**	**1,72**
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overige gezinsvormen	1,03	1,32	0,83
Ouders gescheiden (ja vs nee)			**1,53**
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)			1,35
Stedelijkheid		0,99	**0,83**
R2 Nagelkerke	5%	4%	7%
Kindermishandeling NIS/NPM-2010 definitie			
Geslacht (jongens vs meisjes)	0,75	1,24	0,91
Leeftijd	1,01	1,06	1,21
Type onderwijs (VMBO vs HAVO/VWO)	**1,51**	**2,18**	**1,72**
Etnische groep (autochtoon vs allochtoon)	**0,51**	0,66	**0,52**
SES (lage SES vs hoge SES)	1,29	**1,79**	1,74
Samenstelling gezin (alleenstaande ouder vs overige gezinsvormen	1,21	1,19	1,12
Ouders gescheiden (ja vs nee)			1,67
Ouders lid van een geloof of kerkgenootschap (ja vs nee)			1,51
Stedelijkheid		1,00	0,91
R2 Nagelkerke	3%	4%	7%

Bron: SOM-2006; NPM-2010, SOK-2016

Net als bij tabel 7.1 valt op hoe stabiel de uitkomsten met betrekking tot de risicofactoren zijn in de afgelopen tien jaar. De uitkomsten van de analyses op de verschillende meetrondes zijn zeer gelijkluidend. Bijvoorbeeld, bij kindermishandeling *ooit* volgens de SOM-2006 definitie is er in alle metingen een samenhang met leeftijd, het onderwijstype, de etnische groep en SES. Zelfs de

waarden van de odds ratio's komen overeen, hetgeen wil zeggen dat de effecten ongeveer dezelfde grootte hebben. Dus: de invloed van het type onderwijs op het voorkomen van kindermishandeling is in 2016 ongeveer even groot als in 2010 en in 2006.

Dit geldt in grote lijnen ook voor de andere risicofactoren en de andere operationalisaties van kindermishandeling: vaak zijn de odds ratio's in dezelfde orde van grootte en nooit komt het voor dat effecten 'omdraaien' (bijvoorbeeld dat kindermishandeling ineens vaker voorkomt bij jongens dan bij meisjes).

Hierbij moet opgemerkt worden dat de R2 Nagelkerke in 2016 wellicht iets hoger is dan in de andere meetrondes, maar dat de waarden nog steeds absoluut gezien laag zijn. Dit wil zeggen dat er belangrijke risicofactoren dan wel determinanten van kindermishandeling zijn, die niet meegenomen werden in het scholierenonderzoek (2006, 2010, 2016).

7.3 Trends in prevalentie

Tabel 7.3 – Prevalentie kindermishandeling (zelfrapportage) per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs: 2006, 2010 en 2016

	prevalentie	ondergrens 95% BI	bovengrens 95% BI
Kindermishandeling ooit			
2006	360	337	382
2010	320	297	344
2016	247	227	268
Kindermishandeling afgelopen jaar			
2006	184	166	202
2010	169	151	188
2016	123	108	138
Kindermishandeling NIS/NPM-2010			
2006	92	79	106
2010	85	65	92
2016	65	50	72

BI: Betrouwbaarheidsinterval

Bron: SOM-2006, NPM-2010, SOK-2016

Tabel 7.3 geeft de prevalentie voor kindermishandeling, voor de verschillende meetrondes.
De prevalentie-cijfers die worden gevonden voor de verschillende maten in 2016 zijn lager dan de cijfers uit 2006 en 2010.

De cijfers van het scholierenonderzoek laten dus een daling zien van de prevalentie van kindermishandeling, met name van 2010 naar 2016. Om na te gaan of deze daling te maken kan hebben met de onderlinge vergelijkbaarheid van de groepen scholieren die hebben deelgenomen aan de

verschillende meetrondes, zijn nadere analyses uitgevoerd. De verschillen in cijfers kunnen immers voortkomen uit verschillen in achtergrondkenmerken tussen de groepen die in de verschillende metingen onderzocht zijn (zie hoofdstuk 4). Zo zijn er in meetronde 2016 minder scholieren uit sterk stedelijke gebieden dan in 2010 en in 2006. En deze verschillen in achtergrondkenmerken kunnen weer te maken hebben met selectiviteit onder de scholen die meegedaan hebben aan de verschillende meetrondes (zie ook hoofdstuk 4).

Voor een deel[20] is er voor verschillen in achtergrondkenmerken te corrigeren door de gegevens uit 2016 te wegen. Wegen zorgt ervoor dat we de groepen scholieren uit de verschillende meetrondes kunstmatig gelijk maken, wat betreft hun achtergrondkenmerken. Verschillen in uitkomsten kunnen na weging dan niet meer te maken hebben met de verschillen in achtergrondkenmerken waarvoor gewogen is. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Als in een onderzoek uit 2010 50 procent van de onderzoeksgroep jongen is en 50 procent is meisje en in 2016 is de verhouding 70 procent jongen en 30 procent meisje, dan kunnen verschillen in uitkomsten van de onderzoeken liggen aan de verschillen in de verhouding jongen en meisje. Dat kunnen we tegengaan door de gegevens van 2016 te wegen naar de gegevens van 2010. Iedere jongen uit 2016 krijgt dan een weegfactor van 0,71 en ieder meisje uit 2016 krijgt een weegfactor van 1,66. De meisjes uit 2016 tellen op deze wijze iets zwaarder mee dan de jongens uit 2016, om uit te komen op de 50/50 procent verhouding van 2010.

De vraag komt dan naar voren hoe er precies gewogen moet worden, waarnaar er gewogen moet worden en met welk doel. Het doel van deze weging is gemakkelijk te bepalen: we willen een zo goed mogelijk antwoord op de vraag of de daling in prevalentie van kindermishandeling te maken heeft met verschillen in achtergrondkenmerken van de scholieren uit de verschillende meetrondes. De weging wordt alleen maar toegepast in het kader van dit doel.

Wegen van de gegevens uit 2016 heeft alleen zin voor kenmerken die van invloed zijn op de prevalentie van kindermishandeling en waarin de meetrondes van elkaar verschillen.
Stedelijkheid van de woonomgeving blijkt hierbij heel belangrijk te zijn. De metingen verschillen op dit kenmerk en kindermishandeling komt meer voor in stedelijke dan in niet-stedelijke gebieden. De weging kan niet zonder stedelijkheid. Dit is een basiskenmerk waar ook andere kenmerken mee samenhangen (zoals niet-westerse allochtonen en SES).

Daarnaast is het schooltype heel belangrijk. Kindermishandeling komt meer voor onder scholieren op het VMBO dan op de HAVO/VWO Dit is een kenmerk dat over alle afnames en analyses heen als een heel belangrijke determinant van kindermishandeling naar voren komt. Meetrondes 2010 en 2016 verschillen in de verdeling van scholen naar dit kenmerk.

Bovenstaande in ogenschouw nemend moeten de kenmerken stedelijkheid en schooltype zeker worden meegenomen in de weegfactor. Naast bovenstaande argumenten speelt mee dat dit relatief

20 Voor een deel, omdat we niet kunnen corrigeren voor kenmerken die wel verband houden met de meting van de prevalentie van kindermishandeling maar waar we geen gegevens over hebben.

'harde' kenmerken zijn. Een kenmerk als SES, zoals gemeten in de vragenlijst, is ook een kenmerk dat samenhangt met kindermishandeling. Maar de manier waarop dit kenmerk is gemeten maakt het lastig om hiernaar te wegen (vanwege de subjectieve inschatting hoe rijk het gezin is). Tenslotte zou je kunnen zeggen dat stedelijkheid en schooltype direct samenhangen met het design van de studie, waarin gekeken is naar regio en naar schooltype.
Er is een aantal mogelijke weegfactoren bekeken. Uiteindelijk is voor meetronde 2016 een weegfactor samengesteld op basis van stedelijkheid, schooltype en samenstelling van het huishouden. Dit levert een weegfactor op met waarden die niet te hoog zijn. Als de waarden van een weegfactor te hoog zijn, dan worden individuele cases in het databestand te zwaar meegenomen in de uitkomsten. Bijvoorbeeld: als een individuele case in het databestand een weegfactor van 10 krijgt, dan telt deze case 10 keer mee in het gewogen gemiddelde.
Dit alles betekent dat bij de weging van de gegevens meetronde 2006 niet meegenomen kan worden, omdat voor deze meting de gegevens over stedelijkheid ontbreken. De gegevens uit 2016 worden gewogen naar de gegevens uit 2010, om een zo zuiver mogelijke vergelijking te kunnen maken[21]. De cijfers uit 2016 kunnen niet direct vergeleken worden met de cijfers uit 2006[22].

*Tabel 7.4 – Prevalentie kindermishandeling (zelfrapportage) per 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs 2010 en 2016**

	Prevalentie	Ondergrens 95% BI	Bovengrens 95% BI
Kindermishandeling ooit (SOM-2006 definitie)			
2010	320	297	344
2016	261	240	282
Kindermishandeling afgelopen jaar (SOM-2006 definitie)			
2010	169	151	188
2016	132	114	151
Kindermishandeling (NIS/NPM-2010 definitie)			
2010	85	65	92
2016	60	49	71

Bron: NPM-2010, SOK-2016
* 2016 gewogen voor achtergrondkenmerken scholieren uit 2010

21 De cijfers met betrekking tot kindermishandeling worden alleen gewogen in dit hoofdstuk, met het doel om iets te kunnen zeggen over trends in de prevalentie van kindermishandeling. In de andere hoofdstukken worden de cijfers *niet* gewogen. Weging van alle cijfers uit 2016 naar cijfers uit 2010 impliceert dat het onderzoek in 2010 meer representatief zou zijn dan het onderzoek uit 2016. Dat is niet het geval (zie hoofdstuk 4). Als we alle cijfers uit 2016 wegen naar 2010 dan nemen we de achtergrondkenmerken van de scholieren uit meetronde 2010 als norm en dat zou niet juist zijn.

22 In dit kader dient ook opgemerkt worden dat de cijfers uit 2006 nooit verzameld zijn met het oog op het doen van representatieve uitspraken.

Als meetronde 2016 gewogen wordt naar genoemde achtergrondkenmerken van de scholieren uit 2010, dan is de daling van 2010 naar 2016 niet significant voor kindermishandeling *in het afgelopen jaar* volgens de SOM-2006 definitie en kindermishandeling volgens de strengere NIS/NPM-2010 definitie. Er is wel sprake van een significante daling van kindermishandeling *ooit* volgens de SOM-2006 definitie, van 2016 naar 2010.

8 Kindermishandeling en geweld tussen ouders

8.1 Inleiding

In deze paragraaf staan de onderzoeksvragen 7 en 8 centraal:

- *Bij welk deel van de scholieren die aangeven andere vormen van kindermishandeling te hebben ervaren (vormen die rechtstreeks op de scholier zelf zijn gericht), is tevens sprake van fysiek geweld tussen de ouders/verzorgers?*
- *Wat zijn de kenmerken van de scholieren en hun gezinnen waarbij sprake is van bedoelde samenloop, afgezet tegen de scholieren respectievelijk hun gezinnen die*
  a) geen enkele vorm van kindermishandeling rapporteren;
  b) alleen vormen van kindermishandeling tegen de scholier zelf rapporteren?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is er een onderscheid gemaakt tussen 'kindermishandeling gericht op de scholier zelf' en 'fysiek geweld tussen de ouders/verzorgers'. Daarnaast moet bepaald worden op welke periode de kindermishandeling betrekking heeft. Het gaat bij deze onderzoeksvragen om het samengaan tussen 'kindermishandeling gericht op de scholier zelf' en 'fysiek geweld tussen de ouders'. Bij kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden, is onduidelijk of er sprake is van 'echt' samengaan. Daarom is alleen gekeken naar kindermishandeling die *in het afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden. 'Verwaarlozing' valt dan buiten de analyses, omdat van deze vorm van kindermishandeling alleen bekend is of deze *ooit* heeft plaatsgevonden. Blijven over de vormen van kindermishandeling die *in het afgelopen jaar* hebben plaatsgevonden: seksueel misbruik, psychologische agressie, fysiek geweld (gericht op de scholier zelf) en fysieke confrontatie.

Bij *fysieke confrontatie* is de scholier getuige van fysiek geweld tussen de ouders. Onder *'kindermishandeling gericht op de scholier zelf'*, wordt hier verstaan *het voorkomen van een of meer van de volgende vormen van kindermishandeling: seksueel misbruik, psychologische agressie en fysiek geweld.*
Hierbij moet opgemerkt worden, hoewel gekeken wordt naar het *afgelopen jaar*, het nog steeds mogelijk is dat 'kindermishandeling gericht op de scholier zelf' en 'fysiek geweld tussen de ouders' niet tegelijkertijd hebben plaatsgevonden. We weten alleen of ze beide *in het afgelopen jaar* hebben plaats gevonden.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn de scholieren opgedeeld in vier groepen:
A. scholieren die aangeven *in het afgelopen jaar* geen kindermishandeling te hebben meegemaakt (zij rapporteren over het *afgelopen jaar* geen seksueel misbruik; geen fysiek geweld gericht op de scholier zelf, geen psychologische agressie of fysiek geweld tussen de ouders);

B. scholieren die aangeven *in het afgelopen jaar* getuige te zijn geweest van fysiek geweld tussen ouders, maar geen slachtoffer te zijn van kindermishandeling gericht op de scholier zelf (seksueel misbruik, psychologische agressie, fysiek geweld);
C. scholieren die aangeven *in het afgelopen jaar* slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling gericht op de scholier zelf (seksueel misbruik, psychologische agressie, fysiek geweld gericht op de scholier zelf), plus getuige te zijn geweest van fysiek geweld tussen ouders;
D. scholieren die aangeven *in het afgelopen jaar* slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling gericht op de scholier zelf (seksueel misbruik, psychologische agressie, fysiek geweld gericht op de scholier zelf), maar geen getuige zijn geweest van fysiek geweld tussen de ouders.

De eerste onderzoeksvraag heeft betrekking op het aandeel scholieren dat getuige is geweest van fysiek geweld tussen de ouders binnen de groep scholieren dat slachtoffer is van kindermishandeling gericht op de scholier zelf. Technisch gezien gaat het dan om het aandeel scholieren in groep ‘C’ ten opzichte van de optelling van groepen ‘C’ plus ‘D’.
De tweede onderzoeksvraag heeft betrekking op de vergelijking van de achtergrondkenmerken van de scholieren in de groepen A, C en D.

8.2 Geweld tussen ouders en kindermishandeling

Vanwege de kleine aantallen zijn alle meetrondes (2006, 2010 en 2016) bij elkaar genomen. Het is vanwege deze kleine aantallen niet raadzaam om de metingen apart te bekijken. Tabel 8.1 geeft een overzicht van de aantallen. Bij 2,5 procent van de scholieren is er sprake van een samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en kindermishandeling gericht op de scholier zelf, *in het afgelopen jaar*. Bij 12,1 procent van de scholieren is sprake van alleen kindermishandeling gericht op de scholier zelf.
De groep scholieren die slachtoffer was van kindermishandeling gericht op de scholier zelf bedraagt dus 13,6 procent van de totale groep scholieren (groep C 2,5 procent plus groep D 12,1 procent). Binnen de totale groep scholieren dat slachtoffer was van kindermishandeling gericht op de scholier zelf (C+D), is in 17 procent van de gevallen tevens sprake van fysiek geweld tussen de ouders (groep C ten opzichte van C+D).

Tabel 8.1 – Groepen scholieren naar type kindermishandeling (zelfrapportage scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs, afgelopen jaar), drie metingen gecombineerd (2006, 2010, 2016)

	N	%
A. geen kindermishandeling	4.494	84
B. alleen fysiek geweld tussen ouders	72	1,3
C. kindermishandeling gericht op de scholier zelf plus fysiek geweld tussen ouders*	136	2,5
D. alleen kindermishandeling gericht op de scholier zelf*	646	12,1
Totaal	5.348	100

Bron: SOM-2006, NPM-2010, SOK-2016

* Kindermishandeling gericht op de scholier zelf: seksueel misbruik, fysiek geweld gericht op de scholier, psychologische agressie (verwaarlozing niet meegenomen).

Opvallend is dat fysiek geweld tussen ouders (in de ogen van de scholieren) vaker voorkomt samen met mishandeling gericht op de scholier zelf dan in isolatie (alleen fysiek geweld tussen ouders; groep B is kleiner dan groep C).

Bij het samengaan van fysiek geweld tussen de ouders (fysieke confrontatie) en andere vormen van kindermishandeling (alleen binnen groep C, n=136) is er in 28 procent van de gevallen sprake van seksueel misbruik, in 72 procent van de gevallen is er sprake van psychologische agressie en in 64 procent van de gevallen is er sprake van fysiek geweld gericht op de scholier zelf.

Tabel 8.2 geeft de samenhang tussen de verschillende achtergrondkenmerken en de groepen scholieren die samengesteld zijn op basis van het voorkomen van fysiek geweld tussen ouders.

Tabel 8.2 – Samenhang tussen risicofactoren en geweld tussen ouders (zelfrapportage afgelopen jaar, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), drie metingen (2006, 2010, 2016)

	A geen kindermis-handeling	B alleen fysiek geweld tussen ouders	C fysiek geweld tussen ouders plus mishandeling gericht op de scholier zelf	D alleen mishandeling gericht op de scholier zelf	Totaal
Geslacht					
• jongen	51%	46%	51%	41%	50%
• meisje	49%	54%	49%	59%	50%
Leeftijd					
• 12	14%	13%	7%	10%	13%
• 13	28%	19%	18%	25%	27%
• 14	25%	25%	31%	26%	25%
• 15	20%	21%	26%	22%	20%
• 16	14%	22%	18%	18%	14%
Schooltype					
• VMBO	56%	62%	74%	65%	58%
• HAVO/VWO	44%	38%	26%	36%	43%
Herkomst					
• allochtoon	12%	24%	28%	20%	13%
• autochtoon	88%	76%	72%	80%	87%
SES					
• hoge SES	89%	78%	76%	83%	88%
• lage SES	11%	23%	24%	17%	12%
Samenstelling gezin					
• overige vormen	92%	88%	88%	89%	92%
• alleenstaande ouder	8%	13%	12%	11%	8%
Ouders gescheiden					
• nee	79%	58%	64%	71%	78%
• ja	21%	42%	36%	29%	22%
Religie					
• ouders geen lid geloof of kerkgenootschap	64%	47%	56%	56%	63%
• ouders wel lid geloof of kerkgenootschap	36%	53%	44%	45%	37%
N	4478	72*	136*	643	5329

Bron: SOM-2006, NPM-2010, SOK-2016

De determinanten van kindermishandeling verschillen niet voor de onderscheiden groepen scholieren die slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling (B, C, D) (zie tabel 8.2). Er zijn geen verschillen gevonden tussen scholieren waarbij er alleen sprake is van fysiek geweld tussen de ouders; niet tussen scholieren waarbij er sprake is van geweld tussen ouders en overige vormen van kindermishandeling en ook niet tussen scholieren waarbij er alleen sprake is van overige vormen van kindermishandeling. De achtergrondkenmerken van de scholieren die slachtoffer zijn van fysiek geweld tussen de ouders plus mishandeling gericht op de scholier zelf (groep C) verschillen niet van de achtergrondkenmerken van de scholieren die slachtoffer zijn van mishande-

ling gericht op de scholier zelf (groep D). Ten opzichte van de groep scholieren die geen slachtoffer zijn van kindermishandeling (groep A), zijn de verschillen hetzelfde als voor kindermishandeling in het algemeen. De achtergrondkenmerken van de groep scholieren die slachtoffer zijn van fysiek geweld tussen de ouders plus mishandeling gericht op de scholier zelf (groep C) verschillen niet van de achtergrondkenmerken van de overige groepen scholieren die slachtoffer zijn van kindermishandeling.

8.3 Geweld tussen ouders en echtscheidingen

In deze paragraaf staat onderzoeksvraag 9 centraal:

- *In hoeverre heeft eventueel geweld tussen de ouders/verzorgers in de context van een echtscheiding plaatsgevonden?*

In de vragenlijst is gevraagd naar echtscheidingen (zie tabel 8.3). Dit is alleen in de vragenlijst uit 2016 gevraagd. Bij ongeveer een kwart van de scholieren (23 procent) is er sprake van een scheiding tussen de ouders. Bij de scholieren met gescheiden ouders is de scheiding in het merendeel van de gevallen (84 procent) langer dan 2 jaar geleden.

Tabel 8.3 – Voorkomen van echtscheidingen (zelfrapportage, scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016

	%
Ouders gescheiden of uit elkaar?	
ja	23%
nee	76%
nog niet, maar ze zijn er wel mee bezig	1%
weet ik niet	1%
N	*1879*
Hoe lang gescheiden of uit elkaar? (selectie ouders gescheiden)	
korter dan 1 jaar	7%
1-2 jaar	8%
langer dan 2 jaar	84%
weet ik niet	1%
N	*422*

Bron: SOK-2016

Het is moeilijk te bepalen wat nu precies het verband is tussen echtscheidingen en fysiek geweld tussen de ouders (tabel 8.4). Fysiek geweld tussen de ouders *in het afgelopen jaar* komt significant vaker voor als ouders bezig zijn met scheiden. Fysiek geweld tussen ouders *ooit* komt significant meer voor als ouders gescheiden zijn of bezig zijn met scheiden.

Het is niet mogelijk om uit de gegevens een oorzakelijk verband op te maken tussen fysiek geweld tussen ouders en echtscheidingen (of andersom).

Tabel 8.4 – Relatie tussen echtscheidingen en fysiek geweld tussen de ouders (zelfrapportage, scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016

	wel gescheiden	niet gescheiden	bezig met scheiden	weet niet	Totaal
Fysiek geweld afgelopen jaar					
Nee	95%	98%	83%	94%	97%
Ja	5%	3%	17%	6%	3%
Fysiek geweld ooit					
nee	83%	94%	67%	72%	91%
ja	17%	6%	33%	28%	9%
N	*386*	*1392*	*18*	*18*	*1814*

Bron: SOK-2016

8.4 Samengevat

Bij 2,5 procent van de scholieren (gemiddeld over de meetrondes 2006, 2010, 2016) is er sprake van een samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en andere vormen van kindermishandeling. Het is moeilijk te bepalen of er een (oorzakelijk) verband is tussen echtscheidingen en fysiek geweld tussen de ouders. Fysiek geweld tussen de ouders komt significant vaker voor als ouders bezig zijn met scheiden of gescheiden zijn. Maar het is niet te zeggen of de (op handen zijnde) echtscheiding het fysiek geweld veroorzaakt of dat het fysiek geweld de oorzaak was van de scheiding.

9 Hulpzoekgedrag en disclosure

9.1 Inleiding

Centraal in dit hoofdstuk staat onderzoeksvraag 6:

- *In hoeverre hebben scholieren die mishandeld zijn met anderen over hun ervaringen gesproken?*

9.2 Afbakening van de doelgroep

Aan de scholieren is de vraag gesteld of ze iets vervelends of naars hebben meegemaakt, zoals aangegeven in de vragenlijst. Deze vraag diende als stuurvraag voor de vragen naar het zoeken naar hulp en disclosure. Als een scholier aangaf nooit iets naars meegemaakt te hebben, hoefde hij/zij ook niet de vragen naar hulp zoeken en disclosure in te vullen.

Er is vervolgens gekeken naar de samenhang tussen de vraag of de scholier *ooit* iets vervelends of naars had meegemaakt en het voorkomen van kindermishandeling *ooit* volgens de SOM-2006 definitie, dus inclusief verwaarlozing (zie tabel 9.1).

Tabel 9.1 – Relatie tussen het voorkomen van kindermishandeling ooit (zelfrapportage, inclusief verwaarlozing, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs) en ooit iets naars meegemaakt hebben, 2016

	geen kinder-mishandeling (SOM-2006 def)	wel kinder-mishandeling (SOM-2006 def)	totaal
Heb je iets vervelends of naars meegemaakt (zoals aangegeven in de vragenlijst)			
ja, in de afgelopen 12 maanden	6%	18%	9%
ja, langer dan 1 jaar geleden	10%	26%	14%
ja, in de afgelopen 12 maanden en ook daarvoor	4%	12%	6%
nee, er is nooit iets vervelends gebeurd	80%	44%	72%
N	1295	421	1716

Bron: SOK-2016

Opvallend is dat een deel (20 procent) van de scholieren dat aangeeft geen slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling, wel aangeeft dat er iets vervelends of naars is gebeurd. Waarschijnlijk gaat het hier dan ook om vervelende of nare gebeurtenissen die geen deel uitmaken van de operationalisatie van kindermishandeling, zoals gebruikt in de huidige studie. In de vragenlijst wordt bijvoorbeeld gevraagd naar pesten, maar dat wordt niet gezien als kindermishandeling.

Aanvullende analyses (zie bijlage 5) laten inderdaad zien dat de scholieren die aangeven iets vervelends of naars te hebben meegemaakt, maar die niet vallen binnen de SOM-2006 definitie van kindermishandeling, hoger scoren op items die gaan over vervelende gebeurtenissen (maar die niet passen binnen de operationalisatie van kindermishandeling), dan scholieren die aangeven niets naars te hebben meegemaakt.
Daarnaast geeft een substantieel deel (44 procent) van de scholieren die volgens de SOM-2006 definitie *ooit* slachtoffer zijn van kindermishandeling, aan dat er nooit iets vervelends of naars is gebeurd. Dit betekent dat de *beleving* van scholieren of zij slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling voor een deel anders kan zijn dan de manier waarop kindermishandeling in de scholierenonderzoeken wordt gemeten. In bijlage 5 zijn aanvullende analyses te vinden, waaruit blijkt dat zelfs van de scholieren die aangeven slachtoffer te zijn van zeer ernstige vormen van kindermishandeling (zoals seksueel misbruik) een deel aangeeft dat er geen nare gebeurtenissen zijn geweest. De implicaties van deze bevindingen worden verder besproken in hoofdstuk 10.

Om de vragen naar hulpzoekgedrag en disclosure verder te onderzoeken is ervoor gekozen om alleen te focussen op de groep die:
- voldoet aan de criteria van het slachtoffer zijn van kindermishandeling (*ooit*) en
- aangeeft dat men *ooit* iets vervelends of naars heeft meegemaakt.

Deze groep is dus kleiner dan de groep scholieren die aangeeft *ooit* slachtoffer te zijn geweest van kindermishandeling, namelijk 13,7 procent van de scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs.

9.3 Wie zoeken er hulp?

Van de scholieren die aangeven dat er iets vervelends of naars is gebeurd (en die voldoen aan de criteria van kindermishandeling *ooit*), geeft 59 procent aan dat zij geen hulp hebben gezocht en 41 procent geeft aan dat ze wel hulp hebben gezocht. Aanvullende analyses laten zien dat er geen verschillen tussen de twee groepen zijn (wel/geen hulp zoeken) met betrekking tot het voorkomen van de verschillende *typen* van kindermishandeling.

Tabel 9.2 – Relatie tussen hulp zoeken, geslacht en onderwijstype (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016

	wel hulp gezocht	geen hulp gezocht	totaal
Geslacht			
jongen	28%	45%	38%
meisje	72%	55%	62%
Onderwijstype			
HAVO/VWO	55%	31%	37%
VMBO	45%	69%	63%
N	93	137	230

Bron: SOK-2016

Er is vervolgens gekeken naar de samenhang tussen deze twee groepen (wel/geen hulp zoeken) en de eerder besproken risicofactoren. De enige significante kenmerken zijn geslacht en onderwijstype (zie tabel 9.2). Meisjes zoeken vaker hulp dan jongens en scholieren die op HAVO/VWO zitten zoeken vaker hulp dan scholieren die op het VMBO zitten.

9.4 Op welke wijze zoeken scholieren hulp?

Scholieren die hulp gezocht hebben, doen dit het meest bij vrienden, buren of bekenden (tabel 9.3). In veel gevallen heeft de scholier ook hulp gezocht binnen het eigen gezin, binnen de bredere familie, bij iemand van school of jeugdzorg.

Tabel 9.3 – Bij wie heeft de scholier hulp gezocht (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016*

Hulpbron	Percentage
vrienden, buren of bekenden	49%
iemand in het gezin	33%
familie	32%
iemand van school	29%
jeugdhulp	18%
politie	10%
arts	6%
andere telefoonlijn	5%
ouders van een vriend of vriendinnetje	4%
sportclub	1%
kindertelefoon	1%
kinderombudsman	1%
anders	18%
N	95

Bron: SOK-2016

* Selectie van scholieren die slachtoffer zijn van kindermishandeling (*ooit*) en die aangegeven hebben dat zij hulp gezocht hebben.

In ruim een derde van de gevallen heeft de scholier uit zichzelf hulp gezocht (tabel 9.4), in nog een derde van de gevallen deels uit zichzelf en deels op aanraden van anderen.

Tabel 9.4 – Heeft de scholier uit zichzelf hulp gezocht (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016*

	%
helemaal uit mezelf gedaan	38%
deels uit mezelf, deels op aanraden of hulp van anderen	35%
helemaal op aanraden of hulp van anderen	7%
anders	16%
weet ik niet	4%
N	95

Bron: SOK-2016

* Selectie van scholieren die slachtoffer zijn van kindermishandeling (*ooit*) en die aangegeven hebben dat zij hulp gezocht hebben.

Ruim een derde van de scholieren die hulp hebben gezocht, heeft nog niet alles verteld wat hij/zij heeft meegemaakt, ongeveer een derde heeft wel alles verteld, maar dan in stukjes en één op de vijf scholieren heeft alles in een keer verteld (tabel 9.5).

Tabel 9.5 – Heeft de scholier alles verteld wat hij/zij heeft meegemaakt (zelfrapportage, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016*

	%
ja, alles in een keer verteld	20%
ja, maar in stukjes	33%
nog niet alles verteld	36%
anders	7%
weet ik niet	3%
N	95

Bron: SOK-2016

* Selectie van scholieren die slachtoffer zijn van kindermishandeling (*ooit*) en die aangegeven hebben dat zij hulp gezocht hebben.

9.5 Samengevat

Circa 40 procent van de scholieren die *ooit* slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling, heeft hulp gezocht; 60 procent zoekt geen hulp. Meisjes zoeken vaker hulp dan jongens en HAVO/VWO -scholieren doen dat vaker dan VMBO-scholieren. In de meeste gevallen delen de scholieren hun ervaringen met vrienden, buren of bekenden. Iemand uit het eigen gezin, een ander familielid of iemand van school vormen ook belangrijke personen met wie slachtoffers van kindermishandeling over hun ervaringen praten.

Van de scholieren die hulp hebben gezocht heeft ongeveer een derde dat uit zichzelf gedaan en een derde heeft dat deels uit zichzelf en deels op aanraden van anderen gedaan. Eén op de vijf scholieren die hulp hebben gezocht, heeft alles in een keer verteld. Een derde van de slachtoffers geeft aan niet alles in één keer, maar in stukjes te hebben verteld. Een derde van de scholieren die hulp heeft gezocht laat weten dat hij/zij op het moment dat het onderzoek liep, nog niet alles heeft verteld wat hij/zij heeft meegemaakt.

10 Uitkomsten en vervolg

In dit laatste hoofdstuk geven wij aan de hand van de uitkomsten van het scholieronderzoek kindermishandeling 2016 antwoord op de onderzoeksvragen. Ook gaan we in op de robuustheid van de cijfers van de drie metingen onder scholieren in 2006, 2010 en 2016. En tot slot geven wij een aantal aanbevelingen voor verbetering en aanpassingen van de methode en uitvraag van het scholierenonderzoek kindermishandeling.

10.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In het huidige scholierenonderzoek (SOK-2016) staan negen onderzoeksvragen centraal. In deze paragraaf formuleren we zo goed mogelijk een antwoord op deze onderzoeksvragen.

1. *In welke mate hebben scholieren uit de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs **ooit** en **in het afgelopen jaar** kindermishandeling ervaren volgens de ruime (SOM-2006) en strikte definitie, zoals gebruikt in 2010 (NIS/NPM-2010)?*

- Prevalentie volgens de SOM-2006 definitie, *ooit*: 247 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *ooit* slachtoffer geweest van kindermishandeling.
- Prevalentie volgens de SOM-2006 definitie, *in het afgelopen jaar*: 123 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer geweest van kindermishandeling.
- Prevalentie kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie: 65 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs zijn *in het afgelopen jaar* slachtoffer van kindermishandeling geweest.

Tabel 10.1 – Prevalentie van ervaren kindermishandeling (zelfrapportage), aantal scholieren op de 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs, 2006, 2010 en 2016

Prevalentie kindermishandeling	2006	2010	2016
*ooit**, volgens SOM-2006 definitie	373	346	247
in het afgelopen jaar, volgens SOM-2006 definitie	195	187	123
in het afgelopen jaar, volgens NIS/NPM-2010 definitie	95	99	65

Bron: SOM-2006; NPM-2010; SOK-2016
* inclusief verwaarlozing

2. *Hoe hangt het voorkomen van verschillende typen kindermishandeling samen? De verschillende typen van kindermishandeling zijn: seksueel misbruik, fysiek geweld, psychologische agressie, meegemaakte conflicten tussen ouders en verwaarlozing.*

Uit het scholieronderzoek blijkt dat alle typen van kindermishandeling met elkaar samenhangen. Dat wil zeggen: als een scholier al één bepaalde vorm van kindermishandeling heeft meegemaakt, is er een veel grotere kans op het meemaken van nog andere vormen van kindermishandeling. Ongeveer een derde van de scholieren die mishandeling rapporteren in 2010 en 2016, is naar eigen zeggen slachtoffer van meerdere vormen van kindermishandeling.

Psychologische agressie als vorm van kindermishandeling komt het vaakst voor. Zowel *in het afgelopen jaar* als *ooit* meegemaakt, respectievelijk 81 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs en 143 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs (volgens de SOM-2006 definitie). Fysiek geweld richting de scholier zelf volgt daarna als een vorm van kindermishandeling die vaak voorkomt: 48 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs hebben dit *in het afgelopen jaar* meegemaakt en 108 op de 1000 scholieren uit de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs hebben dit *ooit* ervaren (volgens de SOM-2006 definitie).

Fysiek geweld, psychologische agressie en fysieke confrontatie tussen ouders gaan vaak samen. Dit zijn ook de meest voorkomende vormen van kindermishandeling (zie tabel 10.2). Combinatie van verschillende vormen van kindermishandeling komt vaker voor bij scholieren op het VMBO dan op de HAVO/VWO en komt vaker voor bij allochtone dan bij autochtone gezinnen.

Tabel 10.2 – Prevalentie vormen van kindermishandeling 2016 (zelfrapportage), aantal scholieren op 1000 scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs

	Ooit (SOM-2006 def)	*Afgelopen jaar* (SOM-2006 def)	*Afgelopen jaar* NIS/NPM-2010
- verwaarlozing	34	-	-
- seksueel misbruik binnen het gezin	18	8	-
- seksueel misbruik buiten het gezin	34	18	-
- fysiek geweld	108	48	-
- psychologische agressie	143	81	-
- fysieke confrontatie tussen ouders	87	32	-
Totaal kindermishandeling	247	123	65

- niet gemeten
Bron: SOK-2016

3. Wat is de trend in de prevalentie sinds 2006?

Kindermishandeling kan op verschillende manieren bekeken worden. In dit onderzoek is gekeken naar het voorkomen van kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie en volgens de NIS/NPM-2010 definitie. Kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie is breder dan kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie. Binnen de SOM-2006 definitie wordt er onderscheid gemaakt tussen kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden (inclusief ver-

waarlozing) en kindermishandeling die het *afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden (exclusief verwaarlozing). Bij kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie gaat het alleen om kindermishandeling *in het afgelopen jaar*, plus er tellen minder vormen van kindermishandeling mee bij de bepaling van de prevalentie (zoals bijvoorbeeld psychologische agressie).

De cijfers laten een daling zien van de prevalentie van kindermishandeling 2010 naar 2016 volgens alle drie de definities. Deze daling is significant voor kindermishandeling die *ooit* heeft plaatsgevonden (SOM-2006 definitie), maar niet voor kindermishandeling die het *afgelopen jaar* heeft plaatsgevonden (SOM-2006 definitie) en ook niet voor kindermishandeling volgens de NIS/NPM-2010 definitie.
De SOM-2006 definitie van kindermishandeling '*ooit*' neemt als enige ook verwaarlozing mee als vorm van kindermishandeling. De daling in prevalentie van kindermishandeling volgens deze definitie zou verklaard kunnen worden door een afname van het voorkomen van verwaarlozing van kinderen (zoals bevraagd door de VVGN-2016).

Bij deze daling van de prevalentie van 2010 naar 2016 zijn de volgende kanttekeningen te plaatsen. De twee studies zijn niet helemaal vergelijkbaar wat betreft de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholieren (zie hoofdstuk 4, paragraaf 4.2.2). Daarnaast kan er in 2016 sprake zijn van selectiviteit van de deelnemende scholen (de werving van de scholen was moeizaam). Dit gezegd hebbende is het niet verantwoord om op basis van de uitkomsten van louter het scholierenonderzoek een uitspraak te doen over een eventuele trend. De daling in de prevalentiecijfers van 2016 naar 2010 kan pas op waarde worden geschat in combinatie met de uitkomsten van het informantenonderzoek (zie hoofdstuk 1, paragraaf 1.1).

4. Zijn er wijzigingen in de trend als wordt gelet op (de kracht van) risicofactoren?

De kracht van de risicofactoren *en* welke risicofactoren van belang zijn, veranderen niet over de tijd. De belangrijkste risicofactoren, naast geslacht en leeftijd, voor het slachtofferschap van kindermishandeling die uit dit onderzoek komen, zijn:
- het schooltype: scholieren van VMBO-scholen zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan leerlingen van HAVO/VWO scholen;
- etnische groep: scholieren met allochtone ouders zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan kinderen van autochtone ouders;
- stedelijkheid: scholieren in stedelijke gebieden zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren in minder stedelijke gebieden.

5. In hoeverre hebben de scholieren die aangeven mishandeld te zijn, hulp gezocht?

Van de scholieren die aangeven dat zij slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling (en die voldoen aan de SOM-2006 definitie dat zij *ooit* slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling), geeft 59 procent aan dat zij geen hulp hebben gezocht en 41 procent geeft aan dat ze wel hulp hebben gezocht. Meisjes zoeken vaker hulp dan jongens (72 procent versus 28 procent) en scholieren die op HAVO/VWO zitten zoeken vaker hulp dan scholieren op het VMBO (55 versus 45 procent).

6. *In hoeverre hebben de scholieren die aangeven mishandeld te zijn, met anderen over hun ervaringen gesproken?*

Scholieren die hulp gezocht hebben, hebben hiervoor in veel gevallen vrienden, buren of bekenden benaderd (49 procent). Scholier hebben ook vaak hulp gezocht binnen het eigen gezin (33 procent), binnen de bredere familie (32 procent), bij iemand van school of jeugdhulp (29 procent). Ruim een derde van de scholieren die hulp hebben gezocht, heeft nog niet alles verteld van wat ze hebben meegemaakt. Ongeveer een derde heeft wel alles verteld, maar in stukjes en een op de vijf scholieren heeft alles in één keer verteld.

7. *Bij welk deel van de scholieren die aangeven vormen van kindermishandeling te hebben ervaren, die rechtstreeks op de scholier zelf zijn gericht, is tevens sprake van fysiek geweld tussen de ouders/verzorgers?*

Bij 2,5 procent van alle scholieren in de drie metingen is er sprake van een samengaan van fysiek geweld tussen de ouders en vormen van kindermishandeling tegen de scholier zelf.
De groep scholieren die slachtoffer was van kindermishandeling gericht op de scholier zelf bedraagt 13,6 procent van de totale groep scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs. Binnen de totale groep scholieren die slachtoffer was van kindermishandeling gericht op de scholier zelf, is in 17 procent van de gevallen tevens sprake van fysiek geweld tussen de ouders.

8. *Wat zijn de kenmerken van de scholieren en hun gezinnen waarbij sprake is van bedoelde samenloop, afgezet tegen de scholieren respectievelijk hun gezinnen die*
   a) geen enkele vorm van kindermishandeling rapporteren;
   b) alleen vormen van kindermishandeling tegen de scholier zelf rapporteren?

De groep scholieren die het *afgelopen jaar* getuige was van fysiek geweld tussen de ouders plus slachtoffer was van mishandeling gericht op de scholier zelf, wijkt wat betreft achtergrondkenmerken niet af van de groep scholieren die slachtoffer was van alleen mishandeling gericht op de scholier zelf. Beide groepen wijken dus op dezelfde manier af van de groep scholieren die geen slachtoffer was van kindermishandeling (zie ook het antwoord op onderzoeksvraag 4).

9. *In hoeverre heeft eventueel geweld tussen de ouders/verzorgers in de context van een echtscheiding plaatsgevonden?*

Bij ongeveer een kwart van de scholieren die geweld tussen ouders melden, is er sprake van een scheiding tussen de ouders. Bij de scholieren met gescheiden ouders is de scheiding in het merendeel van de gevallen (84 procent) langer dan 2 jaar geleden. Fysiek geweld tussen ouders *ooit* komt significant meer voor als ouders gescheiden zijn of bezig zijn met een scheiding. Het is niet mogelijk om een oorzakelijk verband uit de gegevens op te maken (leiden scheidingen tot fysiek geweld of leidt fysiek geweld tot scheidingen).

10.2 Beperkingen van de prevalentiecijfers

De cijfers uit het scholieronderzoek kindermishandeling 2016 laten een daling zien in de prevalentie van de verschillende vormen van kindermishandeling. Deze daling zoals gemeten in het huidige scholierenonderzoek kan een werkelijke daling van de prevalentie van kindermishandeling in de populatie weerspiegelen, of kan te maken hebben met andere factoren, die onbedoeld van invloed zijn geweest op de uitkomsten. De resultaten van het nog uit te voeren informantenonderzoek dienen gebruikt te worden om de resultaten van het scholierenonderzoek verder te interpreteren.

- **Selecte onderzoeksgroep**

Er is in de meetronde 2016, ten opzichte van de vorige meetrondes, een selecte groep scholen en daarmee wellicht een selecte groep scholieren benaderd. In hoofdstuk 2 is aangegeven dat de achtergrondkenmerken van de scholieren uit de huidige meetronde op een aantal punten afwijken van die van vorige meetrondes. Het gaat dan met name om de stedelijkheidsgraad van de woonwijk van de scholieren. Hiervoor is zo goed mogelijk gecorrigeerd door middel van wegen. Maar selectiviteit van de scholen is hiermee niet uitgesloten. De werving van de scholen verliep heel moeizaam. Scholen worden momenteel overvraagd voor deelname aan onderzoek. Er zijn bijna 150 scholen benaderd om bij het uiteindelijke aantal van 22 deelnemende scholen uit te komen. Waarom juist deze scholen wel hebben meegedaan is onbekend.

- **Overvraagde scholieren**

Een tweede beperking betreft de mogelijkheid dat de vragenlijst minder goed ingevuld is door de scholieren dan in voorgaande meetrondes. Scholieren en hun ouders worden overvraagd met verzoeken voor deelname aan onderzoeken in de klas. Een aantal keren is als reden voor afmelding voor het onderzoek genoemd dat ouders en scholieren moe zijn van het invullen van vragenlijsten en niet meer meedoen omdat de vragenlijsten toch niet serieus ingevuld worden. Daarnaast was het voor het uitdelen van de dummy-vragenlijsten noodzakelijk dat de enveloppen genummerd werden. In enkele klassen werden hier vragen over gesteld en geloofden sommige scholieren niet dat de ingevulde vragenlijsten niet tot henzelf terug te leiden zouden zijn.

- **Operationalisatie en meten van kindermishandeling**

Niet alle scholieren die volgens de definitie slachtoffer zijn van kindermishandeling, geven aan dat zij iets vervelends of naars hebben meegemaakt. Mogelijk sluit de meting van kindermishandeling niet 1 op 1 aan op de beleving van de scholieren, of spelen psychologische mechanismen (zoals ontkenning) hier een rol.
Deze bevinding is van belang met het oog op een zuivere meting van zelf ervaren kindermishandeling. Hier zou verdiepend onderzoek naar moeten worden verricht.
Daarnaast bevat de vragenlijst incourante ingewikkelde bewoordingen (de onderzoekers kregen bijvoorbeeld vaak de vraag wat ‘chanteren’ betekent) die het invullen hebben bemoeilijkt. Ook wordt er in de vragenlijst niet ingegaan op nieuwe vormen van misbruik, die in 2006 en 2010 nog niet actueel waren (zoals bijvoorbeeld ‘sexting’). Wellicht dient de vragenlijst hiermee aangevuld te worden en/of items dienen anders te worden verwoord. Zo is een van de items van de vragenlijst ‘ik heb gezien dat kinderen die niet tot mijn gezin of familie behoren, vochten of elkaar sloegen’.

Hierbij hadden scholieren vaak de vraag of dit ook geldt voor vechtpartijen die zij op internet of via sociale media hadden gezien.
Dit alles roept de vraag op of de meting en operationalisatie van kindermishandeling niet opnieuw moet worden bepaald (zie de aanbevelingen in 10.4).

- **Representativiteit**

De scholierenonderzoeken dienen antwoord te geven op de vraag hoe vaak kindermishandeling voorkomt onder scholieren in het voortgezet onderwijs in Nederland. Dit veronderstelt dat de scholieren die meedoen aan het scholierenonderzoek representatief zijn voor alle scholieren in Nederland. Nader onderzoek van de achtergrondkenmerken laat zien dat de groep deelnemende scholieren in bepaalde opzichten *niet* representatief is. Dat geldt niet alleen voor de huidige meetronde maar voor *alle* meetrondes van het scholierenonderzoek (zie de aanbevelingen in 10.4).

10.3 Determinanten van kindermishandeling

De determinanten van kindermishandeling zijn robuust over de verschillende meetrondes heen. Het gaat, naast geslacht en leeftijd, met name om de volgende determinanten:
- schooltype: scholieren op het VMBO zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan HAVO/VWO scholieren;
- stedelijkheid: scholieren in de sterk stedelijke gebieden zijn vaker slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren in minder stedelijke gebieden;
- etnische afkomst: scholieren van autochtone afkomst zijn minder vaak slachtoffer van kindermishandeling dan scholieren van allochtone afkomst.

Er is niet heel veel evidentie (met name vanwege de kleine aantallen) voor het samengaan van echtscheidingen en kindermishandeling.

De samenhang tussen kindermishandeling en allochtone gezinnen hangt waarschijnlijk niet samen met het 'allochtoon zijn', maar met andere kenmerken. Uit het onderzoek van Van IJzendoorn [23] bleek dat ouders met een allochtone achtergrond ongeveer 3,5 keer verhoogd risico lopen om hun kind te mishandelen of te verwaarlozen. De oorzaak daarvan ligt echter vooral in het feit dat allochtone ouders vaak een zeer lage opleiding hebben. Opleiding van ouders is een veel sterkere determinant voor kindermishandeling dan etnische afkomst. Zeer laag opgeleide ouders lopen een risico tot kindermishandeling dat zeven keer groter is, aldus de onderzoeksgroep onder leiding van Van IJzendoorn (2007). Werkloosheid van beide ouders vergroot het risico met ruim vijf keer. Ook Euser[24] stelt dat het verhoogd risico op kindermishandeling in allochtone gezinnen grotendeels wegvalt als rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau van de ouders. Voor vluchtelinggezinnen geldt dit echter niet. Hier komt kindermishandeling 2,6 keer zo vaak voor, ook als

23 IJzendoorn, M.H. Van et al. (2007). Kindermishandeling in Nederland Anno 2005. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005).

24 Euser, E.M. (2009). Nederlandse samenvatting. In: Child maltreatment: prevalence and risk factors. Leiden: Universiteit Leiden.

rekening gehouden wordt met de opleiding van ouders. Als mogelijke verklaring hiervoor wordt traumatische ervaringen van vluchtelinggezinnen gegeven.
De sociaal-culturele omgeving waarin ouders hun kinderen opvoeden kan van invloed zijn op het voorkomen van mishandeling in gezinnen, zo stelt Berger[25]. Fysieke mishandeling neemt bijvoorbeeld toe in een samenleving waarin geweld meer wordt getolereerd. Ouders kunnen op grond van hun etnische-culturele, religieuze of sociale achtergrond verschillen in hun opvattingen over wat acceptabel opvoedingsgedrag is.

Bij dit alles moet opgemerkt worden dat de door determinanten verklaarde variantie in de analyses erg laag is. *Dat geldt, zowel voor de huidige meting (2016), als voor de vorige metingen (2006, 2010)*. Dat betekent dat de kenmerken die het voorkomen van kindermishandeling verklaren onvoldoende in de studie zitten en/of niet op de juiste manier zijn gemeten. Beide verklaringen kunnen van toepassing zijn.
Uit ander onderzoek is bekend dat een belangrijke determinant voor kindermishandeling is dat een van de ouders ooit zelf mishandeld is. Dit kenmerk kan in een scholierenonderzoek niet meegenomen worden.

10.4 Aanbevelingen voor volgende metingen

De onderzoekers raden aan een pas op de plaats te maken alvorens er een nieuw prevalentieonderzoek naar kindermishandeling wordt opgezet (zie paragraaf 10.6). Mocht er toch besloten worden om een nieuw prevalentie-onderzoek op te zetten, dan verdient het scholierenonderzoek een andere onderzoeksopzet, waarbij een eventuele trendbreuk op de koop toe genomen moet worden. In een volgende meting van de prevalentie van kindermishandeling zouden naar onze mening de volgende aanpassingen in de onderzoeksopzet op zijn plaats zijn.

- **Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen**

De aangepaste en uitgebreide VVNG 2016 komt uiteindelijk op een totaal van 118 vragen en heeft hiermee zijn maximale grens bereikt. Het is aan te bevelen om aan de hand van de analyses te beoordelen of er vragen verwijderd kunnen worden. Daarnaast is uit de opgedane ervaring met de afnames op scholen gebleken dat de lay-out niet geschikt is voor scholieren met dyslexie. Het lettertype is te klein en er staan teveel items op één pagina. Ook de manier waarop de items bijna schematisch (tussen strepen en dicht op elkaar) staan afgedrukt op papier, zorgt ervoor dat sommige scholieren snel vermoeid raken en niet meer goed geconcentreerd de lijst kunnen invullen. Ook de licht-grijze kleurstelling van de antwoordcategorieën is niet bevorderlijk voor het invullen van de vragenlijst. Het is voor een vervolgmeting aan te bevelen om een professionele grafische vormgever een nieuw ontwerp te laten maken van de VVNG 2016.

25 Berger M., I. ten Berge en E. Geurts (2004). Samenhangende hulp: interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders, Utrecht, NIZW Jeugd.

- **Digitale afname**

Wij bevelen een digitale afname van de vragenlijst aan en raden een schriftelijke afname af. Een digitale afname biedt voordelen voor de snelheid waarmee dit onderzoek uitgevoerd kan worden. Een digitale afname verkleint ook de kosten van het onderzoek aanzienlijk. Er hoeven immers geen vragenlijsten handmatig te worden ingevoerd, dan wel te worden gescand. Daarnaast betekent een digitale afname dat de anonimiteit van de scholieren die van hun ouders niet aan het onderzoek mee mogen doen, beter en eenvoudiger gewaarborgd is.

- **Werving van scholen**

De werving van scholen is uitermate moeizaam verlopen. Scholen worden overspoeld met verzoeken voor deelname aan onderzoeken. In dezelfde periode van de werving van scholen voor het Scholierenonderzoek Kindermishandeling vond er ook een intensieve werving plaats onder scholen voor het onderzoek Passend Onderwijs. Beide onderzoeken hebben hier nadelen van ondervonden. Het zou helpen als ministeries onderling hun onderzoeksagenda's beter zouden afstemmen; vooral bij die onderzoeken waar grote aantallen scholen, docenten en/of leerlingen nodig zijn om het onderzoek betrouwbaar te kunnen uitvoeren.
De brieven zijn zoveel als mogelijk op naam van de schooldirecteur gestuurd, om te voorkomen dat ze ongelezen op de grote stapel zouden belanden. In een later stadium zijn met name zorgcoördinatoren benaderd voor deelname aan het onderzoek. Dat bleek beter te werken. Desondanks zijn regie en coördinatie van onderzoeken waarbij medewerking van scholen wordt gevergd, noodzakelijk.

- **Operationalisatie van kindermishandeling**

Er moet opnieuw worden gekeken naar de operationalisatie van kindermishandeling. Een substantieel deel (44 procent) van de scholieren die volgens de operationalisatie slachtoffer zijn van kindermishandeling, geeft aan dat er nooit iets vervelends of naars is gebeurd. Dat betekent dat de operationalisatie van kindermishandeling (in ieder geval voor een deel) niet overeenkomt met de beleving van scholieren zelf. Of de scholieren waren bij het invullen van de vragenlijst in de veronderstelling dat met 'iets vervelends of naars' iets anders werd bedoeld dan mishandeling.

- **SES en opleidingsniveau ouders**

De sociaal-economische status van de ouders/gezin is bepaald aan de hand van de vraag 'hoe rijk is je gezin'. Dit is een subjectieve maat.
Uit de literatuur blijkt dat het opleidingsniveau van de ouders een veel groter risico vormt voor het voorkomen van kindermishandeling in gezinnen dan allochtone afkomst. Het verdient nadrukkelijk aandacht om ervoor te zorgen dat het opleidingsniveau van de ouders goed wordt uitgevraagd in een volgende meting.

- **Opbrengst voor de scholen zelf**

Scholen letten steeds meer op wat het onderzoek voor henzelf oplevert. Wat een rol van betekenis heeft gespeeld bij de werving van scholen, was het aanbod van de onderzoekers om na afloop van het onderzoek een lezing te verzorgen over de uitkomsten van het onderzoek. Het is dan ook van belang dat aan deze wens niet alleen voor dit onderzoek navolging gegeven wordt, maar ook bij een vervolgmeting in de toekomst.

10.5 Aanbeveling bij prevalentiecijfers

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2016 maakt onderdeel uit van een meeromvattend onderzoek naar de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. Het scholierenonderzoek kent immers een parallelle studie, de informantenstudie, die op het moment dat deze rapportage is geschreven (maart 2017), nog niet is afgerond. De uitkomsten van het scholierenonderzoek dienen getoetst te worden aan de uitkomsten van deze informantenstudie.
In de voorgaande twee scholiereonderzoeken is het informantenonderzoek steeds tegelijkertijd uitgevoerd met het scholierenonderzoek. In 2016 zijn beide studies voor het eerst losgekoppeld wat uitvoering betreft. Beide onderzoekers bevelen aan om definitieve conclusies te trekken op grond van de uitkomsten van het scholierenonderzoek *in combinatie met* de uitkomsten van de informantenstudie.

10.6 Pas op de plaats: aanvullend onderzoek op basis van bestaand materiaal

Het huidige scholierenonderzoek, gecombineerd met de voorgaande metingen, roept veel vragen op. Enkele van deze vragen gaan over de manier waarop de prevalentie van kindermishandeling onder scholieren is gemeten. In deze discussie zijn onder andere de volgende punten de revue gepasseerd:

- De beleving van scholieren van wat kindermishandeling is: scholieren die volgens de definitie slachtoffer zijn van kindermishandeling geven voor een deel aan dat zij geen nare of vervelende gebeurtenissen hebben meegemaakt. Dit roept de vraag op wat zij zelf onder kindermishandeling verstaan?
- De operationalisatie en meting van kindermishandeling: zijn alle vragen wel begrijpelijk voor alle scholieren en sluit de invulling van kindermishandeling voldoende aan bij de veranderingen in de samenleving?
- De verklaarde variantie van de achtergrondkenmerken is laag: hoe kan deze verhoogd worden?

Deze vragen zijn voor een deel te beantwoorden op basis van de data die nu beschikbaar is. Inmiddels zijn er drie metingen en ruim 5.500 scholieren die mee hebben gedaan. Het ligt voor de hand om deze data nader te analyseren. Zo kunnen er psychometrische analyses worden gedaan, waarbij onder andere wordt gekeken naar (selectieve) uitval bij het invullen van de items. Items die door veel scholieren niet worden ingevuld, zouden uit de vragenlijst moeten worden verwijderd.
Ook is het mogelijk om door middel van multivariate analystechnieken (zoals factoranalyse; ook kan gedacht worden aan analyses met betrekking tot Likert-schalen) te kijken naar de onderliggende constructen. De vragenlijst is opgebouwd rondom verschillende vormen van kindermishandeling: zijn deze verschillende vormen ook terug te vinden in de data?

De onderzoekers bevelen aan om een pas op de plaats te maken alvorens een nieuw scholierenonderzoek naar kindermishandeling uit te voeren. Van een exacte replica van deze en vorige metingen kan geen sprake meer zijn zonder een gedegen vooronderzoek naar de operationalisatie van kindermishandeling en naar wat scholieren zelf onder kindermishandeling verstaan.

Literatuur

Alink, L., IJzendoorn, R.V., Bakermand-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010. De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010).* Casimir Publishers.

Augeo, Bernard van Leer Foundation en Kinderpostzegels. *Kindermishandeling voorkomen: het kan!* Preventie in gemeenten. Bron: https://www.augeo.nl/nl-nl/kindermishandeling-voorkomen-het-kan.

Berger M., I. ten Berge en E. Geurts (2004). Samenhangende hulp: interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders, Utrecht, NIZW Jeugd.

Bourassa, C. (2007). *Co-Occurence of Interparental Violence and Child Physical Abuse and It's Effect on the Adolescent's Behavior.* In: Journal of Family Violence (2007) 22: 691-701.

Cawson, P., Wattam, C., Brooker S. and G. Kelly. (2000). *Child maltreatment in de United Kingdom: a study of the prevalence of child abuse and neglect*. London: NSPCC.

Chan, K.L. (2015). Association between intimate partner violence and child maltreatment in a representative student sample in Hong Kong. *Violence Against Women, 21(4) 500–515.*

ChildLine (2003). *Boys allowed: what boys and young men tell ChildLine about their lives.* London: ChildLine.

Dijk, T. van, Veen, M. van & Cox, E. (2010). *Slachtofferschap van huiselijk geweld. Aard, omvang, omstandigheden en hulpzoekgedrag.* Intomart GfK bv. Hilversum.

Euser, E.M. (2009). Nederlandse samenvatting. In: *Child maltreatment: prevalence and risk factors (dissertation)*. Leiden: Universiteit Leiden.

Garvey, B. et al. (2009). *Help-seeking behaviour in young adults*. London: NFP Synergy.

Herrenkohl, T., Sousa, C., Tajima, E., Herrenkohl R. and C. Moylan (2008). *Intersection of Child Abuse and Children's Exposure to Domestic Violence.* In: Trauma, Violence & Abuse, Vol 9, No 2, April 2008, p 84-99. 2008 Sage publications.

Inspectie Jeugdzorg (2013). *Notitie over 'problematische scheidingen'*. September 2013. Bron: https://www.inspectiejeugdzorg.nl

IJzendoorn, Van M.H. et al. (2007). Kindermishandeling in Nederland Anno 2005. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005).

Lamers-Winkelman, F., Slot, N.W., Bijl, B. & Vijlbrief, A.C. (2007). *Scholieren over mishandeling.* Vrije Universiteit Amsterdam, PI Research.

Lo Fo Wong, S., Wester, F., Mol, S., Hezemans, D. Lagro-Jansen, A. Römkens, R. (2008). *Talking matters: Abused women's views on disclosure of partner abuse to the family doctor and its role in handling the abuse situation*. In: Patient Education and Counseling, 70, p. 386-394.

Lo Fo Wong, S., Wester, F., Mol, S., Hezemans, D., Lagro-Jansen, T., Römkens, R. (2009). Mishandelde vrouwen over onthulling aan de huisarts: praten helpt echt. In: Huisarts & Wetenschap, 52(3), p.122-129.

Mental Health Foundation and Camelot Foundation (2006). *Truth hurts: report of the national inquiry into self-harm among young people*. London: Mental Health Foundation.

National Working Group on Child Protection and Disability (2003). *It doesn't happen to disabled children: child protection and disabled children*. London: NSPCC.

NJR (2013). *Jongeren over kindermishandeling*. Onderzoeksverslag NJR Panel.

Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Dossier: kindermishandeling. Bron: www.nji.nl >dossiers> kindermishandeling.

Nederlands Jeugd Instituut (NJI). *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling*. Bron: www.nji.nl/Beschermende factoren.

National Society for the Prevention of Cruelty to Children (2009). *Barriers to children seeking help.* An NSPCC factsheet. United Kingdom, December 2009.

Slotboom, A., Rodermond, E., Wijkman, M.D.S. & Hendriks, J. (2012). *Literatuurscan oorzaken geweld tegen kinderen en jongeren in afhankelijkheidsrelaties.* Amsterdam, Vrije Universiteit.

Spruijt, E. en H. Kormos (2014). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Tweede, geheel herziene druk. Bohn Stafleu van Loghum. Houten.

Ten Boom, A. en B. Witkamp (2016*). De samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen gezinnen. Een literatuurverkenning.* Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik (2012). *Kinderen veilig. Drie speerpunten, en één appèl.* Werkplan van de Taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik. Den Haag, november 2012.

Van Rijsselberghe, G. G. Portsky en C. Van Heeringen (2009). *Zelfbeschadigend gedrag bij adolescenten in Vlaanderen*. In: Tijdschrift voor psychiatrie 51 (2009) 9, p. 629-640.

Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (2016). Echtscheidingen 2015. *Gerechtelijke procedures en gesubsidieerde rechtsbijstand.* Factsheet 2016-2. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag.

Bijlage 1: Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen 2016 (VVNG 2016)

Vragenlijst Scholierenonderzoek

In te vullen door de onderzoeker

BRIN-code				
Schooltype	VMBO	HAVO	VWO	
Klas	1	2	3	4

its

Radboud Universiteit

Over deze vragenlijst

Met behulp van deze vragenlijst willen we nagaan welke vervelende en nare gebeurtenissen (op straat, op school, maar ook thuis of bij vrienden) een rol spelen in het leven van jongeren in Nederland, en hoe vaak zij voorkomen.
Deze vragenlijst wordt op een groot aantal scholen voor VMBO, HAVO en VWO ingevuld door jongeren uit klas 1 tot en met 4.
Het onderzoek is geheel anoniem. Dat wil zeggen dat niemand (niet je docenten, niet je ouders en niet de onderzoekers) weet wie wat heeft ingevuld. Je kunt dus open en eerlijk antwoord geven.

HET IS DAN OOK BELANGRIJK DAT JE JOUW NAAM NERGENS OP DE VRAGENLIJST ZET!

Het beantwoorden van de vragen

Lees de vragen aandachtig en beantwoord ze zo eerlijk mogelijk. Kies het antwoord dat het best bij jouw mening past. Je bent geheel vrij om de lijst in te vullen. Als je het niet wilt, of als je sommige vragen niet wilt beantwoorden, dan kan dat.

Verder praten?

De vragen gaan over allerlei situaties waarin jongeren zich onveilig of bedreigd voelen of hebben gevoeld. Als jij je door die vragen verdrietig gaat voelen, of behoefte hebt om met iemand te praten, vind je straks op je tafel informatie over wat je dan kunt doen.

ALGEMENE VRAGEN

Kruis het hokje aan dat overeenkomt met je antwoord

1. Ben je een jongen of een meisje?

☐ jongen ☐ meisje

2. Hoe oud ben je?

☐ 11 ☐ 12 ☐ 13 ☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18

3. In welke klas zit je?

☐ 1e klas ☐ 2e klas ☐ 3e klas ☐ 4e klas

4. Op welk schooltype zit je?

☐ VMBO-praktijk/VMBO-beroep (VBO)
☐ VMBO-theorie/gemengd (MAVO)
☐ HAVO
☐ VWO/gymnasium
☐ anders, namelijk: _____

5. a. Waar ben je geboren?

☐ Nederland
☐ Marokko
☐ Suriname
☐ de Antillen
☐ anders, namelijk: _____

b. Hoe lang ben je al in Nederland?

☐ 1 jaar of korter
☐ 2 jaar
☐ 3 – 5 jaar
☐ langer dan 5 jaar
☐ sinds mijn geboorte

6. Tot welke groep zou jij jezelf rekenen?

☐ Nederlanders
☐ Turken
☐ Marokkanen
☐ Surinamers
☐ Antillianen
☐ Nederlanderse Turken
☐ Nederlandse Marokkanen
☐ Nederlandse Surinamers
☐ Nederlandse Antillianen
☐ anders, namelijk: _____

7. Wat is de postcode van het adres waar je (het meest) woont?

☐☐☐☐ *(alléén de 4 cijfers invullen!)*

8. In wat voor soort gezin woon je? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

☐ 2-ouder gezin met echte (biologische) vader en echte (biologische) moeder
☐ 2-ouder gezin met echte (biologische) vader en stiefmoeder/ vriendin
☐ 2-ouder gezin met echte (biologische) moeder en stiefvader / vriend
☐ 1-ouder gezin met echte (biologische) moeder
☐ 1- ouder gezin met echte (biologische) vader
☐ bij echte vader én moeder, maar op verschillende adressen (co-ouderschap)
☐ inwonend bij familie, namelijk: _____
☐ inwonend bij anderen, namelijk: _____
☐ pleeggezin
☐ in tehuis of internaat
☐ bij adoptief ouders
☐ anders, namelijk: _____

9. Met hoeveel broers en zussen woon je in dat gezin?
Let op: ook halfbroers en –zussen, stiefbroers en –zussen tellen mee!
Als je in twee gezinnen woont, ga je uit van het gezin waar je de meeste tijd bent.

a. Hoeveel broers? ☐☐ *(vul het aantal in)*

a. Hoeveel zussen? ☐☐ *(vul het aantal in)*

De volgende vragen gaan over je vader en je moeder.

Als je geen vader hebt, beantwoord dan alleen de vragen over je moeder. Als je geen moeder hebt, beantwoord dan alleen de vragen over je vader.

10a. Heeft je vader een baan (betaald werk)?

- ☐ ja
- ☐ nee
- ☐ weet ik niet

10b. Heeft je moeder een baan (betaald werk)?

- ☐ ja
- ☐ nee
- ☐ weet ik niet

11a. Heeft je vader een baan (betaald werk)?

- ☐ hij heeft geen baan
- ☐ 1-12 uur per week
- ☐ 13-20 uur per week
- ☐ 21-32 uur per week
- ☐ 33-40 uur per week weet ik niet
- ☐ weet ik niet

11b. Heeft je moeder een baan (betaald werk)?

- ☐ zij heeft geen baan
- ☐ 1-12 uur per week
- ☐ 13-20 uur per week
- ☐ 21-32 uur per week
- ☐ 33-40 uur per week weet ik niet
- ☐ weet ik niet

12a. Als je vader geen baan heeft, wat is daar van de reden?

- ☐ hij heeft wel een baan
- ☐ hij is ziek, met pensioen/VUT, hij studeert nog
- ☐ hij zoekt een baan
- ☐ hij zorgt voor iemand anders of voor het huishouden
- ☐ weet ik niet

12b. Als je moeder geen baan heeft, wat is daar van de reden?

- ☐ zij heeft wel een baan
- ☐ zij is ziek, met pensioen/VUT, zij studeert nog
- ☐ zij zoekt een baan
- ☐ zij zorgt voor iemand anders of voor het huishouden
- ☐ weet ik niet

13a. Wat is de hoogste opleiding die door je vader is afgemaakt?

- ☐ basisonderwijs of vergelijkbaar
- ☐ VMBO of vergelijkbaar
- ☐ HAVO/VWO of verg.
- ☐ MBO of vergelijkbaar
- ☐ HBO/Universiteit of vergelijkbaar
- ☐ weet ik niet

13b. Wat is de hoogste opleiding die door je moeder is afgemaakt?

- ☐ basisonderwijs of vergelijkbaar
- ☐ VMBO of vergelijkbaar
- ☐ HAVO/VWO of verg.
- ☐ MBO of vergelijkbaar
- ☐ HBO/Universiteit of vergelijkbaar
- ☐ weet ik niet

14. Hoe rijk denk je dat jullie gezin is?

Als je in twee gezinnen woont, ga je uit van het gezin waar je de meeste tijd bent.

- ☐ heel rijk
- ☐ best rijk
- ☐ gemiddeld
- ☐ niet zo rijk
- ☐ helemaal niet rijk

15a. Zijn je ouders gescheiden of uit elkaar?

- ☐ ja → ga door met vraag 15b
- ☐ nee → ga door met vraag 16
- ☐ nog niet, maar ze zijn er wel mee bezig → ga door met vraag 16
- ☐ weet ik niet → ga door met vraag 16

15b. Hoe lang zijn je ouders gescheiden of uit elkaar?

- ☐ korter dan 1 jaar
- ☐ 1-2 jaar
- ☐ langer dan 2 jaar
- ☐ weet ik niet

16a. Zijn je ouders of is één van je ouders lid van een bepaald geloof of kerkgenootschap?

- ☐ ja, beide ouders → ga door met vraag 16b
- ☐ ja, vader → ga door met vraag 16b
- ☐ ja, moeder → ga door met vraag 16b
- ☐ nee → ga door met vraag 17
- ☐ weet ik niet → ga door met vraag 17

16b. Van welk geloof of kerkgenootschap is dat? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

- ☐ Rooms Katholiek
- ☐ Protestantse kerk in Nederland
- ☐ Oosters Orthodoxe Christelijke kerk
- ☐ Evangelische en Pinksterkerken
- ☐ Nederlands Hervormd
- ☐ Gereformeerd
- ☐ Ander christelijk kerkgenootschap, namelijk: _____
- ☐ Hindoeïsme
- ☐ Andere oosterse religie, namelijk: _____
- ☐ Jodendom
- ☐ Islam / Moslim
- ☐ Humanistische Verbond
- ☐ Andere niet-christelijke religie
- ☐ weet ik niet

HOE EENS BEN JIJ HET MET ...?

Hieronder staan allerlei uitspraken. Wij vragen jouw mening daarover. Geef aan of je het met deze uitspraken helemaal oneens, oneens, eens, of helemaal eens bent. Zet een cirkel om het cijfer dat met je antwoord overeenkomt.

	1 = helemaal mee oneens 2 = oneens 3 = eens 4 = helemaal mee eens			
17. Toen ik jonger was, zorgden mijn ouders ervoor dat ik naar school ging	1	2	3	4
18. Toen ik jonger was, zorgden mijn ouders ervoor dat ik schoon en netjes was	1	2	3	4
19. Ik ben altijd beleefd, zelfs tegen mensen die onuitstaanbaar zijn	1	2	3	4
20. Ik heb wel eens iemand iets gevraagd voor me te doen, maar ik was toen niet eerlijk over mijn echte bedoelingen	1	2	3	4
21. Wanneer ik als kind overstuur was stelden mijn ouders me gerust	1	2	3	4
22. Ik luister altijd goed naar de mensen met wie ik praat	1	2	3	4
23. Ik erger mij als mensen een mening hebben die afwijkt van de mijne	1	2	3	4
24. Ik ben soms geïrriteerd als mensen een gunst van mij vragen	1	2	3	4
25. Ik vind het soms moeilijk om door te gaan met mijn werk als ik niet gestimuleerd word	1	2	3	4
26. Mijn ouders hebben mij gestimuleerd om mijn best te doen	1	2	3	4
27. Ik zal het altijd toegeven als ik een fout heb gemaakt	1	2	3	4
28. Ik ben soms boos (of beledigd) als het niet gaat zoals ik wil	1	2	3	4
29. Voor mijn ouders maakte het niet uit als ik op school in de problemen kwam	1	2	3	4
30. Er waren wel momenten waarop ik jaloers was op het geluk van anderen	1	2	3	4
31. Ik vind het vaak moeilijk om 'te vergeven en te vergeten'	1	2	3	4
32. Er zijn momenten geweest dat ik in opstand wilde komen tegen mensen met een machtspositie, zelfs als ik wist dat zij gelijk hadden	1	2	3	4
33. Toen ik jonger was, gaven mijn ouders mij genoeg kleding om warm te blijven	1	2	3	4
34. Soms ben ik met dingen gestopt omdat ik dacht dat ik het toch niet zou kunnen	1	2	3	4
35. Mijn ouders hielpen mij met mijn huiswerk	1	2	3	4
36. Mijn ouders hielpen mij als ik problemen had	1	2	3	4
37. Ik heb nooit met opzet iets gezegd om iemand te kwetsen	1	2	3	4

BEDREIGENDE GEBEURTENISSEN EN ONVEILIGHEID

Hieronder volgt een lijst met dingen die jongens of meisjes gedaan zouden kunnen hebben, of die hen overkomen zouden kunnen zijn. Probeer je te herinneren hoe vaak zoiets bij jou in het afgelopen jaar (d.w.z. de afgelopen 12 maanden) is gebeurd.
Zet dan een cirkel om het cijfer dat dit het beste weergeeft. Als zoiets helemaal nooit is gebeurd, zet dan een cirkel om het cijfer 1 . En als het in het afgelopen jaar niet is gebeurd, maar wel in de jaren daarvoor, zet dan een cirkel om het cijfer 2.

1 = dit is nooit gebeurd
2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor
3 = één keer in het afgelopen jaar
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar
6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar
7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar
8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar

38. Ik heb geen herinnering aan wat er de vorige avond is gebeurd omdat ik (te veel) gedronken had	1	2	3	4	5	6	7	8
39. Ik heb aangifte gedaan bij de politie	1	2	3	4	5	6	7	8
40. Ik heb iets gestolen of geprobeerd iets te stelen dat duurder was dan € 50	1	2	3	4	5	6	7	8
41. Een leraar heeft mij met opzet belachelijk gemaakt	1	2	3	4	5	6	7	8
42. Een leraar heeft mij met opzet echt pijn gedaan	1	2	3	4	5	6	7	8
43. Ik heb geld gestolen (thuis of ergens anders)	1	2	3	4	5	6	7	8
44. Ik ben op school bedreigd met geweld	1	2	3	4	5	6	7	8
45. Volwassenen of kinderen die niet tot mijn gezin of familie behoren, hebben mij hardhandig weggeduwd, geslagen of dingen naar mij gegooid	1	2	3	4	5	6	7	8
46. Ik ben gechanteerd door een medeleerling	1	2	3	4	5	6	7	8
47. Een volwassen gezins- of familielid heeft seks met mij gehad	1	2	3	4	5	6	7	8
48. Een volwassene die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft seks met mij gehad	1	2	3	4	5	6	7	8
49. Mijn fiets is gepikt	1	2	3	4	5	6	7	8
50. Op school is iets van mij gestolen	1	2	3	4	5	6	7	8

BEDREIGENDE GEBEURTENISSEN EN ONVEILIGHEID

(VERVOLG)

1 = dit is **nooit gebeurd**
2 = niet in het afgelopen jaar, **wel in de** jaren daarvoor
3 = één **keer in het afgelopen jaar**
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 **keer in het afgelopen jaar**
6 = 6-10 **keer in het afgelopen jaar**
7 = 11-20 **keer in het afgelopen jaar**
8 = meer dan 20 **keer in het afgelopen jaar**

51. **Ik heb** gezien dat kinderen die **niet** tot **mijn** gezin of familie behoren, **vochten** of elkaar **sloegen**	1	2	3	4	5	6	7	8
52. **Ik ben** zelf door iemand zo geslagen of verwond dat ik **naar de dokter** moest **of verbonden** moest **worden**	1	2	3	4	5	6	7	8
53. **Ik** heb **gezien dat** een volwassene (niet mijn vader of **moeder**) **een** ander **duwde**, wegschoof, sloeg **of iets** naar die **ander** gooide	1	2	3	4	5	6	7	8
54. **Ik ben op school** geslagen of geschopt	1	2	3	4	5	6	7	8
55. **Een** volwassen **gezins- of familielid heeft mij gedwongen naar** zijn/**haar** geslachts**delen te** kijken of **die aan te** raken, of hij/zij heeft **dit bij** mij **gedaan**	1	2	3	4	5	6	7	8
56. **Een** volwassene **die niet** tot **mijn** gezin of familie **behoort**, heeft **mij gedwongen naar** zijn/**haar** geslachts**delen te** kijken **of die** aan **te** raken, of wilde **dat bij mij doen**	1	2	3	4	5	6	7	8
57. **Ik ben** lastig gevallen **door een groepje leerlingen**	1	2	3	4	5	6	7	8
58. **Ik ben** gepest door **mijn** klasgenoten	1	2	3	4	5	6	7	8
59. **Ik heb** wel eens iemand die niet **tot mijn** gezin **of familie** behoort, geslagen of gedreigd **te slaan**	1	2	3	4	5	6	7	8
60. **Ik heb ruzie** gehad met een leraar of lerares	1	2	3	4	5	6	7	8
61. **Ik heb ruzie** gehad met **medeleerlingen**	1	2	3	4	5	6	7	8
62. **Ik heb** coke, crack, **harddrugs gebruikt**	1	2	3	4	5	6	7	8
63. **Ik ben uitgescholden** door **één of meer** leerlingen	1	2	3	4	5	6	7	8
64. **Ik ben uitgescholden** door één of meer **docenten**	1	2	3	4	5	6	7	8

BEDREIGENDE GEBEURTENISSEN EN ONVEILIGHEID

(VERVOLG)

1 = dit is nooit gebeurd
2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor
3 = één keer in het afgelopen jaar
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar
6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar
7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar
8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar

65. Een kind/jongere uit mijn gezin of familie heeft mij gedwongen om naar zij/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken, of zij/zij heeft naar mijn geslachtsdelen gekeken of die aangeraakt	1	2	3	4	5	6	7	8
66. Een kind/jongere die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft mij gedwongen om naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken, of hij/zij heeft naar mijn geslachtsdelen gekeken of die aangeraakt	1	2	3	4	5	6	7	8
67. Ik heb deelgenomen aan een serieuze vechtpartij op school	1	2	3	4	5	6	7	8
68. Ik heb deelgenomen aan een serieuze vechtpartij buiten school	1	2	3	4	5	6	7	8
69. Ik voel me 's avonds op straat onveilig	1	2	3	4	5	6	7	8
70. Ik heb wel eens iemand lichamelijk aangevallen met het idee om hem/haar serieus pijn te doen	1	2	3	4	5	6	7	8
71. Ik ben op school met een wapen bewerkt/gestoken	1	2	3	4	5	6	7	8
72. Een kind/jongere uit mijn gezin of familie heeft dingen met mij gedaan die je seksueel misbruik zou kunnen noemen	1	2	3	4	5	6	7	8
73. Een kind/jongere die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft dingen met mij gedaan die je seksueel misbruik zou kunnen noemen	1	2	3	4	5	6	7	8
74. Ik heb (één van) mijn ouders geslagen of heb gedreigd dat te doen	1	2	3	4	5	6	7	8
75. Ik heb wel eens iemand die niet tot mijn gezin behoort, aangevallen met het idee om hem/haar serieus pijn te doen	1	2	3	4	5	6	7	8

RUZIE EN ONENIGHEID met JE OUDERS

Kinderen/jongeren doen vaak dingen die ouders niet goed vinden, zijn ongehoorzaam of maken hun ouders boos. Ouders kunnen soms ook zomaar boos zijn, om dingen waar jij niets mee te maken had. Hieronder volgt een lijst met dingen die ouders kunnen doen.
Probeer je te herinneren hoe vaak zoiets in het afgelopen jaar (d.w.z. de afgelopen 12 maanden) is gebeurd. Zet dan een cirkel om het cijfer dat dit het beste weergeeft. Als zoiets helemaal nooit is gebeurd, zet dan een cirkel om het cijfer 1. En als het in het afgelopen jaar niet is gebeurd, maar wel in de jaren daarvoor, zet dan een cirkel om het cijfer 2.

1 = dit is nooit gebeurd
2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor
3 = één keer in het afgelopen jaar
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar
6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar
7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar
8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar

76. Mijn moeder/vader heeft mij uitgelegd waarom iets fout was	1	2	3	4	5	6	7	8
77. Mijn moeder/vader heeft mij naar mijn kamer gestuurd of heeft me genegeerd	1	2	3	4	5	6	7	8
78. Mijn moeder/vader heeft me door elkaar geschud	1	2	3	4	5	6	7	8
79. Mijn moeder/vader heeft me op mijn billen geslagen met een riem, een borstel, stok of een ander hard voorwerp	1	2	3	4	5	6	7	8
80. Mijn moeder/vader zei dat ik iets anders moest gaan doen om de ruzie te laten stoppen	1	2	3	4	5	6	7	8
81. Mijn moeder/vader heeft tegen mij geschreeuwd, gegild of gekrijst	1	2	3	4	5	6	7	8
82. Mijn moeder/vader heeft mij met een vuist geslagen of heeft mij (heel) hard geschopt	1	2	3	4	5	6	7	8
83. Mijn moeder/vader heeft mij met de blote hand een tik op mijn billen gegeven	1	2	3	4	5	6	7	8
84. Mijn moeder/vader heeft mij bij mijn keel gegrepen en heeft mijn adem afgeknepen	1	2	3	4	5	6	7	8
85. Mijn moeder/vader heeft tegen mij gevloekt of mij uitgescholden	1	2	3	4	5	6	7	8
86. Mijn moeder/vader heeft me in elkaar geslagen (d.w.z. heeft achter elkaar heel hard geslagen)	1	2	3	4	5	6	7	8
87. Mijn moeder/vader heeft mij expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp	1	2	3	4	5	6	7	8
88. Mijn moeder/vader heeft gedreigd me te slaan, maar heeft het niet gedaan	1	2	3	4	5	6	7	8

RUZIE EN ONENIGHEID met JE OUDERS

(VERVOLG)

1 = dit is nooit gebeurd
2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor
3 = één keer in het afgelopen jaar
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar
6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar
7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar
8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar

89. Mijn moeder/vader heeft mij met een riem, borstel, stok of een ander voorwerp op een deel van mijn lichaam anders dan mijn billen geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
90. Mijn moeder/vader heeft me op mijn hand, arm of been geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
91. Mijn moeder/vader heeft mij verboden te computeren, tv te kijken (of zoiets), of ik kreeg huisarrest	1	2	3	4	5	6	7	8
92. Mijn moeder/vader heeft mij geknepen	1	2	3	4	5	6	7	8
93. Mijn moeder/vader heeft mij met een mes of een pistool (geweer) bedreigd	1	2	3	4	5	6	7	8
94. Mijn moeder/vader heeft mij tegen de grond gegooid of geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
95. Mijn moeder/vader heeft mij stom of lui of zoiets genoemd	1	2	3	4	5	6	7	8
96. Mijn moeder/vader heeft mij een klap in mijn gezicht, op mijn hoofd of op mijn oren gegeven	1	2	3	4	5	6	7	8

RUZIE EN ONENIGHEID tussen JE OUDERS

Als je één ouder hebt kun je dit deel van de vragenlijst overslaan. Je kunt verder naar bladzijde 12.

Hoe ouders ook met elkaar omgaan, er zijn altijd wel momenten dat zij het niet met elkaar eens zijn, elkaar dwars zitten, iets anders dan de ander willen, of elkaar uitschelden of ruzie maken. Er zijn een heleboel verschillende manieren waarop ze hun verschil van mening of ruzie kunnen oplossen. Hieronder volgt een lijst met manieren waarop dat zou kunnen gebeuren. Probeer je te herinneren hoe vaak zoiets in het afgelopen jaar (d.w.z. de afgelopen 12 maanden) is gebeurd. Zet dan een cirkel om het cijfer dat dit het beste weergeeft. Als zoiets helemaal nooit is gebeurd, zet dan een cirkel om het cijfer 1. En als het in het afgelopen jaar niet is gebeurd, maar wel in de jaren daarvoor, zet dan een cirkel om het cijfer 2.

1 = dit is nooit gebeurd
2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor
3 = één keer in het afgelopen jaar
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar
6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar
7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar
8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar

97. Mijn vader/moeder heeft geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken	1	2	3	4	5	6	7	8
98. Mijn vader/moeder heeft gezocht naar informatie om zijn/haar standpunt kracht bij te zetten	1	2	3	4	5	6	7	8
99. Mijn vader/moeder heeft aan iemand gevraagd hen te helpen het conflict op te lossen	1	2	3	4	5	6	7	8
100. Mijn vader/moeder heeft de ander beledigd of heeft tegen de ander gevloekt	1	2	3	4	5	6	7	8
101. Mijn vader/moeder heeft zitten mokken of heeft geweigerd met de ander te praten	1	2	3	4	5	6	7	8
102. Mijn vader/moeder is stampvoetend de kamer of het huis uitgelopen	1	2	3	4	5	6	7	8
103. Mijn vader/moeder is gaan huilen	1	2	3	4	5	6	7	8
104. Mijn vader/moeder heeft iets gedaan of iets gezegd om de ander te vernederen	1	2	3	4	5	6	7	8
105. Mijn vader/moeder heeft gedreigd de ander te slaan of iets naar haar/hem te gooien	1	2	3	4	5	6	7	8
106. Mijn vader/moeder heeft gegooid met iets, heeft ergens tegenaan geslagen of geschopt of heeft iets kapot gemaakt	1	2	3	4	5	6	7	8
107. Mijn vader/moeder heeft iets naar de ander gegooid	1	2	3	4	5	6	7	8
108. Mijn vader/moeder heeft de ander (hard) weggeduwd of de ander beet gegrepen	1	2	3	4	5	6	7	8
109. Mijn vader/moeder heeft de ander geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8

RUZIE EN ONENIGHEID tussen JE OUDERS

(VERVOLG)

1 = dit is nooit gebeurd
2 = niet in het afgelopen jaar, wel in de jaren daarvoor
3 = één keer in het afgelopen jaar
4 = twee keer in het afgelopen jaar
5 = 3-5 keer in het afgelopen jaar
6 = 6-10 keer in het afgelopen jaar
7 = 11-20 keer in het afgelopen jaar
8 = meer dan 20 keer in het afgelopen jaar

110. Mijn vader/moeder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	1	2	3	4	5	6	7	8
111. Mijn vader/moeder heeft de ander met een voorwerp geslagen of heeft dat geprobeerd	1	2	3	4	5	6	7	8
112. Mijn vader/moeder heeft de ander in elkaar geslagen	1	2	3	4	5	6	7	8
113. Mijn vader/moeder heeft de ander met een mes of een pistool bedreigd	1	2	3	4	5	6	7	8
114. Mijn vader/moeder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt	1	2	3	4	5	6	7	8

Sommige kinderen hebben wel eens iets vervelends of naars meegemaakt van wat er in deze vragenlijst staat.

115. Kun je aangeven of jij zoiets vervelends of naars hebt meegemaakt?

- ☐ ja, in de afgelopen 12 maanden
- ☐ ja, langer dan 1 jaar geleden
- ☐ ja, in de afgelopen 12 maanden en ook daarvoor
- ☐ nee, er is nooit iets vervelends gebeurd → ga door met vraag 118

116. Zijn deze vervelende of nare gebeurtenissen die je hebt meegemaakt, in Nederland of in een ander land gebeurd?

- ☐ in Nederland
- ☐ in een ander land
- ☐ zowel in Nederland als in een ander land
- ☐ anders, namelijk: _____

Zoeken naar hulp

De volgende vragen gaan over het zoeken naar hulp. Sommige kinderen vinden het fijn om met anderen te praten over wat ze meegemaakt hebben en gaan op zoek naar hulp. Andere kinderen doen dat liever niet.

117a. Heb je hulp gezocht bij anderen voor de vervelende en nare gebeurtenissen die je hebt meegemaakt?

- ☐ ja → ga door met vraag 117c
- ☐ nee → ga door met vraag 117b

117b. Waarom heb je geen hulp gezocht? *Probeer zo duidelijk mogelijk je antwoord op te schrijven.*

Je kunt nu naar vraag 118 gaan.

117c. Waar of bij wie heb je hulp gezocht? *Je mag meerdere antwoorden aankruisen.*

- ☐ bij iemand in het gezin, namelijk:
- ☐ bij familie
- ☐ bij vrienden, buren of bekenden
- ☐ bij ouders van een vriendje of vriendinnetje
- ☐ bij iemand van school (mentor, leraar, vertrouwenspersoon)
- ☐ bij de huisarts, schoolarts, kinderarts
- ☐ bij mijn sportclub (trainer, coach, wedstrijdbegeleider)
- ☐ bij de kindertelefoon
- ☐ bij een andere hulplijn, namelijk: _____
- ☐ bij de kinderombudsman
- ☐ bij Veilig Thuis (meldpunt kindermishandeling, steunpunt huiselijk geweld)
- ☐ bij jeugdzorg
- ☐ bij de politie
- ☐ anders, namelijk: _____

117d. Heb je dat uit jezelf gedaan of heeft iemand je dat aangeraden of daarbij geholpen?

- ☐ helemaal uit mezelf gedaan
- ☐ deels uit mezelf, deels op aanraden of hulp van anderen
- ☐ helemaal op aanraden of hulp van anderen
- ☐ anders, namelijk: _____
- ☐ weet ik niet

Sommige kinderen vertellen anderen alles wat ze hebben meegemaakt, anderen doen dat liever niet.

118. Heb jij alles verteld wat je hebt meegemaakt?

- ☐ ja, alles in één keer verteld
- ☐ ja, maar in stukjes
- ☐ nog niet alles verteld
- ☐ anders, namelijk: _____
- ☐ weet ik niet

119. Als je wilt, kun je hieronder nog je opmerkingen, vragen of andere dingen opschrijven:

DIT IS HET EINDE VAN DE VRAGENLIJST **BEDANKT VOOR HET INVULLEN!**

Verder praten?
Als jij je door de vragen die je net hebt beantwoord verdrietig voelt, of als je behoefte hebt om met iemand te praten, vind je op je tafel informatie over wat je dan kunt doen.

Bijlage 2: Wervingsbrieven en informatiefolder

Brief ITS aan scholen

Geachte heer, mevrouw,

Graag vragen wij uw medewerking aan het scholierenonderzoek naar de prevalentie van kindermishandeling. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het ITS, Radboud Universiteit in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Beide ministeries willen graag weten hoe vaak en in welke vorm kindermishandeling voorkomt. Daarnaast willen zij door dit onderzoek inzicht verkrijgen in de samenloop van kindermishandeling in gezinnen waar ook andere vormen van huiselijk geweld voorkomt.

Het scholierenonderzoek maakt deel uit van een meeromvattend onderzoek met als doel om de prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland te bepalen. Twee keer eerder is er een prevalentiestudie gedaan naar kindermishandeling, namelijk in 2005 en 2010. Deze studies laten zien dat een groot aantal kinderen en jeugdigen wordt mishandeld. ‘De toenemende aandacht voor kindermishandeling in beleidsmatige en preventieve zin heeft niet geleid tot een merkbare daling van het aantal slachtoffers’, zo luidde een van de conclusies uit het onderzoek van 2010.

Het onderzoek waarvoor wij nu uw medewerking vragen is een replicatie van beide eerdere studies en vindt plaatst bij 30 scholen voor voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO, Atheneum en Gymnasium). In totaal worden 2000 leerlingen uit de klassen 1 tot en met 4 klassikaal benaderd om de vragenlijst ‘Vervelende en Nare Gebeurtenissen’ in te vullen, bij voorkeur in de lessen van de mentor. Meer informatie over het onderzoek en wat dat voor uw school en leerlingen betekent, vindt u in de bijgesloten folder.

Wij willen benadrukken dat de gegevens uit dit onderzoek volstrekt vertrouwelijk worden behandeld. De privacy van de kinderen en andere betrokkenen zijn volledig gewaarborgd. Het onderzoek is goedgekeurd door de Medische Ethische Toetsingscommissie (METC).

Deelname aan het onderzoek is geheel vrijwillig. Het is echter een belangrijk en maatschappelijk relevant onderwerp en wij hopen dan ook dat u zich hiervoor wilt inzetten. Binnen 5 dagen na dagtekening van deze brief, wordt u gebeld door een van de onderzoekers om te vernemen of u bereid bent deel te nemen en ook om eventuele vragen te beantwoorden.

Uw deelname kunt u ook kenbaar maken door een mail te sturen aan een van de projectleiders van het onderzoek: dr. Roelof Schellingerhout r.schellingerhout@its.ru.nl of

dr. Clarie Ramakers c.ramakers@its.ru.nl. Ook voor inhoudelijke vragen kunt u gebruikmaken van beide e-mailadressen.

Na afloop ontvangen alle deelnemende scholen een rapport met daarin de belangrijkste resultaten van de studie.

Met vriendelijke groet,
ITS, Radboud Universiteit

dr. Clarie Ramakers
dr. Roelof Schellingerhout

Kind Veilig
Scholierenonderzoek kindermishandeling 2016
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie
its
Radboud Universiteit

Kindermishandeling

Elk jaar zijn bijna 119.00 kinderen slachtoffer van mishandeling. Het gaat dan bijvoorbeeld om lichamelijke mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik. Kindermishandeling komt vaak voor in huiselijke kring. Het kan gaan om opzettelijke mishandeling, maar dat is niet altijd het geval. Als ouders of verzorgers de zorg niet meer aankunnen, kan hun gedrag ontsporen met mishandeling tot gevolg. Ook buiten de huiselijke kring komt kindermishandeling voor.

Scholierenonderzoeken

Begin 2016 wordt voor de derde maal het Scholierenonderzoek Kindermishandeling uitgevoerd. Het onderzoek is ook al eerder in 2006 en in 2010 gedaan. Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling laat zien hoe vaak kindermishandeling voorkomt en welke vormen van kindermishandeling dat zijn. Deze informatie is belangrijk voor de aanpak van kindermishandeling. Omdat het om de derde meting gaat, laten de uitkomsten van het onderzoek zien of het aantal kinderen dat slachtoffer is van mishandeling daalt of juist stijgt. Daarnaast krijgen we op basis van het onderzoek steeds meer inzicht in de daders en slachtoffers van kindermishandeling, waardoor de aanpak van kindermishandeling effectiever kan verlopen.

Medewerking van scholen

Het onderzoek onder de scholieren gaat van start begin 2016 en vindt plaats onder 2000 scholieren in de eerste vier klassen van het voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO, Atheneum en Gymnasium). Er wordt een landelijke representatieve steekproef getrokken van 30 scholen en per school worden er willekeurig vier klassen geselecteerd. De directies van de scholen die in de steekproef vallen, worden per brief om medewerking aan het onderzoek gevraagd.
Medewerking van scholen aan het onderzoek is erg belangrijk, omdat de uitkomsten representatief moeten zijn en vergeleken moeten kunnen worden met de vorige twee meetrondes.

Toestemming van ouders en leerlingen

De ouders van de leerlingen uit de geselecteerde schoolklassen ontvangen een brief van het onderzoekinstituut waarin zij geïnformeerd worden over het doel en opzet van het onderzoek. Ouders wordt om toestemming gevraagd voor de anonieme deelname van hun kind. Als ouders of het kind toestemming weigeren, kunnen zij dat kenbaar maken door het invullen van een antwoordstrook. Van ouders en kinderen die niet reageren, wordt aangenomen dat zij instemmen met deelname.

Schriftelijke vragenlijst

De scholieren die aan het onderzoek mee doen, vullen een schriftelijke vragenlijst in. De vragenlijst wordt klassikaal afgenomen in één lesuur. Bij voorkeur in de les van de mentor of een andere les die daarvoor geëigend is (bijvoorbeeld les levensbeschouwing). Scholen zijn hier vrij in om dat te bepalen. De vragenlijst wordt in de klas ingevuld (schriftelijke afname) en nadien in een gesloten enveloppe gedaan. Een onderzoeker van het ITS is aanwezig tijdens het invullen van de vragenlijst. De leerkracht blijft aanwezig in de klas.

Kinderen die niet mogen meedoen

Als er in een klas scholieren zijn die geen toestemming hebben om aan het onderzoek mee te doen, dan volgen we een speciale procedure om de anonimiteit van deze kinderen te garanderen. Deze procedure is in de eerdere twee meetrondes al met succes toegepast. De desbetreffende leerlingen, plus een aantal andere kinderen, krijgen een vragenlijst die niet over kindermishandeling gaat maar over een neutraal onderwerp. Deze vragenlijst ziet er hetzelfde uit als de 'echte' vragenlijst. Er wordt, ook bij de 'echte' vragenlijst, gewerkt met verschillende kleuren, waardoor de kinderen die geen toestemming hebben niet opvallen en opgaan in de grotere groep.

Nazorg is belangrijk

Het kan voorkomen dat kinderen na het invullen van de vragenlijst zich niet lekker voelen of behoefte hebben aan ondersteuning. Bij de vragenlijst krijgt de leerling schriftelijke informatie over waar hij hulp kan krijgen (vooreenveiligthuis, kindertelefoon, defence for children . De school kan ook zelf de nazorg op zich nemen door bijvoorbeeld op een aantal dagen na de afname van de vragenlijst, leerlingen de gelegenheid te geven te praten met de schoolvertrouwenspersoon of met leerlingenzorg.

Ethische aspecten

Het onderzoek is goedgekeurd door een Medisch Ethische Toetsingscommissie, de Independent Review Board Nijmegen.

ITS, Radboud Universiteit

Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen (ITS), verbonden aan de Radboud Universiteit van Nijmegen.
Het project is in handen van gezinssociologe dr. Clarie Ramakers en ontwikkelingspsycholoog dr. Roelof Schellingerhout. Beide senioronderzoekers zijn direct te benaderen voor vragen over de opzet en uitvoering van het onderzoek. Voor contactgegevens zie de achterzijde van deze folder.

Opdrachtgever

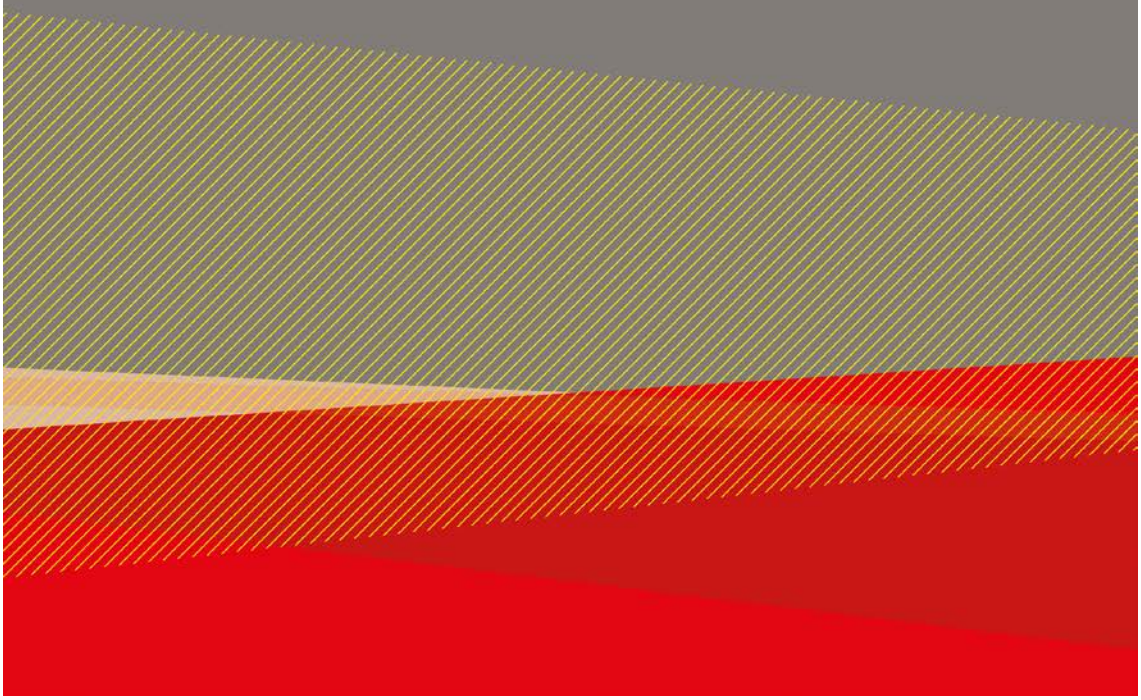
Het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC). Het WODC coördineert het onderzoek op verzoek van de betrokken ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Veiligheid en Justitie.

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen
Toernooiveld 300
6535 EC Nijmegen
Tel.: 024 365 35 00

Contactpersonen:
dr. Clarie Ramakers
c.ramakers@its.ru.nl

dr. Roelof Schellingerhout
r.schellingerhout@its.ru.nl

Foto: de Nationale Beeldbank / Renee Teunis

Brief ministerie van VWS aan scholen

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

Directoraat Generaal Volksgezondheid
Directie Jeugd
Team risicojongeren

Bezoekadres
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34
www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij
Mulder, M. (Milanne)
Beleidsmedewerker

T
M (31)-625242777
m.mulder1@minvws.nl

Kenmerk
857724- 143218-J

Uw brief

Bijlage(n)

Correspondentie uitsluitend richten aan het retouradres met vermelding van de datum en het kenmerk van deze brief.

Datum

Betreft ITS scholenonderzoek

Geachte heer/mevrouw,

In Nederland zijn naar schatting bijna 119.000 kinderen jaarlijks slachtoffer van kindermishandeling. Elk kind is er uiteraard één te veel. De overheid heeft daarom de aanpak van kindermishandeling hoog op haar prioriteitenlijst staan.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het ministerie van Veiligheid en Justitie hebben gezamenlijk met veldpartijen het Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016 'Kinderen veilig' opgesteld. In dit actieplan worden drie accenten gelegd: voorkomen, krachten bundelen door multidisciplinaire aanpak en aanpakken van fysieke mishandeling en seksueel misbruik.

Om goed beleid te kunnen voeren zijn cijfers nodig: hoe vaak komen de verschillende vormen van kindermishandeling voor? In het Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016 is daarom een prevalentiestudie Kindermishandeling voorzien. Deze studie betreft onder meer een onderzoek onder scholieren In het voortgezet onderwijs, het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2015.

Het Scholierenonderzoek Kindermishandeling 2015 wordt uitgevoerd door het ITS, Radboud Universiteit Nijmegen. Uw school is door hen via een random procedure geselecteerd voor deelname aan het Scholierenonderzoek. Deelname is vrijwillig, maar vanuit het oogpunt van betrouwbaarheid van de uitkomsten is het wel heel belangrijk dat zoveel mogelijk random geselecteerde scholen deelnemen. De ministerles van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Veiligheid en Justitie hopen dat u op het verzoek om deel te nemen aan de prevalentiestudie in zult gaan.

Directoraat Generaal Volksgezondheid
Directie Jeugd
Team risicojongeren

Kenmerk
857724-143218-J

Mede op basis van de uitkomsten van dit Scholierenonderzoek en andere onderzoeken kunnen we landelijk, maar wellicht ook op gemeenteniveau, nagaan welke specifieke maatregelen we nog kunnen treffen om de mishandeling van kinderen te voorkomen en tegen te gaan. Zodat alle kinderen zoveel mogelijk veilig kunnen opgroeien.

Meer informatie over wat het Scholierenonderzoek voor uw school betekent kunt u vinden in de informatie van het ITS.

Hoogachtend,

mr. L.J.S. Wever
Directeur Jeugd
Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport

mr. N.P. Levenkamp
Portefeuillehouder Jeugd
Ministerie van veiligheid en Justitie

Bijlage 3: Dummy-procedure

Omdat er leerlingen zijn van wie de ouders bezwaar hebben aangetekend tegen het onderzoek, moeten zij kunnen worden onderscheiden van leerlingen die wel mogen meedoen.

Om de anonimiteit van deelnemers en niet-deelnemers te garanderen wordt de volgende procedure gevolgd:

1. Alle leerlingen uit de geselecteerde klassen krijgen een ID-code. Deze code bestaat uit het BRINnummer van de school (4 posities), de klascode (2 posities) en het volgnummer van de leerling (2 posities; genummerd van 01 e.v.). Het volgnummer correspondeert met de volgorde op de klassenlijst.

2. Na het verstrijken van de antwoordtermijn (voor de ouders) stellen de onderzoekers per klas vast van hoeveel jongeren de ouders geen toestemming voor deelname aan het onderzoek hebben gegeven.

3. Als er voor een bepaalde klas geen enkele weigering is gemeld, worden stappen 4 en 5 overgeslagen.

4. Indien er in een klas tenminste één leerling niet mag deelnemen, wordt voor die klas een 'dummygroep' geformeerd. Een dummygroep bestaat uit leerlingen die niet mogen deelnemen èn enkele willekeurig aangewezen leerlingen (bijv. volgens de reeks leerlingnummer 03, 06, 09 etc. op de klassenlijst). Leerlingen uit de dummygroep vullen de Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) niet in. Leerlingen die niet van hun ouders mogen deelnemen gaan aldus op in een grotere groep leerlingen die de VVNG niet invullen.

5. De grootte van de dummygroep hangt af van het aantal leerlingen dat niet mag deelnemen van hun ouders. Daarbij gelden de volgende richtlijnen:

Aantal leerlingen zonder toestemming per klas	Grootte dummygroep (als % van klassengrootte)
1	10% van de klassengrootte
2-3	20% van de klassengrootte
4-6	30% van de klassengrootte
7-9	40% van de klassengrootte
10 of meer	50% van de klassengrootte

6. De onderzoekers maken enveloppen met vragenlijsten klaar. Op de vragenlijsten worden het BRINnummer, het schooltype en de klascode ingevuld. De enveloppen worden voorzien van het leerlingvolgnummer uit de ID-code. Voor leerlingen uit de dummygroep wordt een ‘dummyvragenlijst’ in de envelop gedaan.

7. Nadat de vorig stap is uitgevoerd – en er een controle heeft plaatsgevonden op de juistheid van de toekenning van de betreffende codenummers op vragenlijsten, respectievelijk de enveloppen! – wordt de klassenlijst vernietigd. De relatie tussen codenummer en leerling is aldus niet meer door de onderzoekers te leggen.

Bijlage 4: Nazorgfolder

Hier vind je informatie over waar je naar toe kan

.... als je verdrietig bent over wat je hebt meegemaakt
.... als je je onveilig of bedreigd voelt
.... als je vragen hebt over wat je hebt meegemaakt
.... als je er met iemand over wilt praten
.... als je hulp wilt zoeken
... als je je ziek, gespannen of ongelukkig voelt

Het Klokhuis legt uit wat er gebeurt als je om hulp vraagt. En je vindt nog veel meer informatie over kindermishandeling.
http://kindermishandeling.hetklokhuis.nl/wat-gebeurt-er-bij-hulp

De Kindertelefoon is er voor kinderen van 8 tot 18 jaar. Je kunt met iemand je problemen bespreken en vragen om hulp. Je hoeft je naam niet te zeggen.
Bellen of chatten kan elke dag tussen 14:00 en 20:00 uur.
www.kindertelefoon.nl | 0800-0432 (gratis)

Over je kop is een plek waar jongeren kunnen bellen, chatten of mailen over al hun problemen. Je krijgt persoonlijk advies van professionele hulpverleners.
http://www.overjekop.nl/questionzone/ | 0900-1450 (15 ct. p/m)

its

Radboud Universiteit

De Kinderombudsman beantwoordt vragen en klachten over de rechten van kinderen tussen 0 en 18 jaar. Bijvoorbeeld als je denkt dat je kinderrechten worden geschonden op school, door politie of door hulpverleners. | www.dekinderombudsman.nl

Defence for children is een organisatie die opkomt voor de rechten van het kind. 071-516 09 80 | www.defenceforchildren.nl

Bij de politie kun je zelf aangifte doen van mishandeling of seksueel misbruik. De politie start dan een onderzoek. | www.politie.nl/aangifte

Voor een veilig thuis is er om je te helpen bij die eerste stap naar hulp en advies.Als je te maken krijgt met geweld in huiselijke kring kun je daar altijd wat aan doen. Of het nu om jezelf gaat of om iemand anders. Of je nu vermoedens hebt, of het zeker weet. Je zorgen delen is een belangrijke eerste stap. http://www.vooreenveiligthuis.nl/

Bijlage 5: Extra analyses

In hoofdstuk 9 bleek dat een deel van de scholieren die volgens de SOM-2006 *ooit* definitie slachtoffer zijn van kindermishandeling, aan het eind van de vragenlijst aangaf dat er niets vervelends of naars is gebeurd. Daarnaast zijn er scholieren die aangeven dat er iets naars is gebeurd, maar die volgens de definitie geen slachtoffer zijn van kindermishandeling. In deze bijlage worden deze twee groepen scholieren nader bekeken.

B5.1 Scholieren die aangeven dat er niets vervelends of naars is gebeurd, maar die wel slachtoffer zijn van kindermishandeling volgens de SOM-2006-*ooit* definitie

Tabel 5.1 geeft de relatie tussen enerzijds de verschillende vormen van kindermishandeling en de individuele items waarmee kindermishandeling gemeten wordt en anderzijds het wel of niet aangeven of er (*in het afgelopen jaar* of *ooit*) iets vervelends of naars is gebeurd.

Opvallend is dat er bij alle afzonderlijke items en de verschillende vormen van kindermishandeling (in principe een optelsom van de items) er scholieren zijn die aangeven dat er niets vervelends of naars is gebeurd. Bij 'verwaarlozing' is de groep die aangeeft dat er niets vervelends of naars is gebeurd het grootst (45 procent). Maar zelfs bij de andere vormen, zoals seksueel misbruik, geeft een deel van de scholieren aan dat er niets vervelends of naars is gebeurd (35 procent).

Mogelijk is er bij de scholieren die slachtoffer waren van kindermishandeling maar die ook aangeven dat er niets vervelends of naars is gebeurd, sprake van ontkenning van de gevoelens of andere psychologische mechanismen, of hebben zij de vragen anders geïnterpreteerd.

Tabel 5.2 heeft (net als tabel 5.1) alleen betrekking op de scholieren die volgens de SOM-2006 definitie slachtoffer waren van kindermishandeling. In deze tabel kunnen de achtergrondkenmerken van de scholieren die aangeven dat er niets vervelends of naars is gebeurd, worden vergeleken met de achtergrondkenmerken van de scholieren die aangeven dat er wel iets vervelends of naars is gebeurd. Het enige opvallende verschil is dat er bij de groep die aangeeft dat er niets vervelends of naars is gebeurd, relatief gezien meer jongens zijn en minder scholieren met een alleenstaande ouder.

Tabel B5.1 – Relatie tussen de meting van kindermishandeling (zelfrapportage, SOM-2006-ooit definitie, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), en 'iets vervelends of naars hebben meegemaakt', 2016

	Niets verve-lends of naars meegemaakt	Wel iets verve-lends of naars meegemaakt	N
Categorieën kindermishandeling (SOM-2006 definitie)			
Verwaarlozing	45%	55%	60
Seksueel misbruik	35%	65%	81
Fysiek geweld (tegen het kind)	34%	66%	183
Psychologische agressie	40%	60%	262
Fysieke confrontatie (Fysiek geweld tussen ouders)	37%	63%	158
Individuele items seksueel misbruik			
Een volwassen gezins- of familielid heeft seks met mij gehad	x	x	*9*
Een volwassen gezins- of familielid heeft mij gedwongen naar zijn/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken	30%	70%	*23*
Een kind/jongere uit mijn gezin of familie heeft mij gedwongen om naar zij/haar geslachtsdelen te kijken of die aan te raken	x	x	*8*
Een kind/jongere uit mijn gezin of familie heeft dingen met mij gedaan die je seksueel misbruik zou kunnen noemen	x	x	*9*
Een volwassene die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft seks met mij gehad	30%	70%	*20*
Een volwassene die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft mij gedwongen naar zijn/haar geslachtsdelen te kijk	29%	71%	*17*
Een kind/jongere die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft mij gedwongen om naar zijn/haar geslachtsdelen te	36%	64%	*28*
Een kind/jongere die niet tot mijn gezin of familie behoort, heeft dingen met mij gedaan die je seksueel misbruik zo	20%	80%	*30*
Individuele items Fysiek geweld (tegen het kind)			
Mijn moeder/vader heeft me op mijn billen geslagen met een riem, een borstel, stok of een ander hard voorwerp	30%	70%	*76*
Mijn moeder/vader heeft mij met een vuist geslagen of heeft mij (heel) hard geschopt	27%	73%	*104*
Mijn moeder/vader heeft mij bij mijn keel gegrepen en heeft mijn adem afgeknepen	21%	79%	*28*
Mijn moeder/vader heeft me in elkaar geslagen (d.w.z. heeft achter elkaar heel hard geslagen)	18%	82%	*45*
Mijn moeder/vader heeft mij expres verwond met een heet of gloeiend voorwerp	25%	75%	*12*
Mijn moeder/vader heeft mij met een riem, borstel, stok of een ander voorwerp op een deel van mijn lichaam anders da	15%	85%	*53*
Mijn moeder/vader heeft mij met een mes of een pistool (geweer) bedreigd	10%	90%	*10*
Mijn moeder/vader heeft mij tegen de grond gegooid of geslagen	27%	73%	*66*
Individuele items Fysieke confrontatie			
Mijn vader/moeder heeft de ander (hard) weggeduwd of de ander beet gegrepen	28%	72%	*109*
Mijn vader/moeder heeft de ander geslagen	28%	72%	*96*
Mijn vader/moeder heeft de ander geschopt, gebeten of gestompt	20%	80%	*49*
Mijn vader/moeder heeft de ander met een voorwerp geslagen of heeft dat geprobeerd	15%	85%	*53*
Mijn vader/moeder heeft de ander in elkaar geslagen	24%	76%	*29*
Mijn vader/moeder heeft de ander met een mes of een pistool bedreigd	21%	79%	*14*
Mijn vader/moeder heeft een mes of pistool tegen de ander gebruikt	x	x	*9*

x: N kleiner dan 10.

Bron: SOK-2016

Tabel B5.2 – Scholieren die aangeven dat er niets vervelends of naars is gebeurd ten opzichte van scholieren die aangeven dat er wel iets vervelends of naars is gebeurd (selectie scholieren die volgens de SOM-2006 definitie slachtoffer zijn van kindermishandeling, scholieren in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs), 2016

	Niets vervelends of naars gebeurd	Wel iets vervelends of naars gebeurd	totaal
Geslacht			
meisje	41%	61%	52%
jongen	59%	39%	48%
Leeftijd			
12	10%	7%	9%
13	23%	24%	23%
14	29%	25%	27%
15	21%	25%	23%
16	18%	19%	18%
Schooltype			
HAVO/VWO	40%	36%	38%
VMBO	60%	64%	62%
Etnische groep			
allochtoon	20%	27%	23%
autochtoon	80%	73%	77%
Samenstelling huishouden			
overig	95%	85%	90%
alleenstaande ouder	5%	15%	10%
Stedelijkheid			
zeer sterk stedelijk	11%	13%	12%
sterk stedelijk	19%	23%	21%
matig stedelijk	20%	19%	20%
weinig stedelijk	30%	26%	28%
niet stedelijk	20%	18%	19%
N	187	231	418

Bron: SOK-2016

B5.2 Scholieren die aangeven dat er wel iets vervelends of naars is gebeurd, maar die geen slachtoffer zijn van kindermishandeling volgens de SOM-2006 definitie

Niet alle vormen van vervelende of nare gebeurtenissen die scholieren kunnen overkomen, vallen onder de definitie van kindermishandeling. Dat verklaart waarom een deel van de scholieren aangeeft dat er vervelende of nare gebeurtenissen zijn gebeurd, terwijl zij niet onder de definitie van kindermishandeling vallen.

Van de scholieren die volgens de SOM-2006 definitie geen slachtoffer zijn van kindermishandeling, geeft een deel (20 procent, N=253) aan dat er vervelende of nare dingen zijn gebeurd en een deel (80 procent, N=1038) geeft dan dat er geen vervelende of nare gebeurtenissen zijn geweest. Als we kijken naar de items die geen deel uitmaken van kindermishandeling, maar die je wel als vervelend of naar zou kunnen bestempelen, dan komen deze inderdaad vaker voor bij de scholieren die aangeven dat er iets vervelends of naars is gebeurd. De groep die aangeeft dat er niets vervelends of naars is gebeurd, geeft gemiddeld 1,5 van deze gebeurtenissen aan, de groep die aangeeft dat er wel iets vervelends of naars is gebeurd, geeft gemiddeld 2,9 gebeurtenissen aan.

Hierbij is gekeken naar de volgende items:

- Mijn moeder/vader heeft me door elkaar geschud
- Mijn moeder/vader heeft mij met de blote hand een tik op mijn billen gegeven
- Mijn moeder/vader heeft me op mijn hand, arm of been geslagen
- Mijn moeder/vader heeft mij geknepen
- Mijn moeder/vader heeft mij een klap in mijn gezicht, op mijn hoofd of op mijn oren gegeven
- Mijn moeder/vader heeft tegen mij geschreeuwd, gegild of gekrijst
- Mijn moeder/vader heeft tegen mij gevloekt of mij uitgescholden
- Mijn moeder/vader heeft mij stom of lui of zoiets genoemd
- Mijn vader/moeder heeft de ander beledigd of heeft tegen de ander gevloekt
- Mijn vader/moeder heeft zitten mokken of heeft geweigerd met de ander te praten
- Mijn vader/moeder is stampvoetend de kamer of het huis uitgelopen
- Mijn vader/moeder is gaan huilen
- Mijn vader/moeder heeft iets gedaan of iets gezegd om de ander te vernederen
- Mijn vader/moeder heeft gedreigd de ander te slaan of iets naar haar/hem te gooien
- Mijn vader/moeder heeft gegooid met iets, heeft ergens tegenaan geslagen of geschopt of heeft iets kapot gemaakt
- Mijn vader/moeder heeft iets naar de ander gegooid,

De relatie tussen aan de ene kant de meting van kindermishandeling en aan de andere kant het oordeel van de scholieren of er iets vervelends of naars is gebeurd, vraagt om nader onderzoek en wellicht om het opnieuw bekijken van de manier waarop kindermishandeling wordt geoperationaliseerd en gemeten.

© 2017 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen